

**The Project Gutenberg eBook of Nordmanna-Mystik: Bilder Från Nordens
Forntid, by A. U. Bååth**

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Nordmanna-Mystik: Bilder Från Nordens Forntid

Author: A. U. Bååth

Release date: August 12, 2016 [EBook #52789]

Language: Swedish

Credits: Produced by Richard Tonsing, Jens Sadowski, ronnie sahlberg
and the Online Distributed Proofreading Team at
<http://www.pgdp.net> (This file was produced from images
generously made available by The Internet Archive)

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NORDMANNA-MYSTIK: BILDER FRÅN
NORDENS FORNTID ***

NORDMANNA-MYSTIK

BILDER

FRÅN NORDENS FORNTID

AF

A. U. BÅÅTH

STOCKHOLM

F. & G. BEIJERS BOKFÖRLAGSAKTIEBOLAG.

STOCKHOLM

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI, 1898.

Kännedomen om våra nordiska förfäders vidskepelse i tro och sedvänjor förskrifver sig uteslutande från Eddorna och de isländska sagorna. 1

Dessa sagor äro visserligen nedskrifna, först sedan kristendomen blifvit införd på ön Island, nämligen i det tolfte och de närmast följande århundradena, och man kunde därför vänta, att författarne låtit på många punkter sitt egna kristna åskådningssätt insmyga sig i stället för den verkliga tankegången hos de hedniska folk, som sagorna skildra.

Men detta synes dock i mycket ringa grad hafva varit fallet.

I allmänhet böra de fornnordiska urkunderna anses såsom synnerligen säkra källor, när det gäller att undersöka våra hedniska förfäders vidskepliga föreställningar.

Det är ett ofta och lifligt debatteradt spörsmål, huru vida dessa hafva sitt ursprungliga hem här i Norden eller om de äro lånade hos andra folkslag och blott vidare utvecklade af nordboarne.

De nordiska folken foro vida omkring icke blott som vikingar utan äfven som fredliga köpmän, hvilka kommo i mycket nära beröring med andra folkslag, och många nordboar hade såsom väringar länge fast uppehåll i den tidens kulturstater.

Det kan därför icke vara det minsta tvifvel om, att många af de föreställningar, som framtråda ur sagorna, alldeles icke äro ursprungligt nordiska utan äro lånade ifrån skilda håll. 2

Emellertid bör det noga märkas, att den fornnordiska magien är af väsentligt annat slag än den magi, som samtidigt eller senare härskade i mellersta och södra Europa och som vi svenskar känna särskildt genom Viktor Rydbergs berömda arbete »Medeltidens magi».

I denna magi, som har sina yttersta rötter i Österlandet, äro andarne — d. v. s. immateriella, öfvermänniskliga eller undermänniskliga väsen — de egentligen drifvande och värksamma krafterna, hvilkas hjälp trollkarlen eller trollkvinnan måste förskaffa sig genom att besvärja och betvinga de onda, dämonerna, och beveka de goda.

I motsats till detta slags magi känner den fornnordiska inga i egentlig mening immateriella andeväsen.

Till den fornnordiska föreställningskretsen höra nämligen såsom personliga icke-människliga väsen endast varelsor af ganska substantiell natur, hvilka äta, dricka, kunna få stryk och t. o. m. bli ihjälslagna.

Den besvärjelse, som förekommer, gäller icke andar utan tingens inre väsen, hvilket behärskas af den, som känner det rätta ordet eller tecknet.

Jag vill äfven här fästa läsarens uppmärksamhet på den nära förbindelse, som finnes mellan den skandinaviska och den finska eller lappska magien. I det följande förekomma talrika bevis på, huru man betraktade finnarne såsom de största mästare i trolldom. Sålunda läto höfdingar ute på Island t. o. m. hämta ditöfver finnar för att få dem att spå sig. Ja, tron på deras synnerliga trolldomsskicklighet har bibehållit sig hos den nordiska allmogen ända ned till våra dagar.

Stoffet till föreliggande arbete har visat sig vara så rikt, att, då jag velat göra boken lämplig för allmänläsning, anförandet af alla ställen, som för specialforskaren skulle hafva varit af intresse, omöjligent kunnat ifrågakomma. 3

I alla händelser torde den, som i vetenskapligt syfte genomgår min framställning, finna, att den erbjuder en betydligt rikare samling fakta än den, som användts af den utmärkte forskaren Alfr.

Lehmann, hvilkens klare och grundliga undersökning af ämnet — i arbetet »Overtro og troldom fra ældste tider til vore dage» — i väsentliga delar tjänat till ledning för uppställningen af det följande.

Jag har trott mig bäst tjäna läsaren genom att låta ämnet passera för hans syn såsom en följd af taflor, så troget som möjligt bildade efter originalen och endast i mån af behof försedda med förevisarens förklarande ord.

För den stora allmänheten i vår tid kan kännedomen af ifrågavarande idékretsar icke anses likgiltig eller onyttig.

Genom att göra bekantskap med våra förfäders vidskepliga föreställningar lära vi känna deras sjäslif från en af dess viktigaste sidor. Att de nutida skandinaverna, oaktadt kulturens framsteg under trettio eller flera generationer, ännu äga icke få beröringar med de gamles troslif: det skall den snart finna, som genomser följande serier af bilder från vår stams forntid.

Göteborg i september 1897.

A. U. Bååth.

I.

5

SKYDDSSANDAR

OCH

ONDA VÄSEN.

7

Skyddsandar.

Förutom de egentliga gudarne, Åsarne, omtala de fornnordiska sagorna åtskilliga lägre andliga väsen, fylgjur och vättar.

Dessa voro skyddsandar antingen för den enskilda mannen och kvinnan eller för en hel släkt, för en landsända eller ett helt land.

Hvarje person hade sin fylgja. Denna var i grunden endast hans eller hennes *själ*, om hvilken man antog, att den understundom kunde uppenbara sig för andra människor i deras drömmar; och sådana drömsyner varslade alltid om kommande händelser.

Med dessa fylgjur komma vi senare att sysselsätta oss, då vi skärskåda de gamles drömmar.

Huru stark äfven tron på frändefylgjur eller släktvättar varit, framgår däraf, att de hedna fylgjorna, enligt folktron, kunde efterträdas af »kristna», något, hvaröfver de förra så ondgjordes, att de togo grundlig hämd på den svikande släkten. —

Berättelsen om den isländske ynglingen Tidrande Sido-Halls sons död visar oss både hedna och kristna frändefylgjur.

Höfdingen Sido-Hall på gården Hof och den framsynte bonden Torhall, som äfven kallades Torhall spåman, voro mycket goda vänner; och de gästade ofta hvarandra.

Hall hade en son, som hette Tidrande, en mycket vacker och förhoppningsfull ung man. Och honom älskade fadern mäst bland alla sina söner.

Tidrande var ständigt stadd på färder emellan länderna, och han var mycket omtyckt, hvart han kom, ty han var en sällsynt dugande man, anspråkslös och »blid emot hvarje barn».

En sommar bjöd Sido-Hall sin vän Torhall spåman till sig, och han tog som alltid emot honom med den största vänskap och bad honom ej fara hem igen, förrän höstgillet var hållet.

Under tiden återkom sonen Tidrande hem till Hof från en af sina utlandsfärder. Han var nu aderton år gammal, och man lofprisade mycket hans mandom.

Blott Torhall spåman teg, när roset föll som ymnigast.

Då sporde Hall honom, hvad hans tystnad betydde.

»Säg mig det», tillade han, »ty allt hvad du säger synes mig märkligt.»

»Icke sitter jag tyst», svarade han, »för det jag har någonting emot dig eller honom eller för det jag mindre än andra ser, att han är en märklig man, som därtill äger ringa tankar om sig själf. Men det kan hända, att man ej så länge just får glädjas åt honom, och varder då din sorg efter en så manlig son tillräckligt tung, fastän icke alla prisat för dig hans förtjänster.»

Då det led mot sommarens slut, visade Torhall spåman sig sorgsen; och när hans värd sporde honom, hvad som var på färde, svarade han:

»Jag tänker icke godt om det höstgille, du snart ärnar hålla, ty det faller mig in, att en spåman då varder dräpt.»

»Den saken kan jag klara», invände Hall leende; »jag äger en tioårig ox, som jag kallar Spåmannen, enär han är klokare än de allra flesta nöter. Den ärnar jag just slakta till höstgillet, för hvilket du ej behöfver ängslas, ty jag tänker, att det, likt mina andra gästabud, skall lända dig och mina öfriga vänner till heder.»

»Jag varnar dig för detta gille», återtog Torhall spåman, »ej därför, att jag är rädd om mitt eget lif. Nej, ännu större och underligare tidender förestå, dem jag ej denna gång vill yppa.»

»Då skall häller icke gästabudet göras om intet», förklarade han.

»Jag har intet mera att invända», slöt Torhall, »ty det, som är förut bestämdt, skall tima.»

Höstgillet hölls den fjortonde dagen i oktober månad, men endast få gäster infunno sig, ty vädret var hvasst och farligt att färdas i.

När man om aftonen satt sig till bords, sade Torhall spåman:

»Nu vill jag bedja eder alla härinne, att I följn detta mitt råd: ingen enda tråde i stundande natt utom dörren! Ty eljes kan mycket ondt följa; och hvad varsel här än kan komma att visa sig, gifve ingen akt därpå!»

Värden Sido-Hall bad alla därinne lystra den talandes ord, »ty de pläga gömma sanning», sade han, »och är det bäst att icke utsätta sig för farlighet, när man därtill icke är tvungen.»

Sonen Tidrande gick omkring och såg till gästerna, stilla och anspråkslös. Då de bröto upp till hvila, anvisade han enhvar hans sängrum.

Självf satte han sig på bänken närmast dörren.

Då de flästa gästerna insomnat, bad någon där utanför, att man måtte öppna dörren; men ingen låtsade, som om han hörde det.

Trenne gånger framsades samma bön.

Då sprang Tidrande upp och utbrast:

»Det är stor skam, att I härinne låtsen, som om I sofven. Nya gäster torde hafva kommit.»

Han tog sitt svärd och gick ut. Ingen människa syntes till. Men när han trädt fram till en vedstapel,

som stod där utanför husen, hörde han hästtraf dåna norrifrån.

Och han såg nio kvinnor komma ridande, alla i svarta kläder och med svängda svärd i sina händer.

Äfven söderifrån hörde han hästtraf närma sig.

Och snart såg han nio andra kvinnor komma, alla i ljusa kläder och på hvita hästar.

Då ville Tidrande springa in och berätta för gästerna dessa syner. Men de svartklädda kvinnorna hunno på sina springare upp honom, och de kastade sig öfver honom. Han värjde sig tappert.

En lång stund därefter vaknade Sido-Hall och frågade, om Tidrande ännu var uppe; men intet svar kom.

Torhall spåman inföll blott, att den frågan nog var för sent väckt.

Man gick ut; det var frostväder och månsken. Tidrande såg man ligga sårad på marken.

Han blef inburen, och han förtalde allt, som det skett.

Nästa morgon dog han i gryningen och blef lagd i hög på hedniskt sätt.

Sedan lät Sido-Hall spörja rundt om i bygderna efter, hvad folk man sett färdas ute den natten, men ingen hade något besked att lämna, och ingen kunde håller tänka sig, att Tidrande haft ovänner.

Då frågade Hall sin vän spåmannen, huru det hängde samman med denna underliga händelse; och han svarade:

»Det vet jag icke; men jag gissar, att dessa kvinnor ej varit annat än era frändefylgjur. Mig anar äfven, att här varder trosskifte i landet, och att hit kommer en bättre tro. Dessa eder släkts diser, de svarta, som följt den gamla tron, torde hafva vetat af det stundande skiftet och att I, fränder, kommen att öfvergifva dem. De hafva icke varit tillfreds med att dessförinnan lämna eder helt och hållet obes kattade, och för den skull hafva de tagit den ädle Tidrande ifrån eder. De bättre diserna, de hvita, hafva däremot velat hjälpa honom, men de hafva ej förmått det. Nu skolen I, fränder, dock sluta eder till dessa ljusa diser, som hafva den nya okända tron!»

Och Tidrandes död gick hans fader så djupt till sinnes, att denne ej längre trifdes på sin gård Hof utan flyttade därifrån. —

Äljes var det naturligtvis frändefylgjans uppgift att skydda släkten och dess enskilda medlemmar.

Då höfdingen Torsten Ingemundsson skaffat trollkvinnan Groa bostad nära sin egen gård, fick han af sin hustru höra ständiga förebråelser, för det han var förälskad i denna Groa, hvilken genom trolldom frammanat hans kärlek.

Så köpte trollpackan god malt och redde till ett stort gästabud, hvartill äfven höfdingen Torsten blef inbjuden; och han lofvade komma.

Men tre nätter förr än han skulle rida hemifrån, drömde han, att den kvinna, som dittills följt honom och hans fränder, kom till honom och bönföll, att han icke måtte fara till Groas gästabud. Då han invände, att löftet redan var gifvet, sade hon:

»Detta synes mig dock oförståndigt — gör du den färden, så bekommer den dig illa!»

Äfven de två andra nätterna infann hon sig, och samma varning uttalade hon. Och hon tog på hans ögon, att han måtte se klarare.

Då beslöt han att stanna hemma.

Den afton, då trollkvinnan Groas gästabud hölls, såg Torstens fårherde henne efter solens nedgång komma ut ur sin gård, och hon gick »emot solens lopp», rundt omkring gården; och han hörde henne säga:

»Mödosamt månede det varda att stå emot Ingemundssönernas lycka.»

Hon såg upp emot fjället, svängde en duk, hvori hon knutit mycket guld, som var hennes eget, och hon talade åter:

»Gånge det nu så, som förut bestämdt är!»

Sedan gick hon in och stängde dörren efter sig.

Då kom ett jordskred från fjället öfver Groas gård, så att alla de gäster, som voro därinne, omkommo tillsammans med henne själf.

Men höfdingen Torsten var frälst genom sin frändefylgja. —

Flera exempel på dessa skyddsandar skola vi på tal om drömmarne lämna.

Om vättar eller fylgjur antog man, att de kunde skrämmas bort af stort hufvud med öppen mun; och det betraktades naturligtvis såsom en svår olycka, om ett lands skyddsandar sålunda blefvo undanskrämde.

På Islands första Alting, som hölls år 928, blef det därför fastställt i lag, att »ingen måtte, när han seglade fram emot landet, hafva på förstammen af sitt skepp någon bild med uppspärrad mun eller gapande hufvud; bar skeppet en sådan bild, så skulle den dessförinnan borttagas».

Den största förolämpning, det bittraste hån, man kunde bjuda en man på, var för den skull att resa nidstång emot honom, d. v. s. att på en stång sätta ett hästhufvud med uppspärradt gap vändt emot hans gård.

Därmed önskade man, att husets skyddsandar måtte med skräck fly från honom och hans härd och lämna honom åt hans öde.

Var motståndaren en konung, så vändes hästhufvudet från någon hög punkt in emot landet.

Det var hela landets vättar, förbannelsen då gällde.

Huru man betedde sig vid uppresandet af nidstången, omtalas i flera sagor. Utförligast skildras handlingen, då den berömde isländske vikingen och skalden Egil Skalle-Grimsson reste nidstång emot sina båda stora ovänner: Norges konung Erik blodyx och hans drottning Gunnhild.

»Han steg i land på ön Hördla vid Norges kust, tog i sin hand en hasselstång och gick ut på en bergsudde, som vette in mot land. Här tog han ett hästhufvud och satte det upp på stången. Sedan talade han på öfligt vis:

»Här reser jag nidstång, och vänder jag detta nid emot Erik konung och Gunnhild drottning.»

Han vred hästhufvudet in mot land.

»Detta nid», utropade han, »vänder jag mot de landvättar, som här i landet bo, på det de alla må fara villande vägar och ingen utaf dem få eller finna varaktig stad, förrän de drifvit ur landet Erik konung och Gunnhild.»

Han sköt stången ned i en bärgskrefva och lät den stå där. Hästhufvudet satt kvar, vridet in emot land, och han ristade runor på stången, de där sade alla dessa nidord.»

Af alla berättelser om resandet af nidstång erfar man, att nordboarne hade en fast tro på, att en sådan förbannelse som den, Egil uttalade, värkligen skulle gå i fullbordan, ifall rätten vore på den nidandes sida.

Vore den icke det, så komme nidet att falla tillbaka på honom själf. Han skulle då öfvergifvas af sina egna skyddsandar.

Troll och jättar.

Af onda väsen, s. k. »ovättar», funnos olika slag.

Men de synas icke hafva blifvit uppfattade såsom dämoner eller onda andar, som uppsöka människorna för att tillfoga dem olyckor. De synas icke en gång hafva varit värkliga andar.

De kunna nämligen öfvervinnas i kamp och dräpas af människor. Detta gäller om hvarje slag af ovättar, om *jättar*, *troll* och *gengångare*.

De egentliga jättarnes kamp med gudarne är väl bekant från de gamla Eddorna. I själva sagorna framträda de nästan aldrig. Blott om några få märkliga sägenhjältar, såsom t. ex. Starkotter, säges det, att de äro af jättesläkt. Men om de också äro större och starkare än vanliga människor, så tillhöra de dock alltid de dödliga. Mången af dem stupar för svärdet.

Dessa troll eller jättar och resar, såsom de äfven kallas, bo dels för sig själva i ett eget land »österut», »i österväg» högt uppe i Norden, där de lefva i ro utan att blanda sig med människorna, dels i de nordiska ländernas klippor och bärg, hvarifrån de företaga sina utflykter i bygderna.

Ofta lämna sagorna bevis på, huru trollen uppfattades vara af fullkomligt materiell natur. Sålunda skildras det t. ex. mycket noggrannt, huru isländingen Grette under sin kamp med ett troll ristade upp dess mage, så att inälfvorna flöto ned i den förbirinnande forsen, hvarför den man, som satt ett stycke därifrån vid stranden och väntade på honom, trodde, att det var han, Grette, som var död.

Till trollen må äfven dvärgarne räknas, om ock dessa i allmänhet tänktes vara mera godsinta.

Vi skola nu först följa de gamle nordboarne på deras fantastiska färder till trollens eller jättarnes och resarnes näjder i höga Norden »österut», se på nära håll dessas egendomliga gestalter och det vilda lif, de lefva.

Det Jotunhem, Jättehem, som i sagorna ofta nämnes, tänkte man sig beläget på de stora slätterna omkring Hvita hafvet och i synnerhet i trakten omkring Dvina.

Vi återgifva trenne berättelser, som alla skildra, huru nordmän begifvit sig till trollens riken och återvänt därifrån välbärgade, tack vare den hjälp, de haft af sin konungs lycka eller af trolldom eller af egen mandom eller helt enkelt af ödets på förhand gjorda bestämmelse om deras lifslängd.

Ett synnerligen både mänskligt och människovänligt väsen möter oss i de båda första berättelserna, nämligen resarnes konung, den fräjdade Gudmund på Gläsesvallarne.

I den första få vi därtill en liten inblick i de finska trollens lif: äfvenså få vi göra bekantskap med en jämtländsk dvärg, som gifver berättelsens hjälte förtrollade gåfvor.

Vi lyssna nu till

Sagan om Torsten den hushöge.

I Gölardalen i Norge bodde en man, som hette Torsten. Han var modig, och han var hänsynslös mot en hvar, med hvilken han kom i beröring; och så reslig var han, att hans like ej fanns i landet, och knappast fanns det en dörr, hvarigenom han bekvämt kunde komma.

Också kallades han den hushöge, ty han tycktes i höjd öfvergå de flesta hus.

Han var Olof Tryggvasons hirdman och hölls af honom högt i ära. Ideligen använde konungen honom till de färder, som andra drogo sig för; och ej sällan var han för konungens räkning ute på handelsresor.

En gång låg Torsten hushöge med sitt skepp utanför Balagårdssida^[1].

1. Finska kusten mellan Helsingfors och Åbo.

Som det ej var segelvind, gick han en morgon upp i land; och när solen stod högt i sydost, kom han till en öppen plats i en skog, där en fager kulle höjde sig. Därå satt en skallig gosse.

»Moder min», ropade han, »räck mig hitut min krumstaf och mina vantar, ty jag vill ut på ridt — det är nu fäst där nere i underjorden.»

Då susade en krumstaf ut ur högen, som om den varit en eldsvans. Han satte sig gränsle på stafven, drog på sig vantarne och red åstad, såsom barn pläga.

Därefter gick Torsten fram till högen och sade samma ord som pilten. Strax kastades ut både en staf och ett par vantar, och den frågan hördes:

»Hvem tager emot dessa?

»Bjalve, din son», svarade Torsten.

Sedan satte han sig gränsle på denna staf och red efter pilten, där denne galopperade fram.

Snart kommo de till en bred ström, hvare de störtade sig, och det var, som om de fore igenom rök. Till sist klarnade det för deras ögon, och de sågo strömmen glittra nedför klippållar.

Framför sig såg Torsten en vidsträckt bygd och en stor borg. Dithän styrde de sin ridt, och de trädde in i en hall, som var besatt med folk.

Man satt till bords därinne, och blott af silfverkärl blef där drucket. Äljes glimmade allt som guld,

och man drack endast vin.

Torsten märkte, att ingen förmådde se dem. Hans följeslagare sprang fram och åter längs borden och tog i en säck upp allt, som föll ned ifrån de ätande.

I högsätet sutto en konung och en drottning, och alla rundt omkring dem voro glada.

Om en stund såg Torsten en man träda in och hälsa konungen. Han sade sig vara sänd till honom från Indialand, från det fjäll där, som heter Lukanus, och från den underjordiske jarl, som där härskade.

Han bragte konungen en guldring, hvars like denne sade sig ej hafva skådat. Ringen bars kring i salen och betraktades, och alla rosade den.

Torsten såg där äfven en annan dyrbarhet, som han fann mycket värd att äga; det var den duk, som låg på konungens bord.

Den var smyckad med guldränder, och tolf de yppersta ädelstenar strålade därpå.

Då föll det Torsten in, att han nog kunde sätta sin lit till den lycka, som följde hans konung, Olof Tryggvason.

Och när han såg, att hallens herre ärnade draga den kostbara ringen på sin arm, sprang han fram och tog den ifrån honom, medan han med den andra handen ryckte till sig duken, så att all maten rullade i golfvet.

Därefter rusade han på dörren, men sin krumstaf glömde han kvar därinne.

Nu vardt ett rasande tumult. Männen hastade ut och satte efter Torsten. När han såg, att de kunde hinna upp honom, sade han:

»Om du är så god, konung Olof, som min förtröstan till dig är stor, så stå mig bi.»

Så rask blef han då i loppet, att de ej hunno upp honom, förr än han var nära den ström, hvarur han nyss kommit. Där stannade han, och sedan de slagit ring omkring honom, värjde han sig tappert, och han fällde till jorden en otalig mängd troll. Då kom hans kamrat fram till stället och återgaf honom den kvarglömda stafven; hvarpå de båda doko ned i strömmen och kommo tillbaka till samma kulle, hvarom vi förut talat.

Solen stod då i väster.

Pilten, kastade genom en glugg in sin staf i kullen och därefter den säck, som han fyllt med föda från trollens hall. Och Torsten lämnade äfven sin staf ifrån sig.

Därefter lopp den skallige gossen in i högen; men Torsten stannade utanför vid gluggöppningen.

Därinne såg han två kvinnor. Den ena väfde gudväf; den andra vaggade ett barn.

»Hvarför dröjer han, Bjalve, broder din?» frågade denna.

»Icke har han varit min följeslagare i dag», svarade pilten.

»Hvem har då farit på den andra krumstafven?»

»Det har Torsten den hushöge,» återtog han, »konung Olofs hirdman. Han bragte oss i stor vanda, ty nere i underjorden ryckte han till sig sådant, hvars make ej finnes i Norges land, och nära var, att vi fått vår bane. De jagade honom ända till uppstigningsplatsen; där gaf jag honom tillbaka hans kvarlämnade staf, och förvisso är han en tapper man, ty jag kunde ej räkna alla dem, han slog ihjäl.»

Och så stängdes högen.

Torsten gick tillbaka till sina män, och de seglade genast till Norge. Här fann han konung Olof österut i Viken och framlämnade till honom de tagna klenoderna; hvarefter han berättade allt om sin färd, hvilken man fann mycket märkelig.

Nästa vår gjorde Torsten åter sitt skepp segelfärdigt. Det var en snäcka med tjugofyra mans besättning. Han styrde ut i Östersjön och när han kom till Jämtland, lade han till i en hamn där och gick upp i land för att förströ sig.

Han kom till en öppen plats i en skog; där såg han en ansenlig sten, invid hvilken stod en förunderligt ful dvärg.

Denne utstötte de gräsligaste tjut. Hans mun var vriden ända upp till örat, och näsan låg ned öfver munnen.

»Hvarför låter du så där fånigt?» frågade Torsten.

»Förvåna dig icke, du gode man», svarade dvärgen; »ser du ej den stora örnen, som flyger där? Han hafver tagit min son; förvisst tror jag, att denna olycka är sänd af Oden, och jag rämnar af sorg, om jag mister mitt barn.»

Då sköt Torsten efter örnen, och skottet tog under dess vingar. Den stöp död ned, och han grep i luften det fallande dvärgbarnet och bar det fram till dess fader.

Denne blef innerligt glad och sade: »Dig hafver jag nu att belöna för det du skänkt mig både son och lif. Välj här, hvad dig lyster af silfver och guld!»

»Sörj först för din son,» sade Torsten; »jag är icke van att taga emot betalning, för det jag brukar mina krafter.»

»Icke desto mindre är jag dock skyldig att löna dig», återtog dvärgen; »visserligen torde min skjorta af fårull ej synas dig vara mycket värd, men aldrig skall du förtröttnas i simning, så länge du bär den

närmast kroppen.»

Torsten klädde sig i skjortan, som genast passade honom godt, fastän den till och med synts honom väl liten till dvärgen.

Denne tog äfven af sitt finger en silfverring, räckte den åt Torsten och bad honom förvara den väl: aldrig skulle penningar fattas honom, medan han ägde den ringen.

Sedan tog han en svart sten och gaf Torsten.

»Om du håller denna sten dold i din hand, så ser dig ingen. Mera äger jag icke, som kan vara dig till någon nytta, men här får du till sist en annan sten, hvarmed du kan bereda dig nöje.»

Han tog upp en ny sten ur sin pung, och med den följde en stålbrodd.

Denna sten var trekantig; den ena sidan var hvit, de både andra voro röda, och rundt om den drog sig en gul rand.

Dvärgen talade:

»Om du slår med brodden på stenen, där den är hvit, kommer en så väldig hagelskur, att ingen vågar vända sina ögon emot den; men vill du mildra skuren, så skall du slå på den gula randen — då kommer solsken, så att allt haglet till sist smälter.

Slår du åter på det röda, så far eld fram och glödande aska med sprakande gnistor, så att ingen vågar håller dit rikta sina ögon. Med brodden och stenen kan du ock råka allt hvad du vill, och stenen vänder tillbaka i din hand, så snart du kallar på den. Med flere gåfvor kan jag ej belöna dig för denna gång.»

Torsten tackade för skatterna och gick sedan till sina män. Och var denna utflykt bättre gjord än ogjord.

Strax därefter fingo de förlig vind och seglade österut. Då föll med ens tungt mörker öfver dem, så att de icke visste, hvar de seglade. En half månad varade denna synvilla.

Omsider blefvo de dock en afton varse land. Snart kastade de ankar och lågo där om natten. Om morgonen blef det godt väder med vackert solsken.

De hade kommit in i en lång fjord och rundtom sågo de skogar och fagra fjällsidor. Ingen ibland dem kände till detta land, och något lefvande väsen kunde de icke se, hvarken fyrfota djur eller fåglar.

Sedan de slagit upp sitt tält på land, sade Torsten:

»Jag vill kungöra för eder den plan, jag nu hafver: i sex dagar skolen I vänta mig här; jag ärnar undersöka detta land.»

Detta funno de vara ett stort företag, och de ville helst själfva fara med honom. Men Torsten ville gå ensam, och han fortsatte:

»Men kommer jag icke åter, innan sju solar gått öfver himlen, då skolen I segla hem och säga konung Olof, att det icke blifvit mig af ödet förunnadt att återvända.»

De gjorde honom följde upp till skogsbrynet. Där gick han ifrån dem, och de gingo tillbaka till skeppen.

Hela den dagen vandrade han kring i skogen men blef ej varse något märkligt. När det började kvällas, kom han fram till en bred väg, som han följde, tills det blef alldeles skumt. Då vek han af in i skogen och träffade där på en stor ek, som han klättrade upp i.

I dess krona var ett godt hvilorum, och där sof han om natten.

Men när morgonsolen lyste fram, hörde han ett väldigt dån och därtill människoröster. Han såg en flock män, två och tjugo till antalet, spränga fram på sina hästar.

Han förundrade sig öfver deras växt, ty så högre män hade han aldrig förr skådat.

Så klädde han sig, och morgonen led, tills solen stod i sydost.

Då såg han tre andra välbeväpnade män rida fram på vägen, så resliga, att han ej häller sett deras likar förr.

Han, som red mellerst, satt i gullstickad dräkt på en hvit häst, men de två andra redo på grå hästar och lyste i röda skarlakansdräkter.

När de voro midtför eken, höll han, den förnämste, inne sin häst och sade:

»Det rör sig något lefvande däruppe i eken.»

Då klef Torsten ned och trädde fram till dem. Han hälsade dem, och de slog upp ett ljudligt skratt. Och den reslige mannen yttrade:

»Sådana gestalter få vi här sällan se — hur lyder ditt namn? Hvarifrån är du?»

Torsten sade sitt namn och tillade, att han äfven plägade kallas den hushöge.

»Min släkt har jag i Norge; jag är konung Olofs hirdman.»

Den reslige mannen log och sade:

»Mycket har man ljugit om den kungahirdens ansenlighet, ifall den ej kan visa fram någon, som ter sig duktigare än du. Du tyckes mig hållre böra heta Husbarnet.»

»Låter du något följa med som namngåfva?» inföll Torsten.

Mannen tog en guldring af sitt finger och räckte den åt honom. Den vog tre ören.

»Hvad är ditt namn?» sporde Torsten, »af hvad stånd är du och till hvilket land har jag kommit?»

»Gudmund heter jag», svarade han, »och jag härskar öfver det land som kallas Gläsesvallarne; det är resarnes land. Jag är en kungason, och mina svenner heta Fullstark och Allstark. Men såg du inga män rida här förbi i morse?»

»Jo, två och tjugo redo här fram, och svag lät ej deras ridt.»

»Det var mina svenner», fortsatte Gudmund; »vårt naboland heter Jotunhem, hvaröfver konung Gerröd råder, och vi äro skattskyldiga under honom. Min fader hette Ulfluden den trygge men kallades Gudmund såsom alla de, hvilka härskade å Gläsesvallarne. En dag drog min fader till Gerröds gårdar för att lämna skatten i hans händer, men på den färden fick han sin bane. Nu hafver konung Gerröd sändt mig bud, att jag måtte komma till honom och dricka min faders arföf och taga emot de värdigheter, som denne innehaft. Dock äro vi ingalunda tillfreds med att tjäna dessa jättar.»

»Hvarför redo era män bort?» frågade Torsten.

»En bred å skiljer vårt land från Jotunhem. Den heter Hamra och är så strid och djup, att inga andra hästar än våra egna kunna vada öfver den. Ditåt styrde mina svenner ridten, och skola vi träffas i afton.»

»Nöjsamt skulle det vara att draga med eder», sade Torsten, »och se, hvad som vidare kan hända.»

»Om detta passar sig, vet jag icke», svarade Gudmund, »ty du är väl en kristen man.»

»Nog skall jag ändock reda mig», återtog Torsten.

»Ja, något ondt vill jag ej att du skall lida för min skull», återtog Gudmund; »men om din konung Olof vill gifva dig sin lycka med på färden, är jag förvissad om att du kan fara den.»

»Sin lycka gifver han mig», försäkrade Torsten, hvarefter Gudmund bad honom sitta upp bakom sig på hästen.

Sedan bar det af bort till ån. Vid dess strand stod ett hus, hvare de bytte om kläder. De klädde både sig och hästarne.

Dessa nya kläder voro af sådan art, att vatten ej fäste på dem. Och vattnet i ån var så kallt, att det strax gaf kallbrand, om man blott fuktades en smula däraf.

Därpå redo de öfver ån, och hästarne vadade kraftigt fram. Men plötsligt snafvade Gudmunds, så att vattnet stänkte upp på Torstens tå, och genast fick den kallbrand.

När man kommit upp ur ån, högg Torsten den skadade tån af sig; och man förundrade sig högeligen öfver hans manlighet. Och medan de fortsatte ridten, sade han dem, att de vid framkomsten ej behöfde gömma undan honom; »ty jag kan med trolldomsmedel ställa så till, att ingen ser mig.»

Detta tyckte Gudmund vara en god konst.

När de kommo fram till borgen, trädde alla hans förut nämde svenner emot honom, och då dessa fingo se Torsten den hushöge, gåfvo de upp ett gapskratt. Då gjorde han sig osynlig med dvärgens sten, men Gudmund sade dem, hvem han var, samt befallte dem att ej drifva något gyckel med detta människobarn. Därefter redo de tillsammans in i borgen, där de hörde allsköns strängaspel ljuda.

Kung Gerröd kom ut emot dem och hälsade dem vänligt, och män kommo fram, som togo deras hästar och ledde dem till stallet.

Gudmund ledsagades till konungens sal, där det skönaste gästabud strax tog sin början, och männen voro stojande glada.

Till sist lade konung Gerröd en purpurkappa öfver Gudmunds axlar och gaf honom konungsnamn, grep därpå hornet och drack honom till. Gudmund tog mot det och tackade, hvarefter han steg upp på bänken midt emot konungens högsäte och gaf det löftet, att han ej skulle tjäna eller lyda någon annan konung, så länge Gerröd lefde.

På en af bänkarne satt emellertid en man vid namn Jökul, som började känna sig afundsjuk för den heder, som visades Gudmund, och han tog en benknota och slungade den hän mot dennes flock. Det såg den osynlige Torsten, och han grep knotan i luften och sände den tillbaks, så att den slog på näsan en man, som hette Gust; näsbenet bräcktes, alla tänderna röko af honom, och han föll i vanmakt.

Då vardt konung Gerröd vred, och han sporde, hvem det var, som hifvade oxben öfver hans bord.

»Nu skall det pröfvas», ropade han, »hvem som är bäst i bollkastning.»

Han kallade till sig två män, Drött och Hösne.

»Gån och hämta hitin min guldboll», sade han.

De kommo tillbaka med ett sälhufvud, som vägde hundra pund, och hvarifrån det glödde och gnistrade som från en ässja; och fettet droppade ned för dess kinder som brinnande beck.

»Tagen den bollen», skrek Gerröd, »och smällen till hvarandra därmed! Enhvar, som släpper den ur händerna, skall draga fredlös härifrån samt vara förlustig sin egendom. Men enhvar, som ej ens djärfves att gripa den, skall heta niding.»

Drött kastade först bollen till Gudmunds sven Fullstark, som tog emot den med ena handen. Torsten såg emellertid, att kraft fattades honom, hvareför han sprang in under bollen och halv honom att drifva den bort till Agde jarls följeslagare Froste. Denne Agde jarl hade sin plats bredvid Gudmund.

Han härskade öfver häradet Grunder, som är beläget mellan Resaland och Jotunhem. Sitt residens hade han i Gnipalund. Han var mycket trollkunnig. Nu tog hans man Froste emot bollen med fast tag, men så nära kom den dock hans ansikte, att kindbenet bräcktes.

Snabbt slungade han den bort till Gudmunds andre sven Allstark, som tog emot den med båda händer, och nära var det, att han därvid segnat till golfvet. Men Torsten sprang till och stödde honom, hvarpå han lät sälhufvudet flyga till Agde jarl själf. Äfven han grep det med bägge händer, men det rinnande fettet kom att droppa ned i hans skägg, så att detta med ens stod i ljus låga.

Hastigt gjorde han sig af med tingesten, som nu flög till hans granne, konung Gudmund, hvilken genast skickade den till konung Gerröd. Men denne vek undan, så att den i stället träffade hans män Drött och Hösne och gaf dem båda döden.

Sedan dansade den genom en glasglugg ut i det dike, som var gräfdt ikring borgen. Och därifrån sprang upp flammande eld.

Då slutade man detta nöje och började dricka.

När Gudmund och hans män gingo att sofva, tackade de Torsten, för det han gifvit sådan hjälp, att ingen olycka drabbat dem; men Torsten genmälte, att det kraftprovet varit tämligen lindrigt.

»Hvarmed skola vi månne i morgon förlusta oss?» sporde han.

»Brottningskamp skall konung Gerröd låta anställa», sade Gudmund; »och hans män skola taga hämd; men vår styrka är tyvärr icke att jämföra med deras.»

»Min konungs lycka skall stå oss bi», återtog Torsten.

Nästa morgon gick enhvar ut att roa sig, bäst han kunde, medan matsvennerna dukade bordet.

Sedan sporde konung Gerröd, om kämparne kände lust att brottas.

Hans befallningar ville de lyda, svarades det.

Därpå klädde de af sig och togo hetsiga nappatag med hvarandra. Och Torsten tyckte sig aldrig tillförene hafva sett sådana grepp. Allt skalf, när de föllo i tiljorna.

Då trädde Agde jarls följeslagare Froste fram på golfvet och sade:

»Hvem ärnar gå emot mig?»

»Det blir väl någon, som det gör», utbrast Fullstark, Gudmunds man.

Strax höggo de tag i hvarandra; det vardt en häftig brottning, och Froste var den starkaste. Han lyfte Fullstark upp på sitt bröst, i det han böjde sig långt tillbaka: men då satte den osynlige Torsten sin fot i hans knäveck, så att han stupade baklänges, och Fullstark föll ofvanpå honom. Hans nacke och hans armbåge krossades. Därpå reste han sig upp med möda och sade:

»Icke ären I ensamme om munterheten här — hvarför stinker det så ur eder flock?»

»Ifrån munnen räknadt, har näsan ej långt att lukta», svarade Fullstark.

Sedan reste sig Jökul från bänken, och Allstark trädde fram emot honom.

I fräsande raseri drabbade de tillsammans, men Jökul hade öfvertaget. Han ledde emellertid brottningen bort mot den bänk, där Torsten satt, så att denne fick ett fast tag i Allstark, och Jökul sökte sedan förgäfvos att draga honom ifrån bänken. Så häftigt drog han, att han kom att stiga med fötterna ned i salsgolfvet ända upp till anklarne.

Men då stötte Torsten den andre ifrån sig, så att Jökul föll baklänges och fötterna gingo ur led.

Då gick Allstark hän och satte sig på bänken, men Jökul reste sig långsamt och sade:

»Icke se vi alla dem, som sitta härinne på bänkarne.»

Kung Gerröd sporde nu sin gäst Gudmund, om ej också han ville gifva sig i leken. Då denne sade sig ej hafva något däremot, befallte Gerröd jarlen Agde att taga hämd för sina män.

Jarlen genmälte, att han vissligen för länge sedan upphört med all brottning, men han ville dock lyda konungen.

Därpå togo de båda kämparne af sig kläderna, och aldrig hade Torsten förr sett en så trollvulen buk som på jarl Agde — den var blå som stål.

Gudmund gick emot honom, och var han vit i skinnet.

Strax ilsknade jarlen till, och han satte näfvarne så hårdt i Gudmunds sidor, att magen buktade sig ned på benen, och bägge tumlade de vildt om i hallen, tills de kommo hän till Torstens plats.

I detsamma kastade denne sig framför jarlens fötter, så att han snafvade och slog näsan i golfvet. Den brast, och fyra tänder rämnade äfven.

Då jarlen reste sig upp, sade han:

»Tungt faller gammalt folk, men tyngst, när två gå emot en.»

Sedan de åter klädt sig, satte de sig alla samman med konung Gerröd till bords, och jarl Agde och hans män ordade lifligt om, att motkämparne begagnat sig af någon list; »ty», sade han, »jag känner alltid sådan hetta, när jag kommer i deras flock.»

»Låtom oss bida vår tid», sade konung Gerröd; »måhända den uppenbarar sig till sist, som kan gifva oss besked härom.»

Därpå fortsatte man att dricka; och tvänne nya horn blefvo inburna i salen. Dessa ägdes af Agde

jarl; de voro väldiga och kallades Hvitingarne. Två alnar mätte de i höjd, och de voro gullbeslagna.

Konungen lät dessa horn gå längs hvar sin bänk. Och skulle enhvar dricka ut dem i ett drag. Den, som ej orkade detta, hade att till munskänken betala ett öre i silfver.

Glad drack man sedan, så länge dagen räckte, och när aftonen kom, gick man till hvila.

Gudmund tackade då sin vän Torsten för det bistånd, han ånyo lämnat, och på hans fråga, när ett slut kunde väntas på detta gästabad, lydde svaret:

»I morgon skola mina män rida sin väg; och jag vet, att konungen nu låter göra stora anstalter för morgondagen. In skall han låta bära det väldiga horn, som kallas Grim hin gode, en ypperlig klenod, full af trolldom och smyckad med guld. Ett manshufvud med hår och hull sitter på dess spets, och det äger talande tunga. Det förutsäger ännu icke timade händelser, och det vet, när ofrid kan väntas. Och varder det vår bane, ifall konungen af Grim får veta, att en kristen man dväljes ibland oss.»

Torsten försäkrade, att Grim ej skulle komma att säga mera än hvad konung Olof tillät.

»Men konung Gerröd tror jag vara nära döden», sade han, »och är det allt bäst, att I hädanefter följn mina råd. I morgon ärnar jag visa upp mig för honom.»

Detta funno de vara ett farligt tilltag.

»Nej», sade han, »Gerröd vill eder död — hvad har du mera att förkunna om Grim hin gode?»

»Om det hornet är att berätta», svarade Gudmund, »att en medelstor man kan stå rak under dess svängning. I mynningen är det en alen bredt; och är den, som dricker mynningen klar, den största dryckeskämpen. Dock förmår konungen själf tömma hela hornet i ett enda drag.»

»I morgon skall du», återtog Torsten, »fara i min skjorta, ty då mäktar ingen olycka nå dig, skulle ock gift gömma sig i hornets dryck. Kronan skall du taga af ditt hufvud och räcka henne till Grim hin gode. Sedan hviske du honom i örat, att du ärnar visa honom vida större heder än Gerröd, och därefter skall du låtsa, som om du drucke. Etter lurar i hornet, och därför skall du låta drycken glida ned i skjortan, som du hafver närmast dig. Då skall ingen skada ske dig, och när till sist dryckeslaget brytes, skall du genast låta dina män rida sin kos».

Gudmund lofvade att lyda dessa råd.

»Dör konung Gerröd», sade han, »så äger jag hela Jotunhem; men får han behålla lifvet, så varder det vår bane.»

Därpå insomnade han.

Nästa morgon voro de tidigt uppe. Konung Gerröd infann sig hos dem och bad dem tömma en afskedsbägare.

Snart satt man åter i konungens hall och drack ur hornen Hvitingarne. Man drack Tors och Odens skål.

Under toner från hvarjehanda strängaspel inbars därefter Grim hin gode af tvänne män, som voro till växten något mindre än Torsten.

Alla reste sig upp och föllo på knä för Grim.

»Tag emot Grim hin gode», ropade kung Gerröd bort till Gudmund; »det är din egen välgångsskål, du skall dricka!»

Då gick Gudmund hän till Grim, tog af sig guldkronan, satte den på hans hufvud och hviskade honom i örat de ord, som Torsten sagt.

Sedan låtsade han dricka, och drycken lät han rinna ned i skjortan — det fanns etter i den. Han drack Gerröd till och fäste därefter en kyss på hornets spets, men då vred sig Grim leende ifrån honom.

Nu tog kung Gerröd emot det åter fulla hornet, och han bad Grim komma med lycka samt kungöra, huruvida någon fara vore i annalkande; »ty ofta», sade han, »har jag sett dig hafva bättre uppsyn».

Han tog af sig ett guldsmycke och gaf det åt den tigande Grim. Därefter drack han jarl Agde till; och det såg ut, som om en brottsjö rullade mot ett skär, då drycken välldes genom hans hals.

Han tömde hornet.

Då riste Grim på hufvudet och bars sedan bort till Agde jarl. Först bad denne om miskund, men han drack dock ut hornet i tre omgångar; hvarpå han lämnade det till munskänken.

»Så där slöas enhvar, som åldras», sade Grim.

Sedan vardt hornet åter fylldt. Och nu skulle Fullstark och Jökul tömma det. Då den förre druckit, grep Jökul hornet, såg ned däri och tyckte det vara tarfligt drucket. Därefter slog han till Fullstark med hornet, men denne satte ögonblickligen sin knytnäfve i hans näsa, så att den krossades och tänderna röko ur munnen.

Då vardt åter ett vildt oväsen. Men Gerröd befallte, att man ej finge göra ett stort rykte af, att man skilts åt så där ovänligt; hvarpå båda slagskämparne strax förliktes; och Grim hin gode bars ur salen.

En stund därefter kom en man gående in i hallen. Alla förundrade sig öfver hans litenhet.

Det var Torsten den hushöge.

Han gick fram till konung Gudmund och anmälte, att hästarne voro sadlade. Kung Gerröd sporde,

hvad det där var för ett barn, och Gudmund svarade:

»Det är en liten sven, som Oden sändt mig — en härlig klenod. Han kan åtskilliga lekar, och finnen I honom användbar, så vill jag skänka er honom.»

»Han ser ovanligt dugande ut», sade kung Gerröd; »och vill jag gärna se prof på hans händighet — lek nu någon liten lek för mig!»

Då tog Torsten sin sten och knackade med stålbrodden, där det var hvitt, och genast kom en hagelskur så strid, att ingen vågade vända ögonen emot den, och så mycket hagel hopade sig i hallen, att det nådde folket upp till anklarne.

Konung Gerröd skrattade godt åt denna lek.

Sedan knackade Torsten på stenen, där den var gul, och det kom solsken, så varmt, att allt haglet smälte inom kort. Därpå fylldes salen med ljuflig vällukt, och konung Gerröd förklarade Torsten vara en sanskyldig konstnär.

Ännu en lek hade han kvar, sade han; den kallades svängleken.

Äfven den ville Gerröd gärna se.

Torsten ställde sig midt på hallens golf och knackade på stenen, där den var röd, och ut slogo gnistor.

Sedan ilade han utmed bänkarne, rundt om i hallen, och gnistorna yrde ikring med växande fart, så att alla därinne måste hålla för sina ögon.

Men kung Gerröd skrattade godt.

Och elden tog till att ökas, så att alla de andra tyckte det vara väl starkt. Då drog Gudmund sig hastigt ur hallen, såsom Torsten redan rådt honom.

»Viljen I hafva leken ännu ystrare?» ropade Torsten.

»Ja, låt se, sven», svarade Gerröd.

Då slog Torsten ännu hårdare på stenen, så att gnistor hveno kung Gerröd i ögonen.

Därefter skyndade Torsten ned till dörren, vände sig där om och dref sten och stålbrodd in i hvar sitt öga på Gerröd.

Denne segnade död ned på golvet, och Torsten ilade ut.

Där satt Gudmund redan till häst, och Torsten bad honom genast rida i väg; »ty här är icke platsen för försagdt folk», sade han.

De sprängde åstad fram mot ån. Stenen och stålbrodden hade redan återkommit till Torsten, och denne berättade konung Gerröds död.

De redo sedan öfver ån och hän till det ställe i skogen, där de första gången träffats.

»Här måste vi skiljas», sade Torsten, »ty mitt folk menar nog, att det nu är tid för mig att vända tillbaka.»

»Nej, far hållre hem med mig», bad Gudmund, »jag skall löna dig för godt följe.»

»En annan gång vill jag mottaga din bjudning», svarade Torsten; »men själf skall du nu med en mäktig skara kämpar draga till Gerröds gårdar, ty landet är i edert våld.»

»Så vill jag låta dig råda», återtog konung Gudmund; »min hälsning skall du bringa konung Olof.»

Därpå framtog han ett gullkärl, ett silfverfat och ett tjugo alnar långt handkläde, hvare guld var inväfdt.

Han bad Torsten lämna konungen dessa gåfvor och snart återkomma.

Sedan skildes de med mycken kärlek.

Nu fick Torsten se Agde jarl, där denne kom ridande med ursinnig hast. Han red efter honom, och till sist närmade de sig en ansenlig gård, hvilken tillhörde Agde.

Grindledet förde till en fruktträdgård, och där inne stod en jungfru. Det var Agdes dotter Gudrun, högrest och skön. Hon hälsade sin fader och sporde efter tidender.

»På tidender är det ingen brist», sade han; »konung Gerröd är död, och hafver Gudmund svikit oss alla. Han har haft en kristen man dold i sin flock, Torsten den hushöge, hvilken öst eld i ögonen på oss. Nu skall jag dräpa hans män.»

Han kastade hornen Hvitingarne till marken och sprang till skogs, som om han vore galen.

Därpå gick Torsten fram till Gudrun. Hon hälsade honom och frågade, hvad han hette; och han sade sig heta Torsten Husbarnet, konung Olofs hirdman.

»Stor månde den störste vara, där du är barnet», sade hon.

»Vill du fara hem med mig», sporde Torsten, »och sedan taga emot den nya tron?»

»Från ringa glädje har jag här att skiljas», svarade hon; »ty min moder är död; hon var dotter till Ottar jarl i Holmgård, och var hon i skaplynnnet mycket olik min fader, ty han är till sitt väsen ett troll. Nu ser jag, att han ej har långt igen att lefva, och därför vill jag gärna följa dig. Dock skall du lofva att åter ledsaga mig hit.»

Hon tog samman sina egodelar, och Torsten tog i förvar hornen Hvitingarne, hvarpå de vandrade framåt genom skogen.

Där fingo de se jarl Agde fara vrålande omkring med händerna för sina ögon.

Det hade nämligen hänt sig så, att när Agde fäste sina ögon på Torstens folk, for en sådan värk i dem, att han intet kunde se.

Just som solen höll på att gå ned, nådde Torsten och mön ned till skeppen. Hans män voro då segelfärdiga, och de blefvo glada, när de sågo honom.

Han steg ombord med kvinnan; de styrde till hafs och landade omsider vid Norges kust.

Vid jultiden drog Torsten till konung Olof, som då vistades i Trondhjem, och öfverlämnade till honom de dyrbarheter, som konung Gudmund skänkt, samt hornen Hvitingarne och många andra klenoder.

Han förtalde konungen sina äfventyr och visade honom mön Gudrun, och konungen tackade för gåfvorna, och alla rosade Torstens manhaftighet samt funno hvad som hänt honom mycket märkligt.

Sedan lät konungen döpa Gudrun och undervisa henne i den nya tron.

Torsten lekte där om julen sin svänglek, och alla hade stort nöje däraf.

Hvitingarne tömde man till Guds och de dödas åminnelse, och om hvarje horn voro två man. Men det gullkär, som Gudmund tillsändt konung Olof, förmådde ingen dricka i botten mer än Torsten Husbarnet. Handklädet brann icke, när man kastade det i elden — det utkom därur renare än förr.

Sedan omtalade Torsten för konungen, att han önskade hålla bröllop med Gudrun, och kung Olof gaf sitt samtycke. Det blef ett präktigt gille.

Första natten, när brudparet kommit i bädd och förhänget fällts ned, brast en bräda lös i väggen. Det var Agde jarl, som kom för att dräpa Torsten; men emot honom slog en så stark hetta, att han ej vågade sig in i kammaren utan drog sig tillbaka.

Och i detsamma kom konung Olof och slog honom i hufvudet med en guldsirad yxa, så att han försvann ned i jorden.

Konungen höll sedan vakt där om natten; och när morgonen grydde, voro de bägge hornen Hvitingarne borta.

Torsten stannade öfver vintern hos konungen, och han och Gudrun höllo mycket af hvarandra.

Om våren bad han om orlof att åter få segla österut för att där råka konung Gudmund. Det fick han, och därtill bad kung Olof honom, att han måtte hålla sin tro oryggligt; »följ mera din egen vilja än deras där österut», sade han.

De skildes åt i kärlek, och alla uppstämde böner för Torsten, ty han hade numera blifvit vänsäll.

Efter en god färd kom han till Gläsesvallarne; och Gudmund tog emot honom med öppen famn.

»Hvad har du sport ifrån Gerröds gårdar?» frågade Torsten.

»Jag drog själf dit», svarade han; »och de lämnade strax landet i mitt våld. Däröfver härskar nu Hedrek Ulfhamn, min son.»

»Hvar är Agde jarl?» frågade Torsten.

»Han lät resa sig en hög, så snart I farit eder väg; och in i den gick han med stora rikedomar. Men hans män Jökul och Froste drucknade i ån Hamra den gången de redo från konung Gerröds gästabud. Äfven öfver Agde jarls land, häradet Grunder, härskar jag nu.»

»För mig», återtog Torsten, »ligger det stor vikt uppå, om du vill dela med dig något af allt ditt välde, ty Gudrun synes mig böra äga arf efter sin fader jarlen.»

»Rätt så, ifall du vill blifva min man», svarade Gudmund.

»Ja, men då får du icke lasta min tro.»

»Nej, det skall jag icke», slöt Gudmund.

Sedan begåfvo de sig tillsammans till Grunder, och Torsten lade under sig häradet.

Han byggde sig sedan en ny gård i Gnipalund, ty Agde jarl hade gått igen och ödelagt den gamla gården.

Torsten vardt en stor höfding, och Gudrun födde honom snart ett svenbarn.

Emellertid vardt han ständigt oroad af den spökande jarlen. En natt fick Torsten se, hur denne vandrade utanför gårdsledet, men han vågade sig icke in, ty kors var satt ofvanför hvarje dörr.

Då smög Torsten sig bort till hans hög, som stod öppen. Han trädde in och tog hornen Hvitingarne, som han såg ligga där. I detsamma återkom jarlen, men Torsten skyndade ut förbi honom och satte kors öfver högens öppning. Därpå slöt den sig igen, och aldrig har man sedermera sport något om Agde jarl.

Nästa sommar vände Torsten tillbaka till Norge och hade då åter med sig de båda hornen till konungen.

Snart fick han emellertid nytt orlof att draga österut, till sina egendomar där; och konung Olof befalle honom åter att väl hålla sin kristna tro.

Sedan hafva vi icke hört något berättas om Torsten.

Men när konung Olof i slaget vid Svoldern försvann från sitt skepp Ormen länge, blefvo äfven hornen borta.

Här sluta vi berättelsen om Torsten den hushöge.

Konung Gudmunds tycke för människorna framträder äfven i den lilla

Sagan om Helge Toresson.

En sommar var den norske härseonen Helge Toresson tillsammans med sin broder Torsten Hadd på en handelsfärd norrut i Finnmarken, där de sålde smör och fläsk åt finnarne.

Färden gick förträffligt, och när sommarn närmade sig sitt slut, vände de hemåt och kommo så en dag med sina skepp till det näs, som hette Vimund och där det fanns god skog.

Här gingo de i land och togo en del masurträ.

Helge kom då att vandra något längre in i skogen än de andra. Med ens föll ett stort mörker öfver näjden, så att han ej kunde finna vägen till sina skepp, och han varsnade tolf kvinnor, som kommo ridande fram ur skogen.

Alla sutto de på röda hästar och buro röda dräkter, och deras betsel och sadlar glimmade som af guld.

En af dem var öfverlägsen i fägring, och hon, den ståtligaste, betjänades af de andra.

De stego af hästarne och läto dem beta i gräset. Sedan slogo de upp ett vackert tält. Det var prydt med strimmor af skiftande färg, och guld var inväfdt däri. De snidade hufvud, som sköto upp däröfver, voro förgyllda; äfven stängen, som reste sig i dess midt, sken af guld och bar en diger guldknapp.

När kvinnorna rest upp tältet, satte de fram bord därinne, och hvarjehanda förtäring vankades. Till sist tvådde de sina händer, och både vattenkannan och fatet voro af glänsande silfver.

Helge Toresson stod där strax invid och betraktade alltsamman.

Då vände sig den ståtligaste kvinnan till honom och sade:

»Kom hit, Helge, och få dig dryck och mat här hos oss.»

Han gick då till dem och fann, att drycken var fin, maten likaså, och kärnen voro vackra.

Då borden blifvit borttagna, redde man till hvilolägren, som voro mycket praktfullare än människors sängar.

Den fagra kvinnan sporde då Helge, om han ville hvila ensam eller bredvid henne; han frågade, hvad hon hette.

»Jag heter Ingeborg», svarade hon, »och är dotter af konung Gudmund å Gläsesvallarne.»

»Då vill jag ligga när dig», sade han.

I tre nätter voro de tillsammans. När de efter den sista stego upp och klädde sig, blef det skinande klart väder, och Ingeborg yttrade:

»Nu skola vi skiljas. Här får du två skrin; det ena är fullt af silfver, det andra af guld. Dem vill jag gifva dig, men nämn för ingen människa, hvarifrån de stamma.»

Kvinnorna redo bort samma väg, de kommit, och Helge vände åter till sitt skepp. Hans följeslagare hälsade honom med glädje och frågade, hvar han dvalts så länge, men han ville icke säga dem det.

Mycket gods hade de sedan med sig hem, och ifrigt sporde man Helge, hvarifrån allt det silfver och guld kommit, som han hade i skrinen. Men han ville icke säga det.

Så led tiden fram till jul.

En natt blef det ett underligt svårt väder; och brodern Torsten sade till Helge:

»Vi skola stå upp och se om vårt skepp.»

De gjorde så och funno skeppet fast vid sitt ankartåg.

Det låg där lugnt med sina drakhufvud på fram- och bakstam och med sidorna målade fagert ofvan sjö. Till denna dess utstyrsel hade Helge använt en del af de skatter, han fått af konung Gudmunds dotter, men det öfriga hade han låst ned i den ena drakens hals.

Då fingo de med ens höra ett väldigt dån, och två män susade fram på frustande hästar och togo Helge bort med sig. Men brodern Torsten kunde icke se, hvart han tog vägen.

Strax därefter stillnade vädret.

Torsten gick hem till fadren och förtalde honom denna stora, underbara händelse. Och genast begaf han, Tore, sig till konung Olof och bad honom göra sig underkunnig om, hvar sonen hamnat.

Konungen lofvade att göra sitt bästa, fastän det tycktes honom ovisst, om han kunde blifva ung Helge till någon hjälp.

Det led fram till jul nästa år; och konung Olof uppehöll sig denna vinter på Alrekstad. Så hände det sig åttonde dag jul om kvällen, att tre främmande män stego in i hans hall. De trädde fram till honom, där han satt vid bordet, hälsade honom höfligt och fingo en vänlig hälsning tillbaka.

Det var Helge, som kommit, men hans två följeslagare kände man ej.

Konung Olof sporde dem efter deras namn, och båda sade sig heta Grim.

»Vi äro sända hit till eder», sade de, »af konung Gudmund på Gläsesvallarne. Han skickar eder sin hälsning och därtill tvänne horn.»

Konungen tog emot hornen, som voro ett par ypperliga, guldbeslagna klenoder.

»Konung Gudmund», fortsatte de båda följeslagarne, »ber eder, herre, att I måtten vara hans vän, och fäster han sig mera vid eder mening än vid alla andra konungars.»

Härpå svarade konung Olof intet, utan lät han blott visa dem bort till deras platser. Sedan lät han fylla de mottagna hornen med god dryck, och han lät biskopen signa den.

Hornen buros bort till de båda sändemännen, på det att de först måtte dricka ur dem; men strax märkte de, att biskopen läst öfver drycken.

De reste sig upp, och stort blef stojet i hallen.

Drycken stöpte de ur hornen ned på golvet; ljusen släcktes, och ett hiskligt brak hördes.

Då bad konungen Gud se i nåd till dem alla därinne, och han befallte sina män att stå upp och häjda allt detta oväsen.

Så tändes ljusen igen, och Helge och hans båda följeslagare voro försvunna; men man såg tre män ligga dräpta på golvet och bredvid dem de båda hornen.

»Ett stort under hafver timat», sade konungen, »och bäst vore, att dylika blefve sällsynta. Konung Gudmund är mycket trollkunnig. Den man, som kommit i hans våld, hafver råkat illa ut, och ovisst är, om något kan göras för honom.»

43

Därefter lät konungen hornen tagas i förvar. Man drack ur dem och befann sig väl däraf.

Den bärgsklyfta ofvanom Alrekstad, hvarigenom konung Gudmunds män foro sin kos med Helge, blef kallad Grimsklyftan, och det är ej rådligt för någon att draga där fram.

Året gick, och åter kom en åttonde dag jul.

Då konungen var med sin hird i kyrkan och där åhörde mässan, trädde med ens tre män fram till kyrkdörren, de två ropade in:

»Här bringa vi dig Helge, konung, och den stund vet ingen, när du sedan släpper honom ifrån dig!»

Därpå försvunno de; och den tredje mannen stod ensam kvar.

Strax kände man igen Helge, och man blef varse, att han var blind.

Konung Olof sporde honom, huru allt hängde tillsammans, hvar han vistats denna långa tid.

Och han berättade först, hur han fann kvinnorna i skogen, och sedan, hur de bägge Grimarne frammanat ovädret för honom och hans broder, när dessa tänkte bärga skeppet, och hur de därefter tagit honom med sig hän till konung Gudmund på Gläsesvallarne samt sålunda bragt honom åter till dottern Ingeborg.

»Hur trufdes du hos Gudmund?» frågade konungen vidare.

»Förträffligt», svarade han; »ingenstädes har jag funnit mig bättre.»

Konung Olof sporde sedan om Gudmunds lefverne och hans sätt att skicka sig samt huru stort följde han hade.

Helge berömde kung Gudmund mycket och tillade, att hans män voro så många, att han ej förmått räkna dem.

44

»Hvi foren I, alla tre, så hastigt ifrån oss förra vintern?» frågade Olof.

»För era böners skull till Gud släppte Gudmund mig ifrån sig, och han sände de båda Grimarne med mig till eder, på det att I måtten få veta, hvad det blifvit af mig. Men därför jagade vi den gången så hastigt bort ifrån eder, att det var emot Grimarnes natur att dricka den dryck, I låtit signa. De blefvo rasande, enär de sågo sig öfvervunna, och sedan dräpte de era män. Eder visade konung Gudmund i allt fall sin aktning, då han sände eder hornen, och var det hans tanke, att I därefter ej skulle så ifrigt fråga efter mig.»

»Hvarför har du nu åter lämnat kung Gudmunds hof?»

»Därtill är hans dotter Ingeborg skuld; hon kunde icke hvila när mig utan anfäktelser, när jag hvarje natt låg vaken. Och mäst därför drog jag mina färde. Dessutom ville kung Gudmund ej trotsa eder längre, herre, när han fick spörja, huru gärna I villen hafva mig hit. Men om kung Gudmunds egen höghet och om allt hans storslagna väsen kan jag icke i få ord yttra mig — lika litet som om hans stora följe.»

»Hvi är du blind?» frågade konungen.

»Jo», svarade han, »vid mitt afsked ref Ingeborg ut mina båda ögon, förklarande, att Norges kvinnor ej längre skulle af mig hafva någon glädje.»

Därefter sändes bud efter Helges fader, och denne tackade konungen mycket, för det sonen återkommit ur trollens händer.

Helge stannade hos konung Olof, hvilken sedan äfven hade med sig hornen Grim i slaget vid Svoldern.

45

Äfven de försvunno — liksom Hvitingarne — från skeppet Ormen länge, när konungen sprang öfver bord; och har ingen sett dem sedan.

Orvar Odds sagolika färder till Finnmarken och till det mystiska, redan omnämnda Resaland

få vi bevittna mycken trolldom.

Vi få se det senare landets innebyggare, dess resar eller troll hålla rådplägning utomhus eller sitta ikring sin eld hemma i klipponingen.

Om deras utseende få vi här äfven ett rätt godt besked. —

När den välbekante norske kämpen Orvar Odd stod i begrepp att lämna sin fädernegård å ön Hrafnista för att tillsammans med sin broder Gudmund draga upp till Finnmarken och därifrån vidare ut på äfventyr, vände sig deras fader Grim till Odd och sade:

»Här ser du tre klenoder, frände, som jag vill gifva dig. Det är tre pilar. De bära namn och heta Flög, Råmsa och Fifva. Jag tog dem en gång från finnekonungen Guse. Af sig själfva flyga de tillbaka till strängen, och allt, som de sändas emot, träffa de.»

Odd tog emot Gusepilarne och granskade dem. Han fann dem förträffliga, ty spetsarne voro fästa till skaften med gyllene band.

»Många goda gåfvor har jag mottagit», sade han, »men inga, som synts mig jämgoda med dessa. Haf stor tack, fader!»

Då bröderna kommo norr ut till Finnmarken, funno de uppe i land en mängd jordhyddor; och dit begaf sig Gudmund en morgon med sitt folk.

De sprungo in i hyddorna och rånade kvinnorna, ty männen voro borta.

Kvinnorna blefvo utom sig af förskräckelse och ropade vildt.

När Gudmund och hans män om kvällen kommo tillbaka till skeppen, frågade Odd:

»Hafven I varit i land i dag, Gudmund?»

»Ja», svarade denne, »och där tycktes mig vara mycket nöjsamt. I morgon skall du göra oss följte dit.»

»Nej, det vill jag icke», svarade Odd, »ty ingen heder vinnes af att råna kvinnor, och skola de nog vedergälla eder det omak, I dem gjort. Strax i morgon vill jag fara härifrån.»

Efter en längre äfventyrlig färd till Bjarmaland^[2], kommo de tillbaks till Finnmarken och lade till vid samma plats, där de nyss varit.

^{2.} Landet vid södra och östra stranden af Hvita hafvet.

Som de lågo där om natten, fingo de höra ett väldigt brak, och som de ordade om, hvad detta månde betyda, kom en ny och vida värre skräll, och så snart denna tystnat, kom en tredje, som var ännu våldsammare.

»Hvad tror du, broder Odd», sporde Gudmund, »att detta kommer sig af?»

»Jag har hört sägas», svarade han, »att när två väder samtidigt gå i luften och susa emot hvarandra, uppstå häftiga skrällar. Nu måste vi rusta oss, som om svår storm vore att vänta. Det är finnarne, som rifva sådan väderlek upp åt eder, för det I plundraden dem.»

Sedan gjorde de sig, enligt Odds föreskrifter, så segeldugliga som möjligt.

De drogo upp sina ankare, och nästan i samma ögonblick bröt ovädret löst.

Det var så kraftigt, att det genast dref dem bort från land, och det var dem icke möjligt att använda roder. De kunde ej annat än länsa undan, och alla, som kunde komma till, öste.

Så voro de i tjugo dygn oafbrutet i drift.

Till sist kallade Odd på sin broder Gudmund och bad honom kasta allt det byte, de rånat från finnarne, öfver bord, »ty förr sluta vi icke vårt kringtumlande», sade han.

»Men hvad gagn skola de hafva af allt det, jag kastar öfver bord?», invände Gudmund.

»Låt du dem själfva sörja för det!» sade Odd.

De togo då fram allt det byte, de tagit från finnarne kvinnor, och vrok det i hafvet, men så snart alla sakerna kommit öfver bord, drefvo de först framåt längs den ena skeppssidan och sedan tillbaka längs den andra, tills de alla samlats till ett enda bylte.

Därpå flög detta med rasande fart rakt emot ovädret och försvann ur deras åsyn.

Samma dag detta skedde, skingrade sig dimman och sjön stillnade, och en kort stund härefter fingo de land i sikte.

Alla undrade de, hvad detta kunde vara för land.

»Min tro är», sade Odd, »att vi kommit långt norrut, och efter allt hvad jag hört af kunskapsrika män, håller jag för sannolikt, att detta månde vara resarnes land. Men som vårt folk nu är svårt medtaget, återstår för oss intet annat än att här söka hamn och hvila, hur det sedan än månde gå.»

De närmade sig, och landet, som sträckte sig fram emot dem, syntes dem vara ett näs eller en stor

ö.

Där fanns en god hamn, hvare de förtöjde skeppen; och ofvanom den utbredde sig en stor skog.

Sedan de slagit upp sina tält på däck, befallte Odd, att man skulle ro längs land och utspäja trakten.

Och snart kommo männen tillbaka med den upplysningen, att man kommit till en ansenlig ö, som var obebyggd men bjöd på mycken härlighet. I skogarne funnos djur i mängd, och vid stranden varsnades hval, fågel och en stor hop säl. Och det var fastland midt emot.

Odd bad sina män vara varsamma om sig.

»Hvar natt skola tolf man hålla vakt här på ön; med fiske och jakt skola vi lifnära oss, och vi skola hålla oss så karska vi kunna.»

Och detta gjorde de.

En dag, när de vandrade in i skogen ofvanför hamnplatsen, fingo de se en reslig björn. Odd sköt på honom och träffade honom: hvarpå han draps.

Sedan lät Odd uppstoppa huden, och djuret stöddes med spjälkar, så att det sträckte fram nosen och stod säkert baktill. Därpå lät han ställa björnen på en klippa, som vätte inåt fastlandet, så att den blickade ditåt.

En flat sten, hvarå eld kunde tändas, lades i dess uppspärade mun.

Så uppehöll Odd och hans följeslagare sig där i någon tid, och esomoftast sågo de gestalter röra sig däruppe på fastlandet.

Många voro de ej, men så storvuxna voro de, att man förstod, att det var resar.

Sent en afton såg man, att de samlats på ett näs å andra sidan sundet.

Då steg Odd jämte en af sina män ned i en båt och rodde tyst fram, tills de kommit in under näset. Där höllo de inne årorna och lyssnade.

Däruppe vrålade en rese med grof röst:

»I veten, att några skäggbarn lagt till vid vår ö och att de där fälla våra djur och göra annan fångst. Nu har jag stämt eder hit för att vi må besluta deras död. Enär jag numera, såsom I veten, har ofrid med min broder Bjalve, så kan jag blott egna ringa uppmärksamhet åt en sak sådan som denna. Här sen I en gullring! Den vill jag gifva den, som rödjer dessa skäggbarn ur vägen.»

Då såg Odd där nere ifrån båten, huru en kvinna reste sig uppe i församlingen, ifall man nu kunde kalla henne en kvinna. Hon talade:

»Skyldiga äro vi, Bade, resars konung, att uträtta detta ditt ärende, allra hälst som du bjuder oss en sådan lön. Denna färd skall jag fara, om du vill.»

»Då är allt godt och väl», förklarade konungen, »ty du kommer att sköta dig förträffligt — men sen I icke, att där sitta två skäggbarn nere i en båt under bärget och lyssna till vårt samtal? Nu skall jag gifva dem en sändning.»

I samma stund såg Odd en sten komma flygande rakt emot dem; och de svängde båten som snabbast undan. Strax därefter kom en ny sten och så åter en, som var så stor, att de häpnade och vattnet rök häftigt rundt omkring dem.

Skyndsamt vände de om till ön, och om en stund sågo de kvinnan vada fram genom sundet. Hon var väldig till växten och klädd i skinnkjortel. Ohygglig var hon att se, och aldrig hade de skådat ett sådant lefvande väsen förr. I handen hade hon en stor järnstaf.

Då gick Odd till bärget, där den uppstoppade björnen stod; han tände upp eld i dess gapande mun och afsköt sedan en pil rakt igenom djuret och hän emot trollkvinnan.

Denna hörde hvinet, såg pilen och tog emot den med flata handen; det lät, som om den flugit i en sten.

»Mera torde det tarfvas», utropade hon, i det hon stirrade upp till det skjutande odjuret på klippan.

Då tog Odd en af de förtrollade Gusepilarne och afsköt denna på samma sätt. Kvinnan motade äfven den med handen, men den flög rätt därigenom, in i hennes ena öga och ut i nacken och sedan tillbaka till odds bågsträng.

»Det här var förtretligt», sade hon, »men fram skall jag icke desto mindre».

Och Odd sköt af en ny Gusepil, som gjorde samma färd som den förra.

»Nu måste jag vända om», sade karingen; »det hade jag bort göra förr!»

Hon skyndade tillbaka, blind på båda ögonen.

»Nu lyster det mig veta», utbrast Odd, »hvar denna grufliga karing hafver hemma; låtom oss ro efter henne fram till land igen».

Då Odd och hans följeslagare nått fastlandet, sågo de den stora kvinnan styra sina steg upp bland fjällen.

De följde henne raskt; och snart klättrade de med kraft upp bland klippafsatserna.

Till sist fingo de se en stor eld brinna inne i en klipphåla, och öfver den sågo de en kittel hänga.

Elden upplyste hela hålan, men utanför var det mörkt.

Troll sutto i mängd å bänkarne längs hålans väggar; och en man, som sannerligen icke var liten,

satt i högsätet med en käring vid sin sida. Det var en mångklok jätte. Och aldrig hade de sett sådana väsen förr.

Allt på honom var svart utom ögon och tänder, som voro hvita. Hans näsa var ansenlig och så krokig, att den böjde sig helt nedom munnen. Läpparne voro såsom tofrensor, skurna med skära; den nedre hängde ner på bröstet och den öfre rullade sig samman in under näsan. Hans hår var stort som barderna i Grönlandshvalens käft, och det höljde helt och hållet hans bröst; och ögonen liknade två skogstjärnar.

Käringen, hans gemål, liknade honom så, som ett bär liknar det andra.

Jätten tog till orda:

»Hvar är Hårdskalle, vår tjänstekarl? Hvi sättes icke maten fram till oss?»

»Jo, nu är jag här», svarade han; »och jag hafver bistra nyheter att förkunna. Gneip, dottern din, har kommit hem, blind på båda ögonen; hon är skjuten med två pilar».

»Det där hade hon kunnat vänta sig», sade den mångkloke jätten, »ty hon ville göra det omöjliga; hon ville gifva Odd bane, honom, som ödet tillämnat en ålder, högre än andra människors. Jag vet äfven, att finnar sändt hit de människobarnen i akt, att vi skulle förgöra dem, men alldenstund vi icke rå med sådant, vill jag gifva dem vind att segla härifrån med — ej sämre än den, hvarmed finnarne drefvo dem hit till oss. Men enär Odd skjutit dotter min med Gusepilarne, gifver jag honom namnet Orvar Odd^[3].»

3. Pil-Odd.

»Ja, gif du oss vind, du allra uslaste karl!» ropade Odd därutifrån och tog en af Gusepilarne och sände in den.

Jätten hörde hvinet och gjorde sig genast hård, men pilen flög dock in i hans öga och for därifrån in under käringens ena arm och sedan ut under den andra.

Hon spratt rasande upp härvid, for rakt på munsken och slet honom i håret; hvarpå alla trollen rusade upp från bänkraderna och klappade om hvarandra.

Detta kunde man kalla ett sant trollkrakel.

Odd återvände sedan med sin följeslagare till kamraterna.

»Vind är oss lofvad härifrån», sade Odd, »och det är mig sagdt, att den ej blifver svagare eller mera draglig än den, hvarmed finnarne förpassade oss hit. Görom oss nu redo till sådan affärd!»

De rustade sig så omsorgsfullt, de förmådde, styrde sedan ut från land, och strax kom det vind, värre än någonsin.

Svårt vardt vädrets raseri: med storm följde både snöyra och frost, så att hvarje störsjö blef stående styf, sådan som den kom. Men Odd och hans män klarade sig dock med mycken mandom.

I tjugo dygn, dag som natt, stodo de i ösrummet.

Med hjälp af sin egen mandom och af Odds öde, genom hvilket ett längre lif var honom bestämdt, lyckades de att färdas fram öfver hafvet, så att de omsider åter landade vid Finnmarken och togo där hamn och hvila.

Snart voro de åter hemma på ön Hrafnista. —

Äfven andra trollväsen än de nu nämnda påträffade Nordmännen under sina färder utomlands.

Sålunda omtalas t. ex. i Olof den heliges saga tvänne dylika, hvilka påminna om den anglosachsiska diktningens vidunder och af den kristne författaren betecknas såsom djäfvulens tjänstandar.

Naturligtvis öfvervinnas de af den helige konungen på ett glänsande sätt.

Under sina härjningar i England företog Olof den fjortonde landstigningen vid Kallsån.

Stundom låg i denna å ett kvinnligt sjötroll, hvilket äfven kunde vistas ute i hafvet. Hon sjöng fagert och kunde med sin sång bringa skeppsbesättningarna i sömn; och när hon till sist kände på sig, att alla männen insomnat, hvälfdde hon om skeppet och dränkte dem.

Men voro de uppe i land, kunde det hända, att hon gaf ifrån sig ett så högt skri, att många blefvo af skräck vansinniga och rusade tillbaks till skeppen, som hon sedan lät gå i kvaf.

Ett annat ondt trollväsen där i trakten var en vildgalt, som »innehade många mansåldrar»; och af hans flock man fick ej fälla någon gris. Han var oerhördt stor och grym.

Emellertid stodo innebyggarne sig slätt i striden med konung Olof. Det blef städse stor manspillan ibland dem, och därtill voro de utsatta för skoningslösa pänningutprässningar.

Då beslöto de att under mycket stor offring kalla till hjälp sina båda förtrogna, sjötrollet och galten.

»Och fastän djäfvulen visste sig vara vanmäktig i sitt motstånd emot en så lysande Guds riddare som den helige konung Olof var, så var han dock icke ovillig att genom dessa bägge väsen bistå de åkallande innebyggarne. Äfvenså tyckte han sig se, att denne Olof kom att göra honom obotlig skada genom att nedrifva hans dyrkan. För den skull lät han denna trolldom gå af stapeln.»

Medan konung Olof och hans män lågo och väntade vind i Kallsån, hörde de en så skön röst sjunga ur vågorna, att de aldrig hört dess make i sina dagar. Den hade en sådan underbar klang, att inom kort föll sömnen öfver dem alla utom konungen. De förmådde icke att hålla sig vakna.

Medan sången ljöd, satt konungen i lyftingen på sitt skepp och läste i sin bok. Till sist såg han, hur sjötrollet höjde sig ur vattnet. Hon var skapad på följande sätt.

Hufvudet var formadt som på en häst, med uppåtstående öron och vida näsborrar. Hon hade stora, gröna ögon och fruktansvärdt breda käkar. Bogar hade hon äfven som en häst och därtill händer, men baktill var hon skapad som en orm med väldig buktning; stjärten var bred. För öfrigt var hon luden som en säl och grå till färgen.

»Hon plägar», säger sagan, »på så sätt dränka män och skepp: med händerna fattar hon tag i det ena skeppsbordet och böjer sedan stjärten ned under kölen och upp på bordet å andra sidan; därefter hvälfver hon skeppet kring, så att dess köl vänder i vädret och det sjunker i djupet.»

Hon lyfte sig alltså upp emot konung Olofs skepp och »med bistånd af djäfvulens kraft fick hon händerna upp på det ena skeppsbordet.»

Men när konungen det såg, grep han sitt svärd, sprang utmed däck, och just i det ögonblick, då hon snodde stjärten upp på den andra sidan, högg konungen händerna af henne; och hon gaf ifrån sig ett högt och fasansfullt läte. Därpå kastade hon sig baklänges och slog därvid sönder sina käkar, och hennes skri växte.

Då vaknade konungens män bestörta, och han bad dem skydda sig med det heliga korsets tecken.

Och sjötrollet sjönk ned i djupet på samma ställe, där det stigit upp. Sedan hade man icke mera något men af henne.

Därpå lät konungen bryta upp dessa hedningars offerhög. Denna kallades så, enär man å den bragte offer till de ifrågavarande väsen. Dit bar man äfven mycket gods, som lades i högen, innan man drog därifrån.

Där erhöll konungen en oräknelig mängd egodelar, som hans folk förde ned till skeppen.

Sist red han själf, och han såg sig ständigt om för att om möjligt få se något mera märkligt där i trakten. Medan hans män redo hastigt åstad, vek han in på en upprödd plats i skogen och öfverlade där med sig själf, om han skulle följa männen till skeppen eller icke.

Då hörde han ett väldigt brak i skogen — det kom från alla håll.

Där kom galten löpande med sin grisflock, och de fyllde helt och hållet platsen!

Rytande kom han med gapande tryne och ondsinta later.

Han var så stor, att konung Olof ej tyckte sig hafva sett ett sådant lefvande väsen förr, ty hans borst räckte nästan upp öfver de högsta trädens grenar.

Konungen hoppade genast af hästen för att till fots skynda undan, men då fortade galten sitt lopp, och snart lade han trynet och tänderna upp på hästens sadeltäcke; men då svängde kungen sitt svärd och högg trynet af honom.

Han föll ned i sadeln, jämrade sig ohyggligt och hastade bort, ty han ville icke invänta det andra hugget.

Konung Olof sade sedan, att ett sådant jämmerläte hade han förut blott hört sjötrollet upphafva, och han menade sig hafva visat sitt bästa mandomsprof, när han högg till dessa bägge odjur.

Vildsvinsgaltens tryne och tänder tog han med sig och red sedan tillbaka till sina män.

Detta konungens stordåd blef mycket prisadt.

Uppsöka vi trollen eller jättarne hemma i de nordiska bergen, sådana urkunderna teckna dem, så finna vi äfven ibland dem ett och annat väsen, som kan likt Gudmund på Gläsesvallarne visa sig människovänligt nog. Ja, dottern af ett sådant troll kan, liksom jarl Agdes dotter Gudrun, ingå underlagten man och lefva med honom i lyckligt äktenskap.

För öfrigt äro dessa inhemska troll långt mindre storslagna och vidunderliga än de främmande »ovättarne» i de fjärran belägna, mystiska näjder, som kallades Jotunhem och Resaland.

De inhemska hålla sig ej så förnäma; de blanda sig mera med människorna, stjåla ifrån dem, och de äro rädda och lömska.

Man ansåg dem t. o. m. kunna dömas vid människodomstol såsom vanliga lumpna förbrytare.

Detta var fallet med den i grunden rätt älskvärde

Dofrejätten i Norge.

Fylkeskonungen Halfdan den svarte kom underfund med, att mycket goda klenoder esomoftast försvunno från hans »gullhus», det skrin, hvori de förvarades.

Då blef konungen betänksam, ty han antog, att den tjufven skulle komma ännu oftare; och han ställde därför med klok list så till, att enhvar, som ginge in till skrinet för att därur taga guld, måste stanna kvar och bida sin tid. Och som han kunde förstå, att den, som höll på med dessa ogärningar, var både stor och stark, lät han smida sig ett både stort och starkt fotjärn samt sno sig de säkraste länkar af bly.

När man sedan tidigt en morgon såg efter »gullhuset», inträffade det, att man därinvid fann en ansenlig jätte.

Detta troll var både digert och högest.

Men som icke mindre än sextio man kastade sig öfver honom, kom han till sist i järn, och de bundo hans händer med blylänkarne.

Denna behandling tog han lugnt.

Då konung Halfdan sporde honom efter namnet, sade han sig heta Dofre, och han hade hemma i det fjäll, som bar hans namn.

Därpå frågade kungen, om han värkligen stulit hans guld.

»Nog är det sannt», sade han och bad om nåd. Han erbjöd sig till och med att ersätta det stulna med dess tredubbla värde.

Men konung Halfdan förklarade, att han aldrig skulle få någon nåd, utan fjättrad skulle han invänta den stund, då ting komme att sättas och han därå skulle dömas till den nesligaste död.

Han förbjöd strängt enhvar att bringa denne jätte någon hjälp eller gifva honom mat. Den, som det gjorde, skulle mista intet mindre än sitt lif.

Därpå gick konungen ifrån Dofrejätten, som satt där ensam och fjättrad kvar.

Kort därefter kom konungens son Harald, sedermera konung Harald hårfager, hem och fick höra hvad som timat och hvad hans fader sagt. Då visste han, att det till intet skulle tjäna att bedja för Dofre.

Harald var då endast fem år gammal.

När han kom till kammaren, hvori Dofre satt bunden, syntes denne nedtryckt af sorg.

»Du har det icke rätt godt», sade gossen; »vill du kanske få lifvet till skänks af mig?»

»Med tanke på din faders ord», svarade han, »vet jag ej riktigt, om jag kan taga emot den gåfvan och därmed kasta dig i sådan fara.»

»Hvad behöfver du sörja för det?» återtog Harald.

Han drog ett kortsvärd, som han fått som gåfva af en trollkunnig finne och som var ett härligt vapen. Med det högg han järnet och blylänkarne af Dofre.

När denne sålunda kom loss, tackade han gossen för lifvets gåfva; och sedan höll han ej länge på med att binda sina skor.

»Han lade svansen på ryggen», berättas det, »och satte i väg bort, så att man såg hvarken väder eller rök af honom.»

Strax därefter saknades Dofre, och då konungen sporde, hvem som var skyldig till detta dåd, förklarade pilten själf, att han löst jätten. Då vardt kung Halfdan så svårt förbittrad, att han jagade bort sonen; någon lust att dräpa honom hade han icke.

Och han hotade att låta enhvar, som komme Harald till hjälp, få hårdt umgälla detta.

Han bad sonen söka sin hjälp hos Dofre troll.

Därpå vankade Harald ut i mark och skog. Och han låg ute i flera nätter.

Så stod han på den sjätte dagen ensam å en öppen plats i skogen, mycket medtagen af törst och hunger. Och han såg en stor och stark man närma sig. Han kände igen Dofre troll.

»Nu har du det icke håller rätt godt», sade denne; »och kan man säga, att du mäst för min skull hafver det så — vill du nu följa mig hem till min boning?»

Den lille Harald jakade, och jätten tog honom upp i famnen och gick med raska steg bort med honom till en bärgsklyfta.

När han trädde dit in, hukade han sig ej tillräckligt långt ned; hvadan han kom att köra pilten, som satt på hans arm, så hårdt upp mot hällebärget, att han föll i vanmakt.

Dofre tyckte sig hafva gjort mycket illa, ifall han dräpt gossen, och det grep honom så djupt, att han storgrät.

Men bäst som han af smärta förvred dragen och skakade på hufvudet, kvicknade Harald till. Då han såg upp mot Dofregubben, syntes denne honom mycket märklig, i det han gråtande bredde ut mungiporna och spärrade upp ögonen.

»Sant är det dock att säga, fosterfader min», sade svennen, »att ej mången är fager, när han gråter, ty nu är du mycket ful att se, och du är stor i ansiktet. Men var glad, ty mig fattas intet.»

Då gladdes Dofre, och han satte pilten ned i sin klipponing.

Harald stannade där i fem år, och aldrig saknade han där, hvad han behöfde.

Ja, Dofre älskade honom så mycket, att han aldrig nändes säga honom emot. Han gaf honom allsköns kunskaper och vande honom vid idrotter. Och Harald växte till och vardt allt starkare.

Det är berättadt, att Dofre en dag sade till honom:

»Nu tycker jag mig hafva lönat dig rätt, för det du skänkte mig mitt lif, ty jag hafver höjt dig till konungamakten: din fader är död, och jag var ej långt ifrån honom, när han dog. Nu skall du fara hem och taga emot hans rike. Och lägger jag dig på hjärtat, att du ej låter skära ditt hår eller dina naglar, förrän du varder enväldskonung öfver allt Norge. Jag skall vara din hjälpare, och när dig skall jag vara i striderna. Däråf skall du få gagn; jag varder farlig för dina fiender, enär jag ej blifver lätt att se. Lef nu väl och lyckosamt! Gånge dig allt till heder och lycka, till ära och sällhet, fastän

du varit här nere hos mig!»

När Harald återkom hem, vardt han tagen till konung öfver de fylken, som varit hans faders. Sina män förtalde han, hvar han vistats under dessa fem år, och vardt han kallad Harald Dofrefostre.

Men sedan han underlagt sig allt Norges land, fick han namnet Hårfager.

I sägnen

om tjuren Brandkrosse

omtalas en annan nordisk bärgkung, som visserligen visar sig tjufaktig och dolsk mot människan, men som till sist dock, när man väl lyckats få tag i honom, är mycket mån om att på ett fullt tillfredsställande sätt godtgöra, hvad han förbrutit.

Bonden Grim på Island hade en tjur, lyder sägnen, som hette Brandkrosse och som han satte ett mycket stort värde på. Han gaf den mjölk hela året om, och i tio år hade han ägt den.

En vacker sommar, när höt stod stackadt rundt om husen, hände det sig, att tjuren började visa sig besynnerlig. Den sprang ut och in, och stackarne kastade den omkull. Man sökte gripa den men lyckades ej, och den vardt dess mer rasande, ju flera som kommo till.

Omsider sprängde han i väg rakt ut till Yttre Krossavik, kastade sig i vattnet och sam ut i hafvet, så långt man kunde ögna den ifrån land.

Det gick bonden Grim djupt till sinnes, att hans älsklingsdjur försvunnit. Han blef slö och njöt föga mat och sömn.

Förgäfvos sökte hans broder Torsten trösta honom; och då intet annat halp, föreslog denne, att de tillsammans skulle göra en utlandsfärd, på det att broderns sinne måtte lättas.

Så lämnade de Island. Skeppet var lastadt med skinnvaror, och de landade vid Trondhjem.

Där kom en man till dem, som kallade sig Karlshöfde, och ville ha tjugofyra skinnpälisar för sin herres, bonden Getes, räkning. Dem fick han mot löfte, att de i stället skulle få mjöl.

Karlshöfde gjorde ett bylte af skinnen, kastade det på ryggen och ilade bort.

När bröderna sedermera ej hörde något af mjölet, beslöto de att söka upp Gete, gäldenären.

De drogo upp längs alla dalar, frågade efter honom, hvart de kommo, men ingen kände något till honom.

Slutligen funno de i en aflägsen dal en gammal man. När icke häller denne kunde lämna något besked om den eftersökte, sporde de honom, om han ej kände något ortnamn, hvari namnet Gete ingick, och de fingo då veta, att inne mellan bergen reste sig några klippmurar, som kallades Getehamrarne.

Dit foro de och funno en klipphåla, som de trädde in i.

När de gått en stund i mörker, fingo de se en eld flamma långt inne i hålan, och vid elden satt en man, i hvilken de igenkände en gammal bekant — Karlshöfde, han, som sprungit sin kos med skinnen.

Han for upp emot dem, bjöd dem välkomna och tog emot deras ytterkläder för att förvara dem.

Så satte de sig ned vid eldskenet, och som de sågo sig omkring, förekom det dem, som om Grims försvunna tjur Brandkrosse stod där lifslevande inne under bärgväggen.

Då bad Karlshöfde dem stiga längre in — in i själfva hallen.

Där sutto män på de väggfasta bänkarne, och de igenkände på dem sina skinnpälisar. I högsätet satt en man, klädd i röd päls. Han var stor och ståtlig att se.

Vänligt hälsade han dem och bad dem stanna där, så länge de ville; hvarefter han anvisade dem plats vid sin sida.

Det var kung Gete.

Sedan blefvo de rikligt undfägnade med mat och goda dryckesvaror.

Vid Getes andra sida sutto två sköna kvinnor, hans hustru och hans dotter.

Men snart visade sig Grim inbunden och förstämd. Detta märkte kung Gete, och han sade:

»Jag hafver en sak att godtgöra, Grim. Det var jag, som sände min träl Karlshöfde efter ditt älsklingsdjur Brandkrosse, den bästa tjur, som fanns på hela Island. Och när du första kvällen här tyckte dig se den, var det allenast dess hud, som stod uppstoppad med mjöl. Huden och mjölet vill jag nu gifva dig som vederlag för djuret, sådant det var i lefvande lifvet. Tillika har det förekommit mig, som om du mera än tillfälligtvis haft dina ögon fästa på min dotter Droplög, som här ler vid min sida. Och står din håg till henne, så skall jag nog gifva dig henne till äkta, och god hemgift följer, ifall du vill taga henne med dig hem till Island. På mödernesida är hon välboren, och på fädernesida är hon icke häller kommen af småfolk.»

Detta förslag tilltalade Grim, och ett präktigt bröllopgille hölls i kung Getes bärgasal.

Snart uppstod god kärlek mellan de nygifva, och Grim var nu mycket nöjd med sin ställning.

En dag, då det led fram mot våren, sporde kung Gete Grim, hvad han nu tänkte taga sig före, och denne svarade, att han ville fara hem till Island lika gärna, som han ville lefva.

Då bad Gete bröderna köpa sig ett skepp; pänningar skulle icke fattas Grim och hans husfru.

Så gjorde man allt färdigt till afresan. Vid afskedet växlades många goda ord, och trälen Karlshofde kom ned till skeppet, bärande Brandkrosses hud, fylld med mjöl, och han lade den försiktigt ned, där plats anvisades.

Strax därefter kom han åter ned med nytt mjöl; det var vederlaget för skinnpälssarne; och tredje gången kom han med tvänne kistor, af hvilka den ena var fylld med husfrun Droplögs kläder och smycken och den andra med hennes hemgift, som bestod af guld, silfver och kostliga klenoder.

Bröderna och bärgakungens dotter hade en lyckosam färd öfver hafvet och de landade vid Inre Krossaviken på Island. Där fördes den uppstoppade tjuren Brandkrosse i land; och efter den ha de båda vikarne fått sitt namn.

Båda bröderna lefde sedan lyckligt som dugande bönder.

Droplög var en driftig och tystlåten kvinna, hjälpsam, trofast mot sina vänner, men storslagen och oböjlig, när det blef gjordt henne emot. Grym var hon mot sina fiender.

Hon blef stammoder till de fräjdade Droplögssönerna, om hvilka en saga finnes, men hon blef ej gammal; och från den dag, hon dog, kände Grim sig föga glad. —

64

Om människornas

manhaftiga och hiskliga strider

med de inhemska, leda trollen ha sagorna naturligtvis mycket att förtälja.

Vi meddela en af de mera drastiska berättelserna.

Det hade kommit till konung Olof Tryggvasons öron, att troll höllo till i Hedarskog, så att man där på hvarjehanda sätt led skada af dem.

Konungen sammankallade sina män och sporde, hvem af dem ville draga åstad och frälsa den trakten. En rask och reslig man vid namn Brynjolf, länderman i Trondhjem, åtog sig färden, och med 160 man bröt han upp.

Öfver natten gästade de en bonde, och när denne om morgonen följde dem till vägs, förklarade han det vara stor skada, att Norges kvinnor ej längre finge hafva någon fröjd af sådana män.

Sedan fortsatte de sin ridd, till dess de i en skog sågo framför sig en stor byggnad, och snart fingo de se tre trollkvinnor komma löpande ut därifrån.

De två hade ett ungdomligt utseende, och den tredje, som var den resligaste, var alldeles luden liksom en skogsbjörn. Alla hade de svärd i händerna.

Där sågs äfven vandra fram en högrest man — »ifall han så kunde kallas» — följd af två piltar. Han bar ett draget svärd, som tycktes spruta gnistor.

Alla trollen voro ondskefulla att se.

Genast vardt det strid; och den högreste mannen och den ludna häxan voro lika duktiga i huggen.

Striden slöts så, att Brynjolf och hela hans följe stupade, utom tre man, som kommo undan i skogen och sedan skyndade till konungen med dessa tidender. Och snart spordes de vida omkring.

Då frågade en dag bonden Styrkar — den berömde bågskytten Einar Tambarskälfvers fader — sin gäst, isländingen Torsten Oxefot, om han ville draga med honom till Hedarskog. Torsten, som var en för sina kroppskrafter fräjdad man, var genast redo, och tidigt en morgon begåfvo de sig på skidor upp bland fjällen och stannade ej, förrän de i kvällningen kommo till ett härbärke för farande folk. Här tänkte de hvila öfver natten.

Och medan Styrkar gjorde upp eld, gick Torsten ut att hämta vatten i en närliggande fjällsjö. Han bar ett spjut, som han fått af Styrkar, i den ena handen och en vattenspann i den andra.

Då han närmade sig sjön, såg han en ung kvinna — äfven hon bärande en vattenspann — gå längs med stranden.

Hon var ej synnerligen hög men underbart tjock.

När hon varnade Torsten, kastade hon spannen från sig, tog ett stort skutt och lopp hemåt. Torsten satte äfven ned sin spann och sprang efter henne.

När flickan det såg, ökade hon farten, och nu sprungo båda, så mycket de orkade, men afståndet mellan dem förblef detsamma.

Till sist såg Torsten en stor och stark byggnad resa sig. Det var den, som Brynjolf sett. I den slank den digra flickan in och smällde dörren igen efter sig. I detsamma slungade Torsten efter henne sitt spjut, som for i dörren och flög igenom den.

66

Torsten steg in i byggnaden och fann spjutet sitta i golftiljan, men flickan såg han icke till. Så kom han till en sängkammare, där ljus brann i en stake.

Han såg, att en kvinna — »i fall man så kunde kalla henne» — låg därinne i sängen, både högrest och tjock, både svart och blå i ansiktet, med stora, breda drag.

Hon låg i en silkessärk, så röd, som om den varit tvagen i människoblod. Hon sof djupt och snarkade oerhördt högt.

Svärd och sköld hängde ofvan henne; och Torsten steg upp på sängkanten, tog ned svärdet och drog det.

Sedan drog han kläderna af trollhustrun och såg, att hon var alldeles luden utom under den vänstra armen, där det fanns en bar fläck. Och det föll honom in, att där och endast där bet järn på hennes kropp.

Han rände svärdet dit in, så att käringen vaknade, men ej var det vid en god dröm!

Famlande med bägge händerna, såg hon upp. Men i samma ögonblick släckte Torsten ljuset i staken och hoppade ned, medan hon störtade fram mot dörren, dit hon trodde dråparen smugit sig.

Men när hon nådde den, segnade hon död ned med svärdet sittande kvar i sin kropp.

Torsten gick hän till henne, ryckte åt sig svärdet och vandrade vidare, tills han kom till en dörr, som stod på glänt.

Han såg en stor man sitta därinne på ena långbänken. Det var en väldig skepnad, och öfver honom hängde hans härkläder.

Vid hans sida satt ett högrest kvinnotroll, argstint att betrakta och ej just så gammalt. Två skalliga gossar lekte på golfvet.

»Är du sömnig, fader Järnsköld?» frågade hon.

»Ingalunda, dotter Skjaldis», svarade han; »stormanstankar sysselsätta mig.»

Han ropade på de båda piltarne, Håk och Hake, och bad dem gå hän till sin moder Skjaldvar och se till, om hon var vaken eller sof.

De lupo ut ur rummet, och Torsten drog sig undan för dem.

»Det lyster mig att följa dem», sade kvinnotrollet om en stund eftertänksamt, »ty kanhända var det olämpligt, fader, att sända ut parflarne i mörkret, ty jag vill säga dig, att jag nu i afton såg två män komma löpande nedför fjället, de där voro underbart rappa i fötterna, och den ene förföljde mig hit.»

I detsamma rusade hon fort men klumpigt på dörren, så att Torsten åter måste rygga raskt undan.

Hon tumlade där i mörkret öfver sin döda moder. Där hon föll, kändes det henne kallt och underligt, och hon skyndade ut ur byggnaden. Men Torsten for efter och högg med sitt svärd af henne ena handen. Då ville hon åter in i huset, men han häjdade henne i dörren. Hon var väpnad med en trollglafven, och skarp blef striden mellan dem, tills hon föll död till jorden.

Då kom fadern Järnsköld ut i dörren med dragen klinga, så skinande och hvass, att Torsten aldrig förr sett en sådan. Strax högg Järnsköld till honom, men han vek undan, så att svärdet for ned i marken ända till fästet. När Järnsköld sålunda kom att luta sig ned, gaf Torsten honom banehugget.

Han trädde åter in i huset, men medan han trefvade sig framåt, visste han intet af, förrän han blef lyft högt upp och sedan satt i golfvet.

Det var trollkäringen Skjaldvar, som gick igen; och hon var nu vida värre att nappas med än nyss. Hon böjde sig fram öfver honom och ville bita af hans strupe.

Nu föll det Torsten i tankarne, att den, som skapat himmel och jord, måste vara mäktig. Många och märkliga voro de berättelser, han hört om konung Olof och den tro, han påbjöd, och med rent hjärta och helig håg lofvade han nu att taga emot denna tro och tjäna konung Olof, så länge han lefde, ifall han blott komme lefvande ifrån Hedarskog.

Just som käringen närmade sig med tänderna hans strupe och han gjort sitt löfte, strömmade en underbart klar stråle in i huset och slog henne i ögonen.

Denna syn bekom henne så illa, att all kraft gick ur henne, och hon började att gäspa hiskligt.

Därpå kastade hon upp, så att det flödade ned öfver Torstens ansikte, och nära var, att han blifvit kväfd.

»Man finner det håller icke otroligt, att någon part af allt det ohyggliga, hon utspydde, inkommit i Torstens bröst, ty han tycktes sedermera äga förmågan att skifta hamn.»

Så lågo de bägge mellan himmel och helvete, ty ingen af dem förmådde resa sig upp.

Under tiden låg Styrkar på bänken i härbärgets och undrade, hvarför kamraten dröjde. Som han låg där, kommo två piltar inspringande med styggt utseende och kortsvärd i händerna.

Genast öfverföllu de honom, men han bröt en stock ur bänken och genompryglade dem därmed, tills de båda gafvo upp andan.

Sedan gick han ut, alltjämt undrande, hvar Torsten dvaldes, men när han kom fram till den stora byggnaden, såg han märkena efter hvad som timat: två resliga troll lågo där dräpta, men Torsten såg han ej. Och det anade honom, att denne var stadd i någon nöd.

Då gaf han jordens och himmelens skapare det löftet, att han skulle anamma den tro, som konung Olof bjöd, ifall han denna natt finge träffa Torsten, sin vän, oskadd och lefvande.

Han steg in i byggnaden och stötte snart på både honom och kvinnotrollet, där de lågo på golftiljorna.

Han sporde Torsten, om han ännu hade mål i mun, och denne svarade, att sådant fattades honom icke, men hjälp behöfde han.

Styrkar grep då tag i käringen och drog henne undan honom; och raskt reste Torsten sig upp,

fastän han styfnat i alla leder af hennes famntag.

Sedan bröto de halsen af henne, men det gick trögt, ty den var mycket tjock.

Och Torsten berättade för kamraten hela sitt äfventyr.

»En bragdstor man är du», sade denne, »och dessa dina bedrifter skola omtalas, så länge Nordlanden äro bebyggda.»

De förde alla trollen tillsammans, hvarefter de tände ett bål och brände dem därå till kalla kol.

Sedan drogo de till konung Olof och berättade för honom de tilldragelser, som timat i Hedarskog. Och konungen utbrast i stort lof till Gud för de järtecken, han sålunda gifvit syndiga människor här i världen.

Båda blefvo de döpta, och Styrkar återvände hem, medan Torsten Oxefot blef konung Olofs man och följde honom ända till sin dödsstund.

Till sist må en berättelse meddelas, hvilken skildrar den bekymrade, oroliga stämning, som man i Norden tillade trollen vid tiden för kristendomens införande, då de sågo sin makt vara på vägen att gå under.

I Norge lät man helt naturligt deras hat vända sig mot den nya trons allra strängaste förkunnare och utbredare, den ofta nämde konung Olof Tryggvason, hvars makt de beklaga sig öfver och som de förgäfves söka att med all sin list förgöra. —

Konung Olof och de norska trollen.

Konung Olof kom under en af sina blodiga missionsfärder till Nömdölernas fylke, där han uppehöll sig någon tid.

Hans män hade hört, att troll och andra skadliga väsen huserade äfven i Nömdalen och därstädes t. o. m. vida värre än på andra orter i landet; ja, detta onda hade efter konungens företrädare den store hedningen Håkan jarls död så tilltagit, att folk knappt vågade stanna kvar där i bygderna.

Många af konung Olofs män voro mycket förvetna på, huruvida sådant var skrock eller sanning.

En sägen är, att två hirdmän en natt gingo från skeppen hemligen upp i land. När de vandrat en stund, sågo de en eld brinna i en klyfta, och de skyndade dit.

Här fingo de se den syn, som våra fornkällor så ofta visa oss: en mängd troll sittande kring flammande eld.

Dessa troll språkade sinsemellan lifligt; och hirdmännen ställde sig vid klyftans mynning och lyssnade.

Det af trollen, som tycktes vara de andras höfding, yttrade:

»Veten I, att konung Olof Tryggvason landat här i närheten? Det är mycket troligt, att han kommer att vålla oss åtskilligt omak, ifall han stannar kvar här någon tid.»

De andra trollen svarade:

»Allt för väl veta vi, hvilken svår oro och skamlig behandling han mången gång låtit oss utstå, sedan han kom hit till landet, där han ej unnar oss någon hvila. Somliga af våra vänner har han dräpt, andra har han beröfvat oss genom sina ondskefulla ordfinter. Oss har han drifvit ifrån våra egna bygder, och ovisst är, om vi ens få fred för honom här i vår landsflykt. Vår vanmakt gör oss olyckliga, ty vi förmå numera hvarken att rätt hämnas våra egna eller våra vänners oförrätter; dock må vi göra, hvad vi kunna, för att föröda de närmaste bygder här.»

»Berätten mig då», fortsatte trollhöfdingen, »hvad I haft för klammeri med denne höfding.»

Då tog ett af trollen till orda:

»Min bygd var i Gölardalen ej långt från Lade, där Håkan jarl bodde. Jag ägde hans vänskap, och han gaf mig goda gåfvor, men sedan han skändligt blifvit beröfvad rike och lif, kom denne grymme man; och en dag, när hans hirdmän höllo sin lek så nära min bygd, att jag med knapp nöd kunde utstå deras stoj och rop, gaf jag mig hemligen i kast med dem. Jag grep en af dem i armarna och förlustade mig så starkt med honom, att hans ena arm bröts af. Och nästa dag bröt jag benet af en annan. Så gingo de lemlästade ur leken. Jag hade hört, att på den tredje dagen skulle konungen själf leka med; äfven då kom jag till dem för att göra dem skada. Alla voro de mig obekanta, och jag kände ej den ene från den andre. Då tog jag på måfå ett hårdt tag i en af dem; men han tog igen och satte sina båda händer så fast i mina sidor, att jag ej skulle hafva känt vandan värre, ifall dessa hans händer varit gjorda af glödande järn; ja, han klämde mig så hårdt, att jag nästan ej kunde utstå det utan att skrika. Omsider kom jag dock med stor nöd ifrån honom, mycket illa tilltygad. Och vardt jag sedan tvungen att, alldeles mot min vilja, flytta mina bopålar därifrån till denna ort.»

Ett annat troll fortsatte:

»Om mig har jag att berätta, att jag påtog mig en fager kvinnas skepnad och trädde sent en afton in i den hall, där konung Olof höll ett ståtligt gästabud; och allt folket var mycket drucket. I min hand höll jag ett skönt horn, som var fylldt med en dryck, hvare jag blandat etter och mycket annat otyg — den tänkte jag bjuda konungen. I präktig klädnad stannade jag invid bordet. Då sträckte konungen sin hand emot mig och gaf mig ett tecken, att jag skulle skänka i åt honom af hornet, och jag blef så glad, som om jag redan hade allt hans öde i min hand. Jag gick fram till honom och räckte honom

det sköna hornet, och han tog det, men i ett nu slog han allt dess etter och ondska ned öfver mig själf. Sedan lyfte han hornet, och satte det i mitt hufvud så kraftigt, att jag aldrig blifver af med den skavank, jag då fick.»

Och ett tredje troll sade:

»Mig gick det nästan på samma sätt. Jag förbytte mig i en höfvisk kvinnas vackra gestalt och kom sent om kvällen, höfviskt klädd, till konung Olofs härbärke. Han satt där barfotad med linnebyxorna knutna kring benen; och vid hans sida satt biskopen. Så snart jag inkommit, begynte jag väcka klåda i kungens fot nere vid sålan, och — plötsligt fick han se en fager och väl klädd kvinna stå där i rummet! Han kallade genast på mig och bad mig klå foten. Så gjorde jag, och jag höll på därmed, tills konungen blef sömning. När han sedan kommit i säng, började genom min kraft klådan i hans fot att kännas ännu starkare än nyss. Jag satte mig ned på pallen invid sängen och klådde foten ännu mera, till dess både biskopen och konungen insomnade. Då rätade jag mig upp öfver denne och ärnade förgöra honom med all min ondskas makt, men med ens vaknade han och gaf mig i hufvudet ett så häftigt slag med evangelieboken, att min skalle lamslogs och jag flydde därifrån, så svårt behandlad, att jag allt sedan dess burit mitt hufvud på sned och haft värk däri.»

När konungens män sett och hört allt detta, vände de om till skeppen så tyst, att ingen vaknade vid deras ankomst.

Om morgonen berättade de för konungen och alla hans män den nattliga synen.

»Hvad I här sägen, är sant», sade konung Olof; »jag skall lämna bevis därpå. Efter det min fot blifvit klådd, väckte jag strax upp biskopen och bad honom efterse, om den var oskadd efter den djäfvuls besök, som i så synlig måtto kommit in i vårt härbärke. När biskopen betraktade foten, fanns därå en blå fläck, liksom uppsvullen af etter; och genast lät han bortskära den. Omsider blef såret läkt, och ärrret kan man se på min fot, så länge jag lefver. Nu förbjuder jag enhver af mina män att nattetid gå från skeppen upp i land blott för att tillfredsställa en onyttig nyfikenhet.

»Därefter», förtäljer denna berättelses kristne författare, »drogo konung Olof och biskopen med allt sitt bästa folk omkring i alla de närliggande bygderna och stänkte vigdt vatten kring bärg och fjällklinter, dalar och backar. Med heliga böner och med Guds hjälp rensade de hvarje näjd, de genomforo, från onda vättar och orena andar och frälste så allt folket från dessa djäflars öfverfall och ok.»

Gengångare.

Till grund för tron på gengångare lågo skilda föreställningar.

Man trodde, att de döde jämt besökte sina grafvar eller också att de hade sin ständiga boning i dem. Denna senare föreställning är utan tvifvel den äldsta. Måhända man då ännu icke funnit på att binda »helskor» på deras fötter, så att de med dem kunde vandra till Valhall.

Därnäst föreställde man sig, att människornas värksamhet i ett annat lif var en fortsättning af den, hon haft i detta lifvet. Det, som här intresserat den lefvande, var äfven efter döden hans käraste sysselsättning. Härigenom blef alltså personligheten bevarad.

Sålunda ville t. ex. en isländsk höfding begravas invid hafvet, på det han måtte kunna fröjda sig åt åsynen af de många förbise glande skeppen.

På sin sotsäng gaf en annan man vid namn Viga-Rapp, som sedan blef en besvärlig gengångare, denna befallning:

»När jag är död, vill jag hafva min graf gräfd i dörren till hvardagsstugan; och där skolen I nedsatta mig stående, ty jag skall då desto bättre kunna öfverse mitt hus.» —

Det vimlar i de fornnordiska urkunderna af berättelser om gengångare eller spöken; och det är de mest olikartade motiv, som föranleda en människa att gå igen och visa sig för de efterlevande.

Somliga människor uppenbara sig efter sin död på jorden endast därför, att de på ett eller annat sätt störas i sin hvila af de efterlevande; men så snart de återfå densamma, komma de ej mera igen.

Det berättas om den i sagorna ryktbara, isländska kvinnan Gudrun Osvifversdotter, om hvars drömmar vi framdeles komma att berätta, att hon på sin ålderdom blef mycket gudfruktig. Hon var den första kvinna på Island, som lärde sig Saltaren och hon tillbragte en stor del af natten med bön i kyrkan.

Hennes sondotter, den unga Herdis, var henne då ständigt följaktig; ty Gudrun älskade henne mycket.

En natt drömde denna Herdis, att en kvinna kom till henne, klädd i en yllekappa, och hennes utseende var ohyggligt. Hon talade så till henne:

»Säg din farmoder, att jag icke kan tåla, att hon så där hvarje natt trampar ofvanför mig och utgjuter så heta tårar på mig, att jag känner dem bränna mig. Till dig säger jag detta, enär jag bättre kan lida dig, fastän också vid dig låder något underligt; ja, jag skulle kunna hålla af dig, om icke Gudrun stode i vägen.»

Därpå vaknade Herdis och berättade för Gudrun sin dröm, hvilken denna ansåg som ett godt varsel.

Nästa morgon lät hon upptaga några tiljor ur kyrkogolfvet å den plats, där hon plögade knäböja, då hon bad, och hon lät gräfva därinunder. Då fann man några fula, blå ben; ett bröstsmykke och en stor trollstaf.

Häraf kunde man se, att det var en vala eller hednisk spåkvinna, som där blifvit begravven.

Benen blefvo bragta till en aflägsen plats, där människor icke färdades fram. Och denna vala lät ej sedan höra af sig. —

Vid andra tillfällen framträda gengångarne blott som varsel för att underrätta de efterlevande om någon sorglig tilldragelse, t. ex. om sin egen nyss timade död.

När den nämnda Gudruns make Torkel drunknat med alla sina män, gick hon, som härom intet visste, i aftonstunden bort till kyrkan, såsom hennes vana var.

Då hon kom till kyrkogårdsledet, såg hon med ens ett spöke stå framför sig. Det lutade sig tätt intill henne och hviskade: »en stor nyhet, Gudrun!»

»Tig du med den, ditt otyg!» sade hon; hvarpå hon gick hän till kyrkan, såsom hon föresatt sig. Där tyckte hon sig se sin make Torsten och alla hans män stå utanför.

De voro våta, och hon kunde se, hur vattnet rann ned af deras kläder.

Hon talade dock icke till dem utan trädde stilla in i templet, där hon stannade i bön en stund, hvarefter hon vände tillbaka hem; ty hon tänkte, att Torsten och hans följeslagare redan voro där före henne. Men där fanns icke en människa.

Denna händelse begrundade hon mycket. Och först nästa dag fick hon veta, att de värligen drunknat. —

En annan berättelse, där de döda varsla om de efterlevandes död, är denna.

På gården Lysefjord å Grönlands västbygd dog arbetsfogden, en allt annat än vänsäll man, och sedan dröjde det ej länge, förrän den ene efter den andre afled eller insjuknade.

En afton gick en af de sjuka kvinnorna ut, följd af en annan kvinna där i huset; men i det de vände sig om mot dörren, gaf den förra ett skri från sig.

»Nu ha vi varit oförsiktiga», sade den andra; »stå icke stilla; du fryser; låt oss skynda oss in, det fortaste vi kunna!»

»Detta är lättare sagdt än gjordt», svarade hon, »ty jag ser alla de döda stå där framför dörren, och jag ser både din egen husbonde Torsten och mig själf med i flocken. Det är tungt att se sådant.»

En stund därefter sade hon: »Låt oss nu gå in; nu ser jag hvarken flocken eller Torsten eller mig själf mer!»

Innan morgonen var hon död, och nästa afton såg den nämde Torsten, som äfven låg sjuk, henne resa sig upp — hon ville hän i bädden till honom, men hon häjdades af en tillkallad man, som höll sin yxa för hennes bröst. Samma kväll dog också Torsten. —

Personer kunde äfven gå igen för att uppfylla en plikt, som de lefvande försummat, medan å andra sidan mången blef gengångare för sin egen pliktförgätenhets skull.

En märklig berättelse, hvori dessa båda fall förekomma, finnes i Örbyggarnes saga. Den är äfven värdefull därför, att den omtalar det sätt, hvarpå man fördref spökandet. Den handlar om de s. k.

Frodå-undren.

Torgunna, en rik kvinna från Söderöarna^[4], »en hög och fyllig kvinna med svarta ögonbryn, små ögon och rikt, brunt hår», bodde hos bonden Torodd på gården Frodå på Island. Hon hade i sina kistor med sig dit alla sina dyrbarheter, »hvertill man svårigen kunde finna motstycken på ön».

4. Hebriderna.

Hon hade sitt eget sängrum innerst i stugan, och öfver sängen hade hon engelska lakan och ett silketäcke. Likaledes hade hon ett praktdigert sängomhänge och annat tillbehör, så kostbart, att man aldrig förr sett något sådant.

Husfrun Turid, som var mycket ståtlysten, ville innerligt gärna äga dessa klenoder, och en dag frågade hon Torgunna, hvad all denna härlighet kunde vara värd, men hon fick till svar blott:

»Icke vill jag ligga i halm för din skull, hur höfvisk du än är och hur mycket du än slår på stort.»

Det svaret gick Turid till sinnes, och aldrig talade hon sedan om att köpa dessa dyrbarheter.

Så blef Torgunna sjuk, och när hon kände sitt slut nalkas, skiftade hon allt sitt gods; bland annat tog hon ett strängt löfte af bonden Torodd, att hennes säng med allt tillbehör skulle brännas; hölles icke löftet, så skulle svår ofärd komma öfver gården.

Dagen efter hennes död lät Torodd bära all sängbonaden ut i luften. Ved fördes samman, och ett bål restes.

Då kom husfrun Turid ut och bad honom enständigt, att han måtte skona sådana stora kostbarheter. Förgäfvos föreställde han henne, huru strängt den döda påbjudit, att de skulle brännas. Turid slog till sist sina armar kring hans hals och tiggde, att han ej måtte tända det bålet.

Då gaf han så till vida efter, att han endast brände upp dynorna och kuddarne; men täcket, lakanen och sängomhänget fick hon taga med sig.

Sedan gjorde man sig redo att föra liket till biskopssätet Skålhult, såsom Torgunna själf på sin sotsäng begärt, enär där funnos präster, som kunde sjunga mässa öfver henne.

Man valde några pålitliga män att fara med liket; goda hästar hämtades äfven; liket sveptes i lösa lindukar och lades i en kista; och därpå gick färden öfver heden, tills man kom till den gård i Stafvahultstunga, som heter Nedre näset.

Där bad likföljet om natthärbärke, men ogästvänligt vägrade dem bonden sådant.

Som natten var inne, beslöto de dock att stanna där, ty det tycktes dem icke rådligt att färdas öfver Hvitån i mörkret.

De spände hästarne ifrån, buro liket bort i ett uthus, gingo sedan in i stugan, togo reskläderna af sig och tänkte stanna där öfver natten utan mat.

Då alla lagt sig till hvila i huset, hördes ett starkt buller i fatburen.

Man gick dit för att se, om tjuftar brutit sig in. Men i stället fick man se en storväxt kvinna. Hon var fullständigt naken och sysslade vid elden med matlagning, och så förskräckt blef man, att ingen vågade närma sig henne.

När hon till sist lagat så mycket mat, hon ville, bar hon den in i stugan, satte fram bord och gick sedan och sysslade med dukningen.

Då sade de nyss anlända männen till bonden:

»Hända kan, att innan vi skiljas, kommen I att finna, det eder ogästvänlighet kostat eder väl mycket.»

»Gärna», svarade han, »skola vi efter detta gifva eder mat och all annan välfägnad, som I behöfven.»

Men knappast hade han uttalat de orden, förrän hon, Torgunna, gick bort mot dörren och försvann.

Gästerna fingo nu sina våta kläder utbytta mot andra, och de satte sig till bords. De signade maten, och fastän Torgunna redt till den, hade de ingen skada däraf.

De sofvo där om natten, och all möjlig gästvänskap visades dem.

Om morgonen drogo de vidare, och som ryktet om denna händelse spridt sig, fann man det rådligast — hvar de färdades fram — att gifva dem den förplägning, de åstundade.

Då de kommo till Skålhult, lämnade de ifrån sig de klenoder, som Torgunna på sin sotsäng skänkt detta ställe. Glada togo prästerna emot dem. Torgunna vardt jordad, och männen återvände hem.

Den afton de hemkommo till Frodå satt folket, såsom det plögade, kring mateldarne i hvardagsstugan. Då fick man om en stund se en halfmåne afteckna sig på den bräckklädda väggen. Den försvann ej, så länge någon satt kvar vid elden.

Då sporde husbonden Torodd en trollkunnig man Tore Träben, som hade sitt underhåll där i huset, hvad det himmelstecknet kunde betyda; och Tore svarade, att det var en Urdmåne^[5], och efter den skulle människodöd följa.

5. Olycksbådande tecken; Urd var en af ödets gudinnor.

Under en hel vecka visade sig hvarje afton denna måne för folket.

Så hände det sig, att fårherden en kväll kom hem och förhöll sig mycket tyst. När han talade, talade han endast få och vredgade ord, och man trodde honom vara förhäxad.

Han var liksom utom sig, och han språkade med sig själf.

Sådan var han någon tid. Men när två veckor gått af vintern, gick han en kväll efter hemkomsten strax bort till sin säng och lade sig. Nästa morgon fann man honom död, och han begrofs invid kyrkan.

Kort därefter började det spöka starkt.

En natt hade inhysesmannen Tore Träben gått ut för att göra sitt tarf; men när han ville åter gå in, såg han, att den nyss aflidne fårherden ställt sig i dörren och spärrade vägen för honom.

När han då sökte springa undan, for gengångaren efter honom och kastade honom tillbaks hän mot dörren.

Detta bekom Tore illa. Väl förmådde han att gå fram till sin sängplats, men han hade blifvit kolsvart i ansiktet. Så sjuknade han och dog och vardt begrafven, äfven han invid kyrkan.

Sedan visade de båda döde sig tillsammans, fårherden och Tore Träben, och alla, som sågo dem, förskräcktes.

Därpå blef en af Torodds huskarlar sjuk och låg i tre dagar, innan han dog, och sedan dog den ene efter den andre, tills sju voro ur lifvet. —

Det hade nu lidit fram till julfastan.

I förrådkammaren, belägen i förstugan, var torr fisk staplad ända upp till tvärträna så tätt, att man icke kunde öppna dörren, utan man måste med en stege taga ned fisken uppifrån.

En afton, när man satt vid måltidseldarne, hörde man, att torr fisken därute refs ned. Man gick ut och eftersåg, men där fanns intet lefvande väsen.

Så begaf sig Torodd bonde kort före jul med fem andra män ut till Näs för att hämta torr fisk, och de stannade där om natten.

Och samma afton, han dragit hemifrån och man tändt eldarne och satt sig vid dem, såg man, att ett sälhundshufvud dök upp igenom golfvet. Den af kvinnorna, som först kom att se denna syn, tog en käpp, som låg i dörren, och slog till hufvudet.

Men detta kom därvid högre upp, och det stirrade stort på Torgunnas sängomhänge.

Då gick en af huskarlarne bort och dängde till det, men för hvarje slag höjde sälen sig ännu mera, tills den visade labbarne.

Då miste karlen sin sans och föll i golfvet, och alla, som voro tillstädes, förfärades.

Svennen Kjartan, bonden Torodds yngste son, hvilken Torgunna i lifvet älskat högt, grep nu en stor järnslägga och dref den i sälens skalle. Denne riste blott på hufvudet och såg sig lugnt omkring, men svennen fortfor att slå, och vid hvarje slag sjönk till sist sälen alltmer nedåt, som om den varit en påle, hvilken man dref i jorden.

Kjartan hörde ej upp med slagen, förrän djuret kommit så långt ned, att golfvet slöt sig till öfver det.

Under hela vintern fick man sedan se, att alla varsel mäst skyggade för svennen Kjartan.

Nästa morgon, när Torodd bonde och hans följeslagare brutit upp från Näs med torr fisken, förliste de alla utanför Enne. Dit dref skeppet upp med all lasten, men liken hittades ej.

Om någon tid inbjödo husfrun Turid och hennes son Kjartan sina grannar till arfsgille efter husbonden. Men så snart man den första gillesaftonen bänkat sig i salen, trädde den döde Torodd och alla hans följeslagare drypande våta dit in. Och man gladde sig öfver att se Torodd, ty detta hölls för att vara godt varsel. Man hade nämligen den tron, att de, som omkommit på sjön, blifvit väl mottagna hos Ran, ifall de sedan infunne sig vid sitt eget arfsöl.

Torodd skred med sitt följe tyst fram förbi bänkarne hän till elden. Någon hälsning brydde han sig ej om. De satte sig ned vid elden, och allt folket makade sig undan.

Där sutto de döde stilla, till dess elden slocknat. Då aflägsnade de sig.

Samma syn tedde sig hvarje afton, så länge gästabudet varade; och gästerna talade ifrigt härom, och somliga menade, att spökandet nog skulle upphöra, när arfsgillet var öfverståndet.

Ändtligen bröt man upp, och det var sedan en dyster gård att bo uti.

Kvällen efter det gästerna farit, tändes som vanligt upp eld, men äfven nu kom Torodd in med sitt följe — alla blänkande våta. Det var intet godt varsel.

De satte sig vid elden och började vrida vattnet af sina kläder. Men knappt hade de slagit sig ned, förrän den aflidne inhysingen Tore Träben och alla hans sju följeslagare äfven inträdde, öfverösta af mull; och de riste kläderna och kastade mull på de andre.

Och folket flyktade, som man kan tänka sig, bort från elden; och ingen fick den kvällen ljus eller värme.

Nästa afton tände man upp eld i ett annat rum i den tanke, att de döde ej skulle komma dit, men allt aflopp som förr: båda spökföljerna infunno sig.

Den tredje kvällen gaf Kjartan det rådet, att man skulle göra upp långeld i salen och måltidseld i ett annat hus. Och sedan blef det så, att spökerna sutto vid långelden och husets folk vid den andra.

Detta upprepades hela julen.

Bland förrådskammarens torr fisk väsnades det emellertid allt starkare både nätter och dagar.

När man till sist hade behof af fisken, gick en man upp på stegen, och till sin förundran fick han öfverst uppe se en svans sticka fram, vuxen som en svedd oxsvans och försedd blott med några få hår, liknande sälens.

Mannen tog tag i svansen och ropade på några andre; att de skulle hjälpa honom.

Då kommo både kvinnor och karlar springande och de drogo i svansen, men allt som de drogo, gled han från dem, så att huden gick ur händerna på dem, som hade hårdast tag. 85

Därefter tog man fram fisken, och hvarje fisk var liksom flådd; men nere vid golfvet var hvarenda en förstörd; och dock var där intet lefvande väsen att se.

Någon tid därefter insjuknade den döde inhysingen Tores hustru Torgrima Galdrakind. Hon dog, och samma kväll, hon jordats, uppenbarade också hon sig tillsammans med sin man.

Då började svår sjukdom ånyo att hemsöka gården, och numera dogo flera kvinnor än män.

Om hösten hade gården hyst trettio hjon; af dem dogo aderton, medan fem rymde sin kos; och i Gøje månad voro blott sju kvar.

När det nu var så långt kommet med alla dessa under på Frodå, begaf sonen Kjartan sig en dag till gården Helgafjäll för att där med sin morbroder, den kloke höfdingen Snorre gode, samråda om, hvilka åtgärder man borde vidtaga. Och Snorre gaf det rådet, att man skulle bränna all Torgunnas sängbonad samt sedan åtala alla gengångarne inför en husrätt^[6]. Därtill bad han en präst, som nyss kommit till gården, att hålla gudstjänst på Frodå, viga vatten och skrifta folket.

6. Egentligen »dörrdom», husrätt, som sattes vid dörren.

Prästen jämte Snorres son Tord Köse följde Kjartan tillbaka hem till Frodå, och ur de närmaste gårdarne däromkring uppbadade de folk att följa sig.

Och alla infunno de sig på Frodå om aftonen före kyndelsmässan vid den tid, då eldarne voro tända.

Husfrun Turid hade nu också fallit i samma sjukdom, hvaraf alla de andra dött. 86

Först gick Kjartan in och såg, att Torodd bonde satt där som vanligt vid elden tillsammans med de andra gengångarne. Sedan tog han ned all Torgunnas sängbonad, gick bort med den till elden, tog där ett flammande vedstycke och bar båda ut. All sängbonaden brände han till aska.

Därefter stämde han inhysingen Tore Träben, och Tord Köse stämde Torodd bonde därför, att de olofvandes höllo till där i gården och beröfvade folket hälsa och lif.

Alla, som sutto vid elden, blefvo på detta sätt stämda.

Sedan nedsattes en husrätt vid ena dörren, och målet blef handlagdt alldeles som ett mål vid tinget.

Vittnen framfördes, målen förekommo och afdömdes.

Då domen föll öfver Tore Träben, reste denne sig borta vid elden och sade:

»Suttit har jag, medan jag sitta fick.»

Därpå gick han ut genom den motsatta dörren.

När fårherden hörde sin dom afkunnas, stod äfven han upp.

»Hädan skall jag draga», sade han, »om det också bort ske förr.»

Då Torgrima hörde sin dom, utbrast hon:

»Här hafver jag varit, så länge jag vara kunnat.»

Sålunda blef den ene åtalad efter den andre, och så snart domen uttalats, reste enhvar sig upp och gick ut, alltid yttrande något. Och af deras ord erfor man, att de motvilligt bröto upp.

Till sist fick Torodd bonde sin dom, och när han hörde den, reste han sig och sade:

»Här är ingen frid längre; låtom oss alla fly!»

Därmed gick han ut. 87

Sedan bar prästen vigvatten och relikor genom hela huset. Och därefter höll han mässa med all högtidlighet.

Från den stunden upphörde spökeriet på Frodå. Ingen gengångare syntes där mera.

Denna berättelse visar alltså de gamles uppfattning, att spökerna kunde, liksom trollen, låta sig

åtalas inför domstol och att de fullständigt bibehållit de lefvandes aktning för lagen. De vika platsen, emedan lagen fordrar det. Men de göra det ogärna, ty de trifvas vid elden. De äro alltså i hvarje afseende mänskliga.

Att gengångarnes fördrifvande medels »dörrdom» var en rent hednisk sed, framgår af sagans egna ord, att »hedendomen dittills blott föga aftagit, fastän man var döpt och kristen till namnet».

Också är det den hedniske höfdingen Snorre, som gifver detta råd, och prästen synes ej spela någon roll, förrän spökerna fördrifvits.

Det är högst troligt, att vi här hafva ursprunget till de märkliga rättegångar, som man senare inom den kristna kyrkan förde mot åkerråttor, ollonborrar och dylika skadedjur.

Egendomligt är det äfven att se, hurusom det bildar sig hela skaror af gengångare, som hemsöka eller fördrifva de lefvande från deras boningar. De svaga människorna gå under och måste följa dem, medan de själfva, liksom i lifvet, fortfarande måste böja sig för de starka. För den unge, kraftige Kjartan skyggade varslena. —

Men det fanns spöken, som voro till sin natur vida värre än de hittills betraktade. Dessa voro verkligt onda väsen, hvilkas gengångarlif uteslutande gick ut på att anställa olyckor eller att sniket bevaka deras egna, i grafven förvarade skatter.

Sådana spöken voro antingen aflidna onda människor, som ej kunde finna ro i grafven utan kommo ständigt tillbaka för att vålla ny ofärd, eller voro de girigbukar, som tagit all sin rikedom med sig i grafven och där sutto och vakade öfver den, så att den ej fördes bort af de lefvande. Dessa kallades »högboar».

Båda dessa slag af spöken hafva det gemensamt med de förut omtalade, att de äro så märkvärdigt liffulla: de kunna slås ihjäl ännu en gång, och därefter är man t. o. m. nödsakad att träffa särskilda anstalter, ifall man vill vara riktigt viss om, att man oskadliggjort dem för alltid.

Berättelser om dessa gengångare finner man ideligen i sagorna, ty segerrika strider med dem kräfdes mod och styrka, och de begagnades därför gärna för att utsmycka de största och ståtligaste hjältarnes lif.

I synnerhet är Grette den starkes saga rik på sådana bedrifter, enär han just ansågs som en af de käckaste män, som någonsin lefvat på ön Island.

Från denna saga kunna vi alltså taga ett exempel, som belyser hela denna öfvertro. Vi få här tillfälle att i detalj bevittna en brottning med gengångare.

På gården Torhallstad i Vatsndalen spökade det svårt, och isynnerhet var det boskapen, som led här af. Bonden Torhall sökte därför att få en herde, som kunde taga upp kampen med den person, som gick igen, och han fick äntligen tag i en man vid namn Glåm, som menade, att han nog skulle våga sig på en dust med spöket.

»Sådana dumheter är jag icke rädd för», sade han; »än lustigare göra de lifvet!»

Glåm var från Sverige. Han var en storvuxen man med underligt utseende; han hade stora blå ögon och ulfgrått hår.

Bonden var glad öfver att få honom i sin tjänst, men de andra i gården trufdes ej med honom. Han gick aldrig i kyrkan, sjöng aldrig och trodde icke på Gud. Han förklarade, att den tron var mycket bättre, som folk hade, när de kallades hedningar. Han var styfsint, omedgörlig och hatad af alla.

Själfva julafton blef han emellertid borta; dagen efter fann man hans lik, och klart kunde man se, att en stor kamp stått emellan honom och den gengångare, som dräpt gårdens kreatur: från stället, där han hittades död, och upp till bärgen öfverst i dalen syntes fotspår, så stora som bottnen af ett större kar.

Glåm måste hafva segrat, ty det gamla spöket kom icke mera igen.

Men härigenom blef blott ondt värre, ty nu började Glåm själf att gå igen, och han förgjorde icke blott boskap utan äfven människor.

Somliga, som sågo honom, föllo i vanmakt; andra gingo alldeles från förståndet.

Han begynte äfven att ödelägga gården, att rifva ned husen och ställa till mycken annan förtret.

Då den starke Grette Åsmundsson sporde detta, red han till Torhallstad för att gifva sig i kast med gengångaren.

Husbonden tog väl emot honom men varnade honom ifrigt för en sådan strid.

»Om du också själf slipper härifrån med lifvet, så vet jag dock med visshet, att du kommer att mista din häst, ty ingen får behålla sin springare orörd, som hit anländer.»

Men Grette förklarade, att det var en lätt sak att skaffa sig en ny häst; och Torhall blef då mycket glad öfver, att han ville stanna där, och han tog emot honom med öppna armar.

Grettes häst stängdes inne i ett starkt tillbommadt stall.

De gingo till sängs om aftonen, och hela den natten förgick, utan att Glåm kom till gården. Då sade Torhall:

»Din ankomst har vållat en stor förändring, ty eljes plägar Glåm hvarje natt bullra och stoja uppe på hustaken eller bräcka upp dörrarne, såsom du själf kan se.»

Men Grette genmålte, att han beslutat att stanna äfven nästa natt. Därpå sågo de om hästen, på hvilken intet spår af misshandel förmärktes.

Äfven detta fann bonden vara ett godt tecken.

Ej håller nästa natt syntes Glåm till, och utsikterna tycktes bonden bli allt ljusare.

Men när man kom till stallet, hvori Grettes häst var innestängd, fann man detta uppbrutet och hästen släpad bort till dörren. Hvertenda ben i honom var krossadt.

Torhall berättade Grette, hvad som skett, och bad honom lämna gården, »ty döden är dig viss, om du här inväntar Glåm».

»Skälmen vill jag åtminstone se», svarade Grette; »det är då det minsta, jag vill hafva för min häst.»

Bonden menade, att föga var vunnet med den synen. »Dock tyckes mig hvarje stund god, som du vill vara här», tillade han.

Nu led dagen till slut, och folket begaf sig till hvila, men Grette ville ej taga kläderna af utan lade sig på bänken midt för bonden Torhalls säng.

Han hade öfver sig en yllen kappa, hvars ena flik han vecklat om fötterna, medan han dragit den andra upp öfver hufvudet, så att han kunde se ut igenom halsöppningen. Vid bänkens ände stod en stark stolpe, och emot den satte Grette sina fötter.

Det såg ruskigt ut i rummet efter gengångarens huserande där. Hela ytterdörren var bruten sönder, och man hade gjort en dörr af de sammanbundna styckena. Den ena brädväggen var både öfver och under tvärbjälken bräckt i bitar. Alla sängarne voro flyttade från sina platser.

Ljus brann i rummet om natten. Då denna till en tredjedel var liden, hörde Grette, huru det dånade därute.

Någon gick uppe på taket, satte sig gränsle öfver takåsen och slog med hälarne, så att det brakade i allt timret. Detta varade en lång stund. Sedan gick den, som var däruppe, åter ned.

Steg närmade sig ytterdörren, och då denna öppnades, såg Grette gengångaren sticka in hufvudet, som syntes honom fruktansvärdt tjockt och förundransvärdt bredt i dragen.

Glåm trädde sakta in, och när han kommit inom dörren, rätade han upp sig, så att han nådde ända upp till takresningen. Därpå gick han fram till sofrummet, lade armarna upp på tvärbjälken och blängde in.

Husbonden Torhall gaf ej ett knyst från sig, ty han tyckte sig redan hafva fått nog, då han hörde oväsendet därute.

Grette låg lugn och alldeles orörlig.

Glåm såg emellertid, att ett bylte låg där på bänken, och han trädde fram och tog ett mycket hårdt tag i Grettes kappa. Denne spjärnade emot bänkstolpen med fötterna och förblef orubbad.

För andra gången och ännu kraftigare ryckte Glåm i kappan, men den låg orörligt kvar.

Då grep han för tredje gången tag med båda händerna så fast, att Grette sattes upprätt på bänken, och kappan slets isönder, så att hvardera hade sitt stycke.

Glåm betraktade det, han höll i, och undrade mycket, hvem det var, som stretat emot så kraftigt.

I detsamma for Grette inunder hans armar, tog honom om midjan och spände med all sin styrka armarna om hans rygg. Han tänkte få honom att ramla baklänges, men Glåm kramade hans armar så hårdt, att han måste släppa sitt tag, och han vek sedan tillbaka från bänk till bänk.

Bjälkarne lossnade, och allt bröts i stycken, som de törnade emot.

Då sökte Glåm att slita honom med sig ut ur huset, och Grette satte fötterna emot, hvarhålst han det kunde. Men slutligen lyckades det gengångaren att släpa ut honom ur sofrummet.

Nu vardt kampen ännu häftigare, ty odjuret ville hafva honom ur huset, men för Grette stod det klart, att om det varit honom svårt att brottas därinne, skulle det varda honom än värre därute. Och han spjärnade åter emot af alla krafter.

Glåm fördubblade sin styrka, och när de till sist voro ända borta i dörröppningen, drog han Grette tätt intill sig. Men när denne såg, att motstånd ej längre lönade sig, begagnade han sig af låget, sådant det var: han tryckte sig själf våldsamt emot gengångaren, i det han satte fötterna mot en jordfast sten, som stod midt i dörren.

Detta hade den andre ej väntat, och han stupade baklänges ut genom dörröppningen, så att skuldrorna stötte emot den upptill och allt timmervirket lossnade från det frusna jordtaket.

Han föll, så lång han var, med Grette öfver sig.

Månen var uppe, och den skymdes emellanåt af drifvande skyar. Men just som Glåm föll, lyste månskenet åter fram, och i samma stund spärrade han upp båda ögonen; och Grette har själf sagt, att denna syn var den enda i hans lif, som ingifvit honom skräck.

Då sveko honom krafterna, trött som han var och därtill skrämmd af Glåms hastigt rullande ögon. Han förmådde ej draga sitt kortsvärd och låg nästan som emellan himmel och helvete.

Emellertid fanns i Glåm mera olycksbringande kraft än i andra gengångare, ty han talade sålunda:

»Mycken möda hafver du gjort dig, Grette, att få tag i mig; och ej skall det väcka förvåning, att du ej får något gagn af detta ditt möte med mig. Jag kan omtala för dig, att du nu äger endast hälften af all den styrka och mandom, som ödet tillärnat dig, ifall du icke hade träffat mig. Vål står det icke

i min makt att fråntaga dig den kraft, du redan besitter, men det mäktar jag, att du aldrig varder starkare än du nu är, och likväl är din styrka stor nog — det skola många få erfara. Vål hafver du hittills gjort dig fräjdad af dina bedrifter, men hädanefter skall du af dem endast få dråpmål och fredlöshet, och allt, hvad du dig företager, skall bringa dig ofärd och olycka. Fredlös varder du, som sagdt, och ständigt blir det din lott att dväljas ensam. Den förbannelsen lägger jag äfven på dig, att du alltjämt skall se framför dig dessa mina ögon, sådana de nu stirra, och skall för den skull ensligheten synas dig ännu mera osäll. Allt detta skall till sist gifva dig döden.»

Knappt hade Glåm sagt dessa ord, förrän den maktlöshet, som Grette kände, försvann; och han drog sitt svärd, högg hufvudet af gengångaren och satte det invid hans bakdel.

Nu kom husbonden Torhall ut. Han hade klädt sig, medan Glåm lät talet gå, och han vågade ej träda närmare, förrän Grette svängt sitt svärd.

Torhall lofvade Gud och tackade innerligt Grette för segern öfver detta spöke.

Sedan brände de Glåm till kallt kol. De lade hans aska i en skinnsäck, som de gräfdde ned i jorden långt borta från kreaturstigar och allfarväg.

Torhall sände bud efter folket i de närmaste gårdarne, och han visade och berättade för dem, huru allt hade tillgått. Alla beundrade denna bragd, och allmän var meningen, att ingen i hela landet kunde mäta sig med Grette Åsmundsson i styrka, tapperhet och annat, som pryder en man. Men den förbannelse, som Glåm uttalat, gick dock i fullbordan^[7].

7. Sagan berättar bl. a., hurusom Grette omedelbart efter sin strid med Glåm »märkte den stora förändringen, att han blifvit en mörkrädd man, som ej vågade vara ensam, så snart skymningen föll på. Då visade sig för honom allsköns vidunder; och allt sedan dess har man haft det ordspråket, att Glåm lånar dem sina ögon eller gifver dem Glåmsyn, för hvilka något ter sig helt annorlunda än det är».

I en af de sägner, som stamma från nordmännens, de s. k. varingarnes, uppehåll i Konstantinopel, omtalas t. o. m. en fö r h ä x a d gengångare, som uppenbarar sig både såsom man och orm.

Sägner lyder så.

En dag blef varingen Erlends hustru vansinnig, och han bad därför sin höfding Nordbrikt^[8] om ett råd, som kunde vara henne till bot, ty Nordbrikt ansågs som en mycket vettig man.

8. Konung Harald Hårdråde tog sig detta namn under sin vistelse bland varingarne.

Han lofvade att göra, hvad han kunde, och skyndade bort till hennes sofgemak, där han strax gaf sig i tal med henne och bad henne uppvisa sina smycken och andra dyrbarheter. Då hon framtagit dem alla, frågade han: »hvarifrån ha så härliga och sällsynta klenoder kommit till dig?»

Det visste hon ej.

»Jag misstänker», fortsatte han, »att de allra kostbaraste blifvit dig gifna.»

Hon jakade.

»Hvad har du», sporde han vidare, »till gengäld gifvit den, som skänkt dig dessa skatter?»

»Intet har jag gifvit», svarade hon.

»Detta passar sig icke», återtog han; »jag skall skänka dig ett vackert smycke, som du må förära skatternas gifvare.»

Det var hon med om.

Nordbrikt lät strax smida ett guldkors, som han sedan lät viga.

Därpå besökte han kvinnan för andra gången och lämnade henne korset.

»Nu önskar jag», sade han, »att du noga säger mig, huru det är fatt med dig.»

»En man, som ter sig fager för mina ögon», svarade hon, »gästar mig hvarje natt här i min bädd. Det är han, som gifvit mig de bästa af mina klenoder.»

»Nu handlade du väl, när du sade mig hela sanningen», återtog han; »det kors, du här fått, skall du hafva när dig och gifva honom, så snart han kommer».

Sedan berättade Nordbrikt allt för Erlend, hennes man. »Och skola vi hålla vakt», sade han, »när denne man nästa gång besöker henne.»

En afton, ej lång tid därefter, sågo de en man komma gående till hennes sofgemak. Han var både reslig och vän.

Strax steg han i bädden till henne: men hon visade honom korset och sade:

»Jag vill icke hafva så många gåfvor af dig utan att gifva dig något tillbaka — här skänker jag dig denna dyrbarhet!»

Men när han såg korset, blef han illa till mods och försvann. Och hon låg ensam kvar i bädden, mycket medtagen.

Sedan höllo Nordbrikt och Erlend vakt öfver henne och hulpo henne, såsom de bäst kunde, till krafter igen. Då sade Nordbrikt:

»Det anar mig, att denne gengångare i forna dagar varit en ond man. Måhända har han därtill blifvit förhäxad och gjorts till en orm, eller finnes här icke något ormbö i närheten?»

Ett sådant fanns värkligen; och Nordbrikt begaf sig med en stor skara varingar till platsen, där det

sades vara. Men där reste sig höga och branta bärg, så att de ej kunde komma fram.

De buro då samman en väldig hög ved och gjorde däraf ett bål, och när elden växte och röken hvirflade, kom fram ur en klippa den, som bodde därinne och ej var täckelig att se, fastän blott munnen syntes.

»Mera få vi icke gjort denna gången», sade Nordbrikt, »utan vända vi nu om till borgen. Troligt är dock, att elden ej bekommit detta odjur väl; hvarför han nog flyttar sina bopålar härifrån.»

Nästa natt drömde en bonde, att en man kom till honom och bad, att han måtte få ett skepp, hvarpå han kunde forsla bort sina egodelar. Skeppslegan skulle han lägga efter sig i farkosten.

Bonden tyckte sig låna honom denna. Och när han om morgonen vaknade, gick han ned till sin hamnplats och såg, att hans skepp nyligen varit använt: i förstammen stod ett ansenligt stop af guld.

Sedan hörde man aldrig, att något ondt kom ifrån denna gast. Erlends hustru fick åter sin hälsa, och öfver Nordbrikts klokskap förvånades alla högeligen.

För att få lifvet ur de mera ondsinta gengångarne måste man, såsom framgår af berättelsen om Grettes kamp med Glåm, först hugga hufvudet af dem, sätta detta vid bakdelen och sedan uppbränna liket samt nedgräfvä askan så långt från kreaturstigar och allfarvägar som möjligt.

Man kunde äfven strö askan ut för vinden, eller kastade man den i hafvet, ty då, menade man, skulle den svårligen kunna samlas till kropp igen. Eller bragte man den i ihåliga stockar, hvilka man sedan nedsänkte i det djupaste vatten, man kunde finna.

Emellertid kunde dock, trots alla dessa försiktighetsåtgärder, olycka infinna sig.

Då man ändtligen trodde sig ha fått bukt med den ondskefulle och oregerlige Torolf Bögefot genom att bränna hans lik på bål och sedan ösa askan ut i hafvet, kom han likväl att anstifta ännu mera ondt.

Där bålet hade varit, lågo nämligen kvar några stenar, och dem slickade en ko, och denna ko födde en tjurkalf, som till sist vardt kollrig och stångade ihjäl en af de män, som varit med om att bränna Torolfs lik.

Så svårhandterliga kunde gengångarne vara.

På sätt, som nu skildrats, behandlade man äfven högboarne, med hvilka dristige män understundom vågade sig i strid för att komma i besittning af deras i högen samlade skatter.

Således omtalas t. ex. i Romund Greipssons saga ett envig med en högbo, hvilket i mycket liknar Grettes kamp med Glåm. Högbon framställes äfven här såsom ett synnerligen mänskligt spöke; han t. o. m. kokar sin mat inne i högen, under hvilken sysselsättning han blifver öfverraskad af fredstörarne.

Romunds envig med högbon Tråen.

Den danske kämpen Romund, som var en vacker man, den där ej kände till fruktan, fick under en härfärd veta, att i Valland^[9] fanns en stor hög, hvori en af detta lands forne konungar dvaldes.

⁹. Västra delen af Frankrike.

Denne, hvars namn var Tråen, hade under sin lifstid vunnit allt med trolldom. Mycket ondt hade han gjort, och då han var så gammal, att han ej längre kunde strida, lät han sätta sig lefvande i högen tillsammans med mycket gods.

Då Romund kom med sitt folk seglande mot Vallands västliga kust, sågo de högen resa sig rakt framom framstammen.

Det dröjde ej länge, innan de voro i färd med att bryta upp den. Men först efter sex dagar fingo de den öppnad, och då sågo de, att där nere i högens botten satt å en stol ett storväxt spöke. Det var en man, tjock och svart i ansiktet, klädd i guld från hjässan till fotabjället, så att det glänste rundt om honom, och han blåste på en eld, som lågade mellan hans fötter.

Romund hissade sig på ett rep ned i högen; och snart bar han samman stora skatter, dem han fastband vid repändan. Ett svärd fick han se, som hängde uppe på en stolpe, och han ryckte det ned, fäste det vid sin länd och gick sedan hän till stolen. Därå satt konung Tråen och åt ur en kittel, som hängde öfver den stora elden emellan hans fötter.

»Nu ärnar jag», sade Romund, »lämna denna hög, eftersom ingen hindrar mig därifrån. Men hur står det till med dig, du gamle man? Ser du icke, att jag tagit dina skatter, medan du suttit krokig och lugn, din leda hund? Hvad hafver flugit dig i ögonen, eftersom du bara stirrade på mig, när jag tog ditt svärd och din halskedja och många andra af dina klenoder?»

Konung Tråen svarade, att han blott önskade sitta i lugn på sin stol.

»Förr kunde jag slåss», sade han, »men nog hafver jag blifvit en *alltför* stor stympare, ifall du ensam härnere skulle få råna mig. Nu förbjuder jag dig att roffa bort min rikedom! Må du taga dig i akt för död man!»

»Maka du dig ner på dina ben, din rädda usling», ropade Romund; »och tag ditt svärd tillbaka, om du har mod!»

»Det är ingen heder», genmålte konung Tråen, »att bära vapen på den vapenlöse — må du hållre i brottnig pröfva krafter med mig!»

I förtröstan på sin styrka kastade Romund svärdet, och när Tråen såg detta, flyttade han ned den fyllda kitteln, hvarur han ätit, och blåste förbittrad på elden.

Romund såg nu, att han bar en gullglänsande kofta; hans båda händer voro förtorkade, och naglarne voro böjda inåt mot fingerspetsarne.

»Stig ned från stolen, din arga skalk», utbrast åter Romund, »beröfvad allt ditt gods!»

Då sparkade kung Tråen undan kitteln och sprang ned emot Romund. Denne samlade all sin kraft, och så häftigt nappatag togo de, att grus och stenar hvirflade kring.

Efter en skiftande, hetsig brottnig erkände Tråen sig till sist öfvervunnen, och Romund lyckades göra sig lös från honom och få tag i det bortkastade svärdet.

»Berätta mig nu», sade Romund, »huru många du med detta svärd besegrat i holmgång däruppe ofvan jord!»

»Hundratjugofyra», svarade högbon, »och aldrig fick jag själf en skråma. Med konung Sämund från Sverige täflade jag i idrotter, och hans mening var, att jag sent skulle varda öfvermannad.»

»Ja, du hafver länge», sade Romund, »vållat människor men, och det är en mycket god gärning att låta dig så fort som möjligt dö.»

Han högg hufvudet af konung Tråen och behandlade honom sedan, såsom plägseden var med dräpta gengångare. Han tillredde ett bål, hvarå han uppbrände liket.

Därefter lämnade han högen med de tagna skatterna, som han sedan delade med sina män.

Vi hafva nu betraktat de väsentligaste grupperna af de öfvernaturliga väsen, som våra hedniska förfäder trodde på.

När man undantager fylgjorna, som väl ansågos som verkliga andar, synas de öfriga, dessa troll, jättar och gengångare, blott genom sin styrka och sin stora trolldomskunskap hafva skilt sig från människorna.

De kunna, som sagdt, besegras med vapen, och de gifva vika för lagen. Deras makt räcker alltså ej stort längre än vanliga dödliges.

Dämoner, sådana som Österlandet tänker sig dem, kunna de på intet sätt kallas; de framträda blott undantagsvis, vid särskilda tillfällen, bland människorna, och de fordrifvas hastigt igen på ett eller annat ofta handgripligt sätt.

I följande afdelning skola vi se, att nordboarne känt och nyttjat en mängd magiska metoder, hvilka varit i bruk under de mest olikartade förhållanden i lifvet. Men denna trolldom står alls icke i något samband med de nu skildrade väsen. Lika litet som dessa voro dämoner, lika litet går den fornnordiska magien ut på att besvärja andar.

DEN FORNNORDISKA MAGIEN.

Runor och galdrar.

Den förut omnämde isländske skalden och vikingen Egil Skalle-Grimsson gästade i det tionde århundradet en bonde i Värmland. Då skalden satt med sina män till bords, fick han se, att en kvinna låg sjuk borta på gafvelbänken. »Hon smärtades svårt», heter det. Bonden, hennes fader, meddelade då, att hon länge varit sjuk.

»Det är ett ihängset ondt», sade han, »ingen natt får hon sömn. Det är, som om hon vore förhäxad.»

»Har man pröfvat något som bot för hennes sjukdom?» frågade skalden.

»Runor hafva ristats», svarade fadern, »det var en bondeson här i närheten, som det gjorde. Men sedan vardt det vida värre. Kan du göra något för en sådan ohälsa?»

»Måhända», svarade Egil, »blir hon icke sämre, om jag ser en smula om henne.»

När han var mätt, gick han bort, där kvinnan låg, och talade med henne.

Han befallte sedan, att man skulle lyfta bort henne ifrån bänken. Det gjordes. Han undersökte liggstället och fann en hvalfiskbard, på hvilken kvinnan legat, och på den voro runor ristade. Han läste dem; och strax tog han upp sin knif, täljde bort dem och kastade sedan de fiskbenflisor, hvarpå de sutto, in i spiselelden. Hela hvalfiskbarden brände han också upp. Därpå kvad han:

»Ej man runor riste,
om man ej dem reder!
Mången vådligt villad
vardt af dunkla stafvar:
tio mörka tecken
täljda skifvan gömde.
Det har kval och kvidan
kvinnan länge vållat.»

106

Sedan ristade han på ett nytt fiskben nya runor och lade det under bäddens kudde, hvarå kvinnan därefter hvilade.

»Då förekom det henne», säger sagan, »som om hon vaknade upp af en sömn, och hon sade sig vara frisk, fastän krafterna ej voro stora. Och hennes fader och moder blefvo öfvermåttan glada, och de bjödo Egil njuta den gästvänskap, han åskade.»

Af denna lilla berättelse framgår synnerligen tydligt de forntida nordboarnes uppfattning af runorna och den makt, som ansågs bo i dem.

Bondesonen, som måhända haft för afsikt att rista kärleksrunor på fiskbensskifvan, hade emellertid såsom oskicklig i runkunskapen ej ristat de för ändamålet rätta runorna. Först när den runkunnige skaldens rätta läkedomrunor värkat, blef hon frisk.

Detta, som för nutiden endast ter sig såsom skrock och vidskepelse, stod för våra förfäder i det närmaste samband med hvad de höllo för lifvets högsta visdom.

Odin själf blef allvis, först sedan han gjort sig runkunnig. Af honom äro runorna uppfunna; det heter i Havamal:

»Runor skall du finna,
rätt tydda stafvar,
mycket stora stafvar,
mycket starka stafvar,
som mäktige talarn tecknat,
som rådande makter ristat
och yppersta Åsen rest.»

Runorna ansågos ej som rent yttre tecken utan såsom mystiska, med inneboende kraft.

Då man förmådde åt ett begrepps, en saks benämning gifva en yttre form medels vissa af dessa runor, och man med dem äfven kunde gifva uttryck åt det man ville, att detta begrepp, denna sak skulle värka, ansåg man sig ha så införlifvat dessa senare med sig själf, att man hade full makt öfver dem.

När skalden Egil skar in de rätta runor, som särskildt bjödo hälsa, blef sjukdomen vanmäktig.

Hvad man med dessa runor för öfrigt ansåg sig kunna åstadkomma, är omtaladt i en af Eddans sånger, där valkyrjan Segerdrifva gifver Sigurd Fafnesbane undervisning i deras bruk.

107

»Segerrunor du läre,
om du segra vill;
rista dem på svärdets hjalte,
några vid udden,
några vid äggen,
och nämn två gånger 'Ty'.

»Ölrunor du läre,
om en annans hustru,
som du tror, skall blifva dig trogen;
rista dem på hornet
och på handens rygg,
märk nageln din med 'Nöd'.

»Hjälprunor du läre,
om hjälpa du vill
från fostret födande kvinna;
rista dem på handlof
och rundt kring leden,
bed om dugande disers hägn!

»Lär bränningsrunor,
om bärga du vill
segelhästen på hafvet;
rista dem på stammen
och på styrbladet,
bränn in dem med eld i åran!
Hur bränning bryter
och bölja svartnar,
hinner du då hamn från hafvet.

»Stjälkrunor du läre,
om sjuka du vill bota
och kunna för sår sörja;
i barken du dem riste
runt om stammen,
hvars löfstjälkar åt öster luta!

»Målrunor du läre,
att ingen skall mäktas
sin sorg med svek dig gälda!
Dem må du sno,
dem må du snärja,
dem alla må du samman sätta,
när mäktige män
mötas på ting
och fara att dom fälla.

»Hugrunor du läre,
om högre än andra
du vill i visdom vara!»

Det var alltså, öfverhufvud taget, i lifvets viktigare förhållanden, man trodde sig kunna hjälpa både sig själf och andra genom att använda denna trolldom med runor.

Det samma gäller om galdrarne eller trollsångerna, hvilka likaledes ansågos härstamma ifrån Odin.

Af den utförliga skildring, som i Havamal lämnas af dessa trollsånger, må de mäst upplysande stroferna här meddelas. Det är Oden själf, som talar.

»Sånger jag kan,
som ej konungen vet,
som ingen i världen vet.
Den första heter hjälp,
och hjälpa den kan
för sorg och för sot
och för smärtor alla.

»Den andra, jag sjunger,
de öfva borde,
som vilja läkare varda.

»Den tredje jag sjunger,
om mig tarvas att få
fjättrar åt fiender mina:
äggarne deras
döfvar jag,
att hvarken slag eller slughet bita.

»Den fjärde jag sjunger,
om fångslat man har
med länkar lemmanne mina.
Då sjunger jag galdern,
att fri jag gångar,
från fötterna länkarne falla,
från händerna bort far bojan.

»Den femte jag sjunger,
om fiendespjutet
jag ser mot min fylking fara:
hur häftigt det flyger,
jag häjdar det dock,
jag binder det med min blick.

»Den sjunde jag sjunger,
om salen jag ser
brinna kring bänkade kämpar:
så bredt han ej brinner,
att ej bärga jag mäktar —
slik galder kväda jag kan.

»Den nionde jag sjunger,
om jag söker med nöd
bärga min båt på bölja:
då hämmar jag å vågen
vindens gång
och stillar den stormande sjön.

»Den tionde jag sjunger,
om jag trollkvinno ser
lömskt genom luften fara:
strax jag det vållar,
att vilse de fara
ut ur sin hamn, ur sin håg.

»Den sextonde sjunger jag,
när älskog jag söker
och jag ungmöns vilja vill vinna.
Den hvitarmades tankar
lockar jag till mig,
att helt hon mig skänker sin håg.» —

Vi hafva härmed fått veta, hvad man menade sig kunna uträtta med dessa magiska tecken och sånger, och skola nu se till, hvad fornkällorna kunna lära oss om deras praktiska användning, samt hurudana dessa i Havamal omnämnda galdersånger i själfva verket varit beskaffade.

Det är tyvärr ej mycket, vi af källorna få veta om själfva bruket af runor och galdrar.

Visserligen förekommer det ideligen tal om trolldom, men mycket sällan säges det, huru denna utöfvas, eller hvilken metod man i de särskilda fallen använder, och ännu mera sällan lämnas någon beskrifning på detaljerna.

Användningen af runorna ensamt, utan galdrar, är sällsynt. Ett exempel gifves oss i den nyssnämnda berättelsen om den isländske skaldens besök i den värmländska bondstugan. Ett annat erbjudes i Fritjofs fader Torsten Vikingssons saga, där kungadottern Oluf bringas att ändra ett en gång fattadt beslut därigenom, att en kaffe, ett runsiradt stycke trä, blir i det afgörande ögonblicket kastadt i hennes sköte. Men om själfva inskriften säges intet.

Troligt är emellertid, att trollrunorna endast varit de allmänna runtecknen, framställda i synnerligen förvridna former. I en af sagorna heter det nämligen om en trolldryck:

»Det fanns inne i hornet allsköns runor, ristade och rödfärgade, dem jag ej tyda kunde: Haddingars lands långa ödlor, oskurna ax och många djurs slingringar.» —

Ofta nyttjas runor däremot i förening med galdrar. Äfven härom finnes i Egil Skalle-Grimssons saga

en upplysande berättelse.

Då Egil var på ett gästabad tillsammans med konung Erik Blodyx' trollkunniga gemål Gunhild, drack han i botten hvarenda bräddad bågare, som bjöds honom, och han drack ur grannens äfven, samtidigt med att han lät sina skarpa speglosor hagla öfver ställets värd, en man vid namn Bård.

Då gick denne fram till drottningen och sade, att där var en gäst, som skämde ut dem: han drack aldrig så, att han icke sade sig törsta.

Drottningen och Bård blandade då hemligen gift i drycken och läto den sedan föras in. Bård signade bågaren och gaf den åt tärnan, som bar ikring ölet.

Hon bragte Egil den och bad honom dricka.

Han tog emot hornet, men som han misstänkte dess innehåll, tog han fram sin knif och stack sig i handen, hvarpå han ristade runor på hornet och stänkte blod på dem. Så kvad han:

»Ristom runor på hornet,
rodne hvar staf i blodet!
mumlom kraftord, medan
munnen vid randen dröjer:
lustigt dricka vi drycken,
däjan, den glada, oss räckte;
veta vi vilja, hur ölet
värkar, som Bård oss signat.

Då han kvadit detta, brast hornet sönder, och drycken flöt ned i golfhalmen.

Denna strof, som skalden här improviserar, visar sig alltså vara en värkande galdersång. Dess senare hälft, som han frammumlar öfver de på hornet ristade, blodbestänkta runorna, innehåller en indirekt uppfordran till den misstänkta drycken att röja sin sanna natur; och denna röjes.

112

I dylika poetiska tilltal till de liflösa tingen, framställda, liksom om dessa voro lefvande väsen, tyckas de gamles galdrar hafva bestått.

Detta blifver nästan med klara ord utsagdt i en annan sagoepisod.

Den store kämpen Ketil Häng hade blifvit utfordrad till holmgång af vikingakonungen Tramar, som af Oden fått den gåfvan, att intet järn bet på honom. Det svärdet, som Ketil nyttjade i tvekampen, bar namnet Dragvandel. Så heter det i sagan:

»Det tillkom den, som var utmanad, att hugga först, och Ketil högg Tramar på skuldran; men han stod lugn för hugget, ty svärdet bet icke på honom. Dock vacklade han åt sidan, enär hugget föll tungt. Därefter högg Ketil honom på den andra skuldran, men ännu bet svärdet icke.

Då kvad Ketil:

»Dragvandel, du slöas!
Slappande trolldom,
klinga, dig möter —
du mäktar ej bita!
Icke jag trot,
din ägg skulle stötas
från giftiga skuldror,
om ock Oden gaf giftet.»

Och han kvad åter:

»Hur är det, Dragvandel?
Hvi är slö du vorden?
Hur än jag hugger,
ej hårdt du biter;
förr du ej skälft
i sköldegny!»

Då kvad Framar:

»Skälfer nu gubbens
skägg, när svärdet
sviker den karske —
till kamp han det äggar!»

113

Och Ketil återtog:

»Ej törs du oss ägga;
kampröga karlar
månde till stora
hugg mig ej mana.
Bit nu, Dragvandel,
eller du briste!
Lyckan, den goda,
lämnat oss bägge.
Dock skall en tredje
gång den ej svika.»

Om en stund fortsatte han:

»Ej fara det finnes,
förr'n Dragvandel brister!
Tre gånger det svärdet
sviker oss ej.»

»Då vände han svärdet i handen och höll dess andra ägg fram. Kung Framar stod lugn, då svärdet träffade honom tvärs öfver skuldran. Det stannade ej förrän vid höften, så att den ena sidan fläktes helt från kroppen. Då dog kung Framar.»

Här uppfodrar alltså Ketil Häng med klara ord svärdet Dragvandel att bita, och motståndaren säger också uttryckligen om honom, att han äggar svärdet till kamp. Då nu dessa Ketils till värser formade ord värkligen leda till det önskade resultatet, så att vapnet till sist, och det med kraft, biter på den förtrollade motkämpen, så kunna de ej uppfattas annat än som en galdersång.

Det synes därför höjdt öfver allt tvifvel, att galdersångerna oftast och, så att säga, i hvardagslag varit dylika poetiska, af den tillfälliga stämningen inspirerade upprop till de liflösa tingen. 114

De hafva alltså i allmänhet ej utgjorts af bestämda, en gång för alla gifna trollformler.

Och när någon gång äfven dylika uttalas, visa till och med de sig vara tydligan riktade mot tingen själfva.

Något hänvändande till andar eller besvärjande af sådana förekommer icke.

När den mäktige trollkarlen Svan i Björnfjorden vill beskydda en man mot de fiender, som söka efter honom, går han med honom utanför huset, tager ett getskinn och viftar därmed öfver sitt hufvud, utropande:

»Varde tjocka och skrämsel och under — stora för alla dem, som efter dig leta!»

Härigenom uppkom »en så tät och förmörkande dimma, att förföljarne i förvirringen föllo af hästarne och famlade kring, några i en sumpmark, andra i skogen, där de höllo på att bryta ben och armar»; hvarefter de måste återvända hem med oförrättadt ärende.

Allt ådagalägger således, att man har tänkt sig runor och galdrar riktade icke mot dämoner, utan mot själfva tingens natur. —

Men ej blott mot de liflösa tingen utan äfven mot de döde kunde galdrarne vändas. Med dem kunde dessa kvädas upp ur sina grafvar, ja, någon gång så, att de i sin ordning sjöngo galder för den väckande.

För tvänne galdersånger af detta slag vilja vi redogöra, enär de bäst visa, hvilken underbart hög stämning och hvilket poetiskt djup sådana sånger kunde besitta.

Den ena är den, hvarmed sköldmön H e r v a r i Hervarsagan på Samsö manar upp ur grafven sin fader Angantyr för att af honom erhålla svärdet Tyrfing, som han har med sig därnere. 115

Denna sång låter den namnlöse skalden sköldmön kväda i den kända, majestätiska scenen, då ute på ön, efter solens nedgång, eldar låga upp ur högarna, i hvilka hennes fader och hans bröder jämte deras fallne män hvila, sedan de stupat i striden mot Hjalmar den hugfulle och Orvar Odd.

»Hon ser eldarne fladdra, men framåt går hon utan att rädas. Hon trampar flammorna, som vore de rök, till dess hon når bärsärkarnes hög.»

Först ropar hon fadern vid namn, sedan dem alla, till dess den förre omsider öfverväldigas af galdersången och reser sig motvilligt upp ur högen.

I skinande rustning, belyst af lågorna, sjunger sköldmön:

»Nu vakne du, Angantyr!
Härvar dig väcker,
enda dottern
af dig och Tova.
Gif mig ur högen
härliga svärdet,
som dvärgarne smidde
åt Svaverlame.

»Härvard och Rane,
Hjorvard, Angantyr!
Till er under ekarnas
rötter jag ropar,
väpnad med hjälm
och ljungande svärd,
med sköld och rustning
och skinande spjut.

»Jag menar till mörk
mull I blifvit,
I stridige söner
af starke Arngrim —
om ingen af eder,
Öfuras söner,
med mig vill tala
vid Munarvåg.»

»Härvard och Rane,
Hjorvard, Angantyr!
Må alle I hafva
en sådan håg,
som om I multnaden
därnere i myrhög,
om ej svärdet I lännen,
som smiddes af Dvalen.
Kostliga vapen
ej vålnader gömme!»

Då hördes Angantyr's stämma ur högen:

»Hvi hör jag dig ropa,
Härvar, min dotter?
Du färdas våldsamt
mot fara nu!
Yrande är du,
förutan vett
på villande väg —
du väcker de döde!»

Till sist öppna sig alla högarne, och »det var, som om de alla stode i ljus låga». Och Angantyr ropar:

»Upp dödsporten sprungit!
Högarne öppnas,
rundt om stränderna
stråla lågor.
Hiskligt därute
är allt att se;
kan du — till skeppen
skynda dig, mö!»

Men Härvar, som fått sin galdersång att värka, släpper icke taget, förrän svärdet räcket henne ur högen. Hon förklarar:

»Så I ej brännen
bål om natten,
att jag för edra
eldar rädes.
Ungmöns hjärta
icke skälfver,
fast spöke hon ser
stånda i dörr.»

I detta kväde framställes alltså »högboarne» som manade upp ur sin grafslummer, helt motvilligt, genom själfva galderns makt.

Men det finnes en annan sång, en af pärlorna bland fornsånger, i hvilken skalden skildrar, huru den döda reser sig utan vanda, ja, gärna upp ur sin grift och därtill själf sjunger lyckobringande trollsång för den, som väckt henne.

Denna sång heter *Groas gald*.

Den behandlar samma ämne, som ligger till grund för en af de vackraste nordiska folkvisorna, den bekanta medeltidsballad, som i det 16:de århundradet påträffats i Danmark och senare i Sverige, allt i flera uppteckningar. Det är balladen om den unge Sveidal, som han kallas i den äldsta danska

uppteckningen, eller som han heter i de svenska, Svedendal, Silfverdal.

Folkvisans innehåll är detta.

Sveidal är af sin stufmoder förhäxad, så att han älskar den, han ännu aldrig sett. Han väcker då sin egen döda moder ur grafven och beder henne om goda råd. Och hon gifver honom goda trolldomsgåvor: en häst, som kan löpa på vattnet, en duk, som af sig själf betäckes med de läckraste rätter, ett svärd, som glänser om natten såsom eld, och ett skepp, som kan föra honom till karestans land.

Därpå seglar han åstad och kommer till ett land, där han af en herde får veta, att just där bor en jungfru, som

ligger med längtan, som brinner i hennes håg,
allt efter den svennen Sveidal, som aldrig hon såg.

Af herden underrättad om jungfruburens försåt, går han dock segrande fram genom guldörrarne, hvilkas lås falla i sär, då han närmar sig dem. Han träder in på gården, där läjonet och hvitbjörnarne, som hålla vakt, falla honom till fota, och där »linden med sina grenar hon böjer sig ned till jord». Det visar sig, att herden talat sant, då han sagt: »Och ären I den rätte herr Sveidal, så mågen I ock fritt gå fram». Så vinner han jungfrun, »som länge legat i dvala».

118

Utan tvifvel äga vi i denna medeltidsballad ett urgammalt sagostoff, hörande till de indogermanska folkens ursprungligaste gemensamhetstid, en af de många sägner, som gå ut på att skildra kärlekens seger öfver alla hinder — här dess makt att spränga både grafvens och jungfruburens bommar, att taga hyllning af naturen och gå oskadd fram mellan vilddjur.

Det är första delen af detta uråldriga sagoämne, Groas galder behandlar, nämligen: moderns väckande ur grafven och den hjälp, hon gifver sonen med på färden mot hans mål — att finna den kvinna, han söker.

Det framgår strax af första galdervärsen, att modern Groa redan i lifvet lofvat sonen hjälp, när han vill kalla på henne.

Värsen, hvilken återgifves i fri öfversättning — liksom de följande — lyder:

»Vakna, vakna, Groa!
Vak upp, goda kvinna —
vid de dödas dörrar
jag dig väcker nu!
Mins du ej, en gång din son du sade,
att vid kumlet här han dig att söka hade?»

Hon vaknar strax vid sonens sång, och han hör ur grafkammaren hennes röst:

»Hvilket öde drabbat
sonen min, den ende?
Till hvad ondt är boret
enda barnet mitt,
när din moder, som till mull har blifvit,
så du ropar upp igen till lifvet?»

119

Och sonen svarar, att den »lömska kvinna, som famnat hans fader», stufmodern, »lagt på hans skuldror ett svårhandterligt öde». Hon har häxat honom till att leta upp en ungmö, vid namn Mänglad, den »smycke glada», som han icke känner vägen till. Modern svarar:

»Långa färdevägar
gå till fjärran målet —
långt hos männen gånga
lidelserna ock...»

hvarpå hon förklarar, att om han blott själf bidar en lycklig utgång af saken, skall nog nornan leda händelserna i deras rätta fåra. Men då utbrister sonen:

»Sjung mig galdersånger,
dem, som goda äro!
Med din makt, o moder,
hjulpe du din son!
Utan dig som värn invid min sida
vandrar hjälplös jag på vägar vida.»

Då sjunger modern honom goda galdrar, nio skyddande lyckosånger, som kunna bärga honom fram öfver alla hinder. Den första innehåller ett råd, ärnadt att gifva den missmodige ynglingen tillförsikt till egna krafter.

»Från din skuldra skaka
allt, som skadligt trycker,
strax från dina axlar
rist det tunga hän!
Icke, son, du trösta må på andra,
ledd blott af dig själf, må fram du vandra!»

Därpå följa de andra, egentliga galdersångerna med löfte om underbar kraft och frälsning.

Deras innehåll är detta:

120

»Vandrar han glädjelös sina stigar fram och ser han hån och ondt framför sig, skola goda fylgjur ledsaga honom; brusande floder skola sänka sina svall för honom; lurande fienders håg skall vändas till fridsamhet; är han fjättrad, så skola länkarne kring hans lemmar springa sönder; på hafvet skola vind och vågor lystra honom och gifva honom en fredlig färd; i frost på de höga fjällen skall lifsvärmen icke dö i hans leder, i töcknig natt skall icke en spökande kvinnohamn skada honom.»

Och modern slutar sina galdrar med dessa ord:

»Ingen väg du vandre,
där olyckor lura,
hinder dig ej hämme!
Här i kumlets djup
har jag stått och galdersång jag sjungit —
lyckosång har för ditt öra klungit.

Tag nu med på färden
orden från din moder,
låt, o son, dem alla
i ditt bröst få bo!
Ymnig lycka skall emot dig strömma,
om du mina ord ej går att glömma.»

En annan fornsång, sången om Fjölsvinn, som motsvarar medeltidsvisans senare del men icke hör till ifrågavarande ämne, skildrar sedan, huru Groas son omsider finner den ungmö, efter hvilken längtan ingifvits honom.

I förbigående må nämnas, att Viktor Rydberg framlagt skäl för, att det är Od, kärleks gudinnan Fröjas frälsare ur jätteväld och blifvande make, som enligt dessa sånger letar efter henne och finner henne.

Ännu en märklig galdersång, om hvilken det uttryckligen säges, att den verkat i samband med trolldomsrunor, må omtalas, den s. k. *Buslas bön*.

I en rätt sent författad romantisk saga vill en kvinna Busla genom galder tvinga en konung Ring att befria två unga hjältar från det straff för dråp, som han pålagt dem, den ene hans egen son, den andre dennes fosterbroder.

Äfven denna galdersång är synnerligen poetisk; och sagoförfattaren låter därtill förstå, att den utgjort ett på hans tid gammalt, vida namnkunnigt kväde. Med visshet stammar det emellertid från hednisk tid.

Efter en inledningsstrof, hvori kungen tuktas för sitt egensinne att vilja dräpa sin egen son, fortsätter den gamla kvinnan sången så:

»Hör Buslas bön!
Fort är den sjungen,
och vida den höres —
all världen öfver,
mäktig för alla,
som lyssna till den,
värst dock för honom,
jag vänder den mot!»

Sedan önskas allehanda olyckor öfver den gensträfvige konungen. Återgifvet på prosa, heter det:

»Till hans skada måtte alla lyckobringande vättar i världen fara vill, måtte alla olyckor ske, fjällen skälfva, oväder komma och världen darra. Huggormar måtte stinga den kungens hjärta — han skall icke höra med öronen, ur hans hufvud skola ögonen träda ut! Seglar han på sjö, skola seglen slitas, skoten brista och rodret rämna löst! Rider han, skola hästarne varda kollriga, och rida skall han om och om igen den samma väg! I bädden skall han ligga som på brinnande kol. I sitt eget högsäte, i sin egen hall skall han sitta så osäker som på ett sjudande hafs böljor — all kärleks gamman vare honom fjärran! Allt, allt detta drabbe mångfaldt honom, om han ej från straff friar sin son Herröd och Bose, fosterbrodern!»

Då konungen ändock ej vill gifva efter, fortfar kvinnan att kväda den andra tredjedelen af bönen, och, tillägger sagoförfattaren, »skyr jag att nedskrifva den».

När konungen härefter känner sig manad att skona sonen men ej dennes fosterbroder, förklarar kvinnan:

»Så skall jag taga ett bättre tag i dig.»

Och nu heter det, »begynner hon ett kväde, som kallas Syrpas värser och hvori den starkaste galder ligger och som man icke töres kväda, sedan solen gått ned.»

I sagan anföres emellertid den sista värsern, hvori kvinnan uttalar den hotelsen, att nu »skola sex svenner komma», och »dessa», tillägger hon, »skola bedja det värsta öfver konungens hufvud, om han ej låter *bägge* hjältarne Herröd och Bose gå strafflösa».

Hvad hon härmed syftar, visas af en lång rad *runor*, som stå skrifna efter kvädets sista strof. Det är sex olika runor, uppställda hvar för sig i kolonner, sex i hvarje.

Denna magiska runskara är det, som skall bringa det att värka, som finnes uttaladt i galdersången Buslas bön. Nu måste konungen gifva efter, och de unge hjältarne blifva räddade.

En galdersång med runor synes alltså ha varit ansedd såsom oemotståndlig.

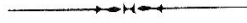
Detta framgår äfven tydligt i berättelsen om den förut omtalade isländske skoggångsmannen Grette Åsmundsson, som gjorde bönderna i Skagafjorden så stort förfång.

För att oskadliggöra honom förmådde man en galderkunnig kvinna att på en trästock rista runor, medan hon öfver dem frammumlade en trollsång.

Sedan kastade hon stocken i hafvet, och den dref — emot vinden — hän till den svåråtkomliga ö, der den farlige skoggångsmannen tagit sin tillflykt.

Så mäktiga voro sången och runorna tillsammans, att när Grette fann stocken och ville hugga den sönder, bet icke yxan på den utan slant åt sidan och högg i hans knä ett sår, som omsider gjorde sitt till, att han fick döden.

123

124

Magiska operationer och säjd.

Förutom af runor och galdrar begagnade sig norboarne vid trolldom äfven af magiska operationer och säjd.

Trollmat och trolldryck omtalas i den bekanta Völsungasagan.

Den unge Guttorm upphetsas till mordet på sin svåger Sigurd Fafnesbane genom den allt annat än smakliga trollföda, som hans bröder lockade honom att intaga och som bestod af stekt och ruttnad orm samt ulfvakött och många andra förhaxade oting, nedlagda i öl.

Och Sigurds maka Gudrun glömde all förbittring och all sorg öfver hans död genom »en svekfull dryck», som man räckte henne och som var brygd sålunda:

»I ölet var mycket ondt samladt — blad af allsköns träd och brända ekollon, härdens sot och offerdjurens inälfvor och kokt svinlefver; ty detta döfvar hatet.»

Af skalden Kormaks saga få vi veta, huru en magisk operation i värligheten kunde taga sig ut, äfven om den förefaller oss obegriplig.

En trollkvinna hade, för att hämnas på skalden, öfvat sådan säjd, att han och hans älskade, den sköna Stengärd, aldrig kunde få hvarandra, eller som han själf uttrycker det i en strof:

»Häxan, den trollstarka, säjdat
bort från min lefnad all lycka:
skalden fick Stengärd ej smycka;
sällhet, som nalkats, hon häjdat.»

125

Stengärd äktade sedan en annan skald, Torvald Tinten, hvilket ledde till stor oenighet mellan denne och Kormak. Slutet blef, att Kormak och en af Torvalds bröder utmanade hvarandra till holmgång. Men innan denna hölls, blef det sagdt skalden, att den säkert ej komme att aflöpa ärligt, ty motståndaren skulle komma att bruka trolldomskonster, hvarför det vore bäst, att han själf gjorde detsamma.

»Sådant behagar mig icke», svarade han visserligen, men han begaf sig dock till spåkvinnan Tordis, som lofvade att taga sig af honom, ifall han ville stanna i hennes hus öfver natten. Sedan berättar sagan följande:

»Han vaknade, i det han kände en hand lätt trefva under täcket uppe vid hans hufvud.

»Då han frågade, hvem där var, smög sig någon bort och försvann ut igenom dörren.

»Kormak for efter och såg, att det var Tordis.

»Hon stod då på det ställe, där striden nästa dag skulle utkämpas, och en gås stack fram under hennes kappa.

»Han sporde henne, hvad nu skulle ske.

»Hon satte gåsen ned och sade:

»Hvarför kan du då icke hålla dig lugn?»

»Då gick han in och lade sig, men han höll sig vaken för att se, hvad hon tog sig för.

»Tre gånger kom hon tillbaka, och hvarje gång såg han hennes ansträngningar.

»När han sista gången följde ut efter henne, såg han, att hon slaktat två gäss och låtit blodet rinna samman i en bolle. Hon höll i den tredje gåsen och ärnade sticka också den.

126

»Hvarför mödar du dig så där, kära mor?» sporde han.

»Det sannar sig, Kormak», svarade hon, »att det icke är så lätt att gifva dig hjälp. Nu hade jag tänkt att förgöra det onda öde, som genom trolldom är lagdt på dig och Stengärd. I haden fått hvarandra, ifall jag kommit att sticka den tredje gåsen, utan att någon vetat om det.»

Men Kormak sade, att han ej trodde på slikt.»

Änskönt den magiska operationen här misslyckades, gifver ju skildringen oss dock en inblick i sättet, huru en sådan försiggått i forntiden. —

Den kraftigaste arten af trolldom var säjden.

Hvari denna egentligen bestod, vet man icke; för sitt utöfvande kräfde den emellertid sång och en säjdstaf, som den säjdande höll i handen, samt en s. k. »sajdhjall», en upphöjning eller ett slags altare, hvarpå hon eller han hade sin plats under trolldomsakten.

Oftast var det kvinnor, som sysslade med säjd. »Så mycken oanständighet», säger Snorre i Ynglingasagan, »följer med denna trolldomsart, att karlar anse det skamligt att öfva den — den är häxornas idrott.» På ett annat ställe heter det, att den plägade medföra en »stygg svaghet», hvarför det ansågs ovärdigt för män att taga någon befattning därmed.

Häraf kan man möjligen sluta, att säjden varit förbunden med åtskilliga, operationer och ceremonier, något, som synes framgå äfven af den omständigheten, att förberedelserna vanligen brukade taga sin början om aftonen, medan trolldomsaltaret först bestogs nästa dag.

Med säjd kunde de kraftigaste värkningar åstadkommas.

Vanligast var det oväder, isynnerhet hagel och storm, som därmed väcktes.

127

Med säjd fick man hafsvikarne fyllda med fisk. Dagens ljus kunde ombytas till mörker; och en

trollkarl på Island fick t. o. m. jorden att öppna sig under den förste missionären Tångbrand, så att denne var nära att sjunka ned däri med sin häst.

Den trollkunnige Lodmund den gamle och en annan säjdkarl framkallade och förändrade Jökul-åns lopp på Island.

Naturens lagar förändrades. Det trä, som trollpackan Turid förhäxat för att få den fredlöse Grette dräpt, seglade, såsom vi sett, emot vinden. Hvad man än gjorde vid det, kom det alltid tillbaka. Det liflösa värkade sålunda mot ett bestämdt mål, såsom vore det lefvande och viljande. Det kunde icke förstöras.

För att få utrönt, hvem som borde i en flock vara de andres anförare, lät en säjderska ställa alla människens spjut tillsammans och förkunnade, att den skulle vara herre, i hvars spjut det klang, hvarefter hon ställde så till, att den mannens spjut gaf ljud ifrån sig, som hon själf ville upphöja.

Genom säjd kunde djuren få åtminstone halft människoförstånd samt människomål i munnen: den hund, som sattes till konung öfver Tronderna, blef på det sättet förtrollad, att han talade och skällde ömsevis.

Människorna kunde göras »hårda» eller osynliga, men äfven allehanda sjukdomar kunde tillfogas dem, och sinnelag kunde de bringas att skifta.

Mycket ofta säges det, att en moder kunde säjda sin son osårbar: vapen fäste icke vid honom. —

Var alltså säjden på grund af det sätt, hvarpå den öfvades, en mindre väl anskrifven trolldomsart, så var dock trolldomen, öfverhufvud taget, ej ansedd såsom något ondt.

128

Någon söndring mellan svart och hvit magi synes icke hafva funnits i Norden.

Trolldomen var god, om den användes för att gagna, men ond, om den vållade skada. Det var blott resultatet, som gjorde handlingen nedrig eller ärelös.

Detta är ett ytterligare bevis för, att man ej tänkte sig trolldomen utförd med dämoners eller onda andars tillhjälp; utan bestod den, såsom vi redan framhållit på tal om runor och galdrar, uteslutande i ordets invärkan på det eller den, hvaremot den riktades.

Härigenom kan äfven det mycket märkliga fenomen förklaras, att nordboarne alldeles icke hyste någon fruktan för trolldomen. Tvärtom gick man den frimodigt och käckt på lifvet. Ja, äfven de värsta trollkarlar och häxor förmådde man öfvervinna med klokhet och mod, såsom vi snart skola se.

Allt detta skulle hafva varit otänkbart, ifall trollkarlen eller häxan stått i förbund med andar, som varit människorna öfverlägsna, ty andarne skulle nog hafva både varnat och värnat dem.

129

Trollkarlar och trollkvinor.

Efter denna framställning af den nordiska magiens väsen och olika arter vilja vi meddela åtskilliga ur sagorna hämtade berättelser, hvilka belysa de trolldomsöfvandes lif och gärningar.

I spetsen för dessa små forntidsbilder sätta vi en skildring, som låter oss se, huru trollkunnigheten ställde sig oegennyttigt i det godas tjänst, i det den gaf sitt skydd åt de värnlösa och förföljda.

Den trollkunnige Vifil räddar Halfdanssönerna.

Då konung Frode hade dräpt sin broder Halfdan och lagt under sig hans rike Danmark, bragtes den senares unge söner hemligen ut till ön Vifilsö, som var belägen ej långt ifrån kungaborgen, för att där finna skydd hos sin faders vän, den gamle, trollkunnige Vifil.

Denne ägde stor färdighet i att sjunga trollsånger, och två hundar hade han, som lydde namnen Hopp och Ho.

Om nätterna lät han piltarne uppehålla sig i en jordhåla, men om dagarne dvaldes de i fria luften ute i åldringens lundar, ty ön var till hälften bevuxen med skog.

Emellertid var kung Frode mycket missnöjd med, att de båda piltarne undkommit. För att få dem i sitt våld och sedan bringa dem om lifvet lät han uppsöka alla valor och alla spåmän i hela landet och lät dem rannsaka det från den ena ändan till den andra. Ja, de genomspåjade till och med öar och skär längst ute i hafvet; men piltarne funnos icke.

Han lät sedan hämta till sig galdermän, som med runors hjälp förmådde utforska fördolda ting, och dessa förklarade, att brorsönerna ingalunda fostrades å land men voro likväl ej fjärran från honom.

»Vida ikring hafva vi letat efter dem», invände han, »och minst kan man väl vänta, att de skola vara här i närheten. Visserligen ligger ej så långt härifrån en ö, som vi ännu ej genomsocht: men ingen bygd finnes där; där bor blott en fattig fiskare.»

»Där skolen I dock först leta», förklarade galdermännen; »ty för våra ögon hvilat mycket dunkel öfver denna ö. Det är oss icke lätt att klart genomse denne gubbes hus, och frukta vi för, att han är framsynt och att han visst icke är den, han anses vara.»

»Då skola vi genomspåja ön», utbrast Frode; »fastän det tyckes mig besynnerligt, att en gammal fiskargubbe understår sig att, oss till trots, gömma dessa kungasöner.»

Tidigt en morgon vaknade gubben Vifil ute på ön.

»Mycket underligt», utropade han, »är nu på färde; hit hafva stora och mäktiga fylgjor kommit. Stån upp, Halfdans söner, Roar och Helge, och hållen eder i mina skogar i dag!»

De lupu strax till skogs. Och det gick, som Vifil förutsett, att kung Frodes män kommo till ön och sökte efter piltarne öfver allt, där det föll dem in; men ingenstädes funnos de.

Och fastän fiskargubben syntes dem mycket misstänkt, lämnade de dock till sist hans ö och anmälte för konungen, att deras letande varit förgäfvat.

»Då hafven I stöfvat uselt», sade han; »denne gamling är mäktig trollkunnig, och därför mån I ögonblickligen fara samma väg tillbaka, så att han icke hinner att dölja dem mera, ifall han hafver dem hos sig.»

Som de måste lyda konungen, drogo de för andra gången öfver till ön.

Då sade fiskaren Vifil till svennerne:

»Längre är det eder icke förunnadt att vara i ro — hasten till skogs igen, så fort I det förmån!»

Och svennerne gåfvo sig i väg.

Snart kommo männen rusande upp i land. De begärde att ännu en gång få spana där, och Vifil lät allt stå öppet för dem. Men huru de än letade, gjorde de ingen fångst; och med oförrättadt ärende måste de återvända till konung Frode.

»Ej skall man längre», sade han, »sköta denne gubbe lamt och mesigt. Själff vill jag tidigt i morgon fara till ön.»

Och så begaf han sig dit.

Mycket bekymrad vaknade åldringen Vifil. Han såg, att nu måste det handlas hastigt, och han sade till piltarne:

»Nogsamt skolen I lystra, när jag högt ropar på mina hundar Hopp och Ho, ty detta är ett tecken till, att ofrid landat vid ön. Löpen då till eder jordkula och gömmen eder där, ty Frode, er frände, är nu själf med om att spana efter er. Med allsköns underfundig list sträfvat han efter edert lif, och jag ser icke nu, hur jag skall kunna dölja er längre.»

Därpå gick gubben Vifil ned till stranden, dit konungens skepp redan hunnit. Han låtsade sig ej se dem. Sina blickar lät han fara så hastigt öfver all den boskap, som betade där, att de alls icke fäste sig vid den i land stigne konungen eller hans folk.

Kung Frode befallte, att mannen skulle gripas. Så skedde, och han leddes fram till konungen, som sade:

»Du är en slug och slipad trollkarl, du — säg mig, hvar kungasönerna äro att finna, ty du vet det.»

»Hell eder, herre», svarade Vifil; »släppen mig genast ty äljes rifver vargen mina får.»

Och han ropade högt:

»Hopp och Ho, hjälpen fåren, ty jag kan icke rädda dem!»

»Hvem ropar du på?» frågade konungen.

»Så heta mina hundar», sade han. »Och söken I, så mycket I orken; icke tror jag, att I hos mig skolen hitta några kungasöner; tvärtom förundrar det mig storligen, att I menen, det jag gömmer folk här, eder till trots.»

»Nog är du en knipslug karl», fortsatte konungen; »men hädanefter skola de ej kunna hålla sig i smyghålen här, om de också hittills det gjort; och vore all rättvisa skipad, om du toges ur lifvet.»

»Slikt står i eder makt, herre», sade Vifil; »och haden I i så fall haft något värkligt ärende hit och ej endast vändt meningslöst tillbaka.»

»Jag nämnes icke att dräpa dig», återtog konungen, »fast nog är det oklokt att icke göra det.»

Därpå drog han åter hem, och åldringen Vifil skaffade sedan svennerna bort från ön, sedan han spått dem, att de skulle blifva fräjdade män.

En annan berättelse skildrar, huru den framstående isländske skalden Tormod Kolbrunarskald borta på Grönland räddas genom trolldom. Här få vi äfven se en trollkvinna stadd i fullt »arbete».

Då Tormod hämnats sin fosterbroder Torgers död genom att på tinget å Gardar vid Ejnarfjorden på Grönland fälla såväl hans baneman, landets näst ypperste höfding Torgrim Ejnarsson, som dennes tre systersöner, togs han, Tormod, hemligen emot af en man vid namn Gamle, som var en stor jägare, och dennes hustru Grima, »en rask kvinna, duktig i mycket, god läkekinna samt trollkunnig».

De båda makarne bodde innerst vid Eriksfjorden uppe under jöklarne, och »sällan kommo de till annat folk, och andra kommo icke håller till dem».

Tormod höll sig dold hos dem. Han var dömd fredlös på tinget.

Så hände det om våren, att den af honom dräpte Torgrims syster Tordis, hvars söner han äfven fällt, vändades svårt i sömnen en natt, och man menade, att det visst vore bäst att väcka henne, men hennes ende kvarlevande son Bodvar sade:

»Låt min moder hafva sin dröm; måhända något uppenbarar sig för henne, som hon gärna vill veta.»

När hon sedan vaknade, drog hon anden tungt.

»Du hade det svårt i sömnen, moder», sade sonen; »har något visat sig för dig i drömmen?»

»Vida omkring har jag varit i natt», svarade hon, »och nu vet jag, hvad jag icke visste förr: Tormod, mina söners och dina bröders baneman är ännu i lifvet — han håller till hos Grima och Gamle i Eriksfjorden. Nu vill jag fara dit och med en smädlig död löna Tormod för all den skada, han vållat oss. Men först skola vi draga till Torlef Leifsson, den mäktige höfdingen på Brattalid, och bedja honom göra oss sällskap. Han håller alltid sin hand öfver det folket där borta och skall icke tåla, att något ondt vederfares dem.»

Sonen Bödvar var redo att genast fara med. Och midt i natten stodo de upp, togo en skuta, som de bemannade med femton man, och rodde till Eriksfjorden. Det var den årstid, då det är ljusst om nätterna.

Samma natt, berättas det, vändades Grima svårt i sömnen. Tormod Kolbrunarskald bad mannen Gamle väcka henne, men han svarade:

»Grima vill icke väckas, ty ofta händer det, att hon under sömnen får veta ting, som tyckas henne viktiga.»

De talade ej mera härom, och om en stund vaknade Grima.

»Du gaf dig illa i sömnen», sade Gamle; »hvad drömde du?»

»Så mycket drömde jag», genmälte hon, »att jag vet, att Tordis från Långonäs är stadd på färd med femton huskarlar och att hon ärnar sig hit; ty genom trolldom har hon fått kunskap om, att Tormod, skalden, är hos oss; och hon tänker taga honom af daga. Nu är min önskan, Gamle, att du stannar hemma i dag och ej går ut på jakt, ty I ären alldeles icke för många, du och Tormod, när femton man komma emot eder, hålst som han, Tormod, är sårad och för den skull icke vapenför. Och ingen lust har jag att sända er upp bland jöklarne; nej, hållre mån I hålla er hemma.»

Emellertid kom kvinnan Tordis till höfdingen Torkel Leifsson, som efter åtskilliga invändningar dock till sist följde henne på eget skepp tillsammans med tjugo man, ty han ville ej vara henne underlägsen, ifall de skulle blifva osams.

Grima ägde en vidlyftig stol, å hvars rygg en stor bild af Tor var utskuren. Om morgonen sade hon:

»Nu vill jag ordna arbetet i dag. Midt på stugogolfvet sätter jag min stol, och den skall du sitta i, Tormod, när de främmande komma hit. Och så länge Tordis är här i huset, må du ej resa dig upp ifrån den. Ja, du må sitta kvar där, om det ock tyckes dig sällsamt, hvad här sker, ty det skall ej gagna till något att krypa undan i vrårna, om döden ändock är dig bestämd. Du, Gamle, skall hänga en kittel öfver elden och koka sälkött däri. Du skall kasta allsköns sopor på elden och se till, att det ryker duktigt. Själ skall jag sitta i dörren och spinna och taga emot de främmande.»

De gjorde, som Grima befallte. Då höfdingen Torkel Leifssons och Tordis skepp styrde mot land, satte Tormod Kolbrunarskald sig på stolen, Gamle hängde upp kitteln och lade sopor på elden, så att röken rullade omkring i huset och det blef så tjockt mörker, att man intet kunde se.

Grima satte sig vid tröskeln och spann och sjöng något, som ingen kunde förstå.

Under tiden lade skeppen i land, och besättningen gick upp till gården.

Grima hälsade på höfdingen Torkel och bad honom stanna där, men han svarade:

»Tordis från Långonäs är med här i följet; hon är viss på, att hennes skoggångsman Tormod döljer sig hos dig. Nu är det vår vilje, att du utlämnar honom, om du vet, hvar han är, ty det kan bekomma dig illa, om du håller undan en fredlös man för Tordis och hennes son».

»Jag finner det besynnerligt», svarade Grima, »att den tanken kan falla Tordis in, att jag gömmer en fredlös man för så mäktigt folk som de på Långonäs, då jag sitter här med bara en enda man i huset.»

»Ja, visst är det underligt», sade Torkel, »men lika fullt skola vi nu rannsaka gården här.»

»Det skullen I hafva fått», återtog hon, »äfvén om I ej haft så mycket folk med eder. Alltid är det mig en glädje att se dig i mitt hus, men illa behagar mig Ejnarfjordingarnes våldsamt och den ödeläggelse, de tillärna mitt hus.»

»Blott jag och Tordis skola gå in och rannsaka», sade Torkel.

Därpå gingo de in i huset; men länge dröjde de ej därinne, ty husen voro ej stora, och när de ryckte upp dörren till hvardagsstugan, var denna så full af rök, att de intet kunde se. Sedan gingo de ut och genomletade gården.

»Jag kunde icke rätt se, hur det stod till därinne i stugan», sade Tordis, »för rökens skull, som var där. Nu skola vi gå dit igen och taga bort luckorna, så att röken kan komma ut och vi kunna se oss omkring en smula.»

Tordis och hennes son gingo hän till stugan och togo bort luckorna. När röken drifvit bort, sågo de Grimas stol stå midt på golvet, och bilden af Tor med hammaren syntes på ryggstödet; men Tormod Kolbrunarskald sågo de alls icke till.

»Det finnes ännu hedendom kvar hos Grima», sade Tordis, när de åter utkommit; »ty jag såg guden Tors bild på hennes stol.»

»Ja, sällan kommer jag till kyrkan», svarade hon, »för att där höra lärda mäns predikningar, ty jag hafver lång väg dit och icke just mycket folk här hemma, som kan se till huset. Men ofta när jag ser Tors bild, som jag kan både bryta itu och bränna, så snart jag det vill, rinner det mig i sinnet, huru mycket större han är, som hafver skapat jord och himmel och alla ting, synliga och osynliga, och som gifver lif åt allt och ingen mäktar öfvervinna.»

»Kan vara, att slikt rinner dig i sinnet», återtog Tordis, »men vore icke din vän, höfdingen Torkel, här med så många män i sitt följe, så skulle jag nog ha kunnat krama sanningen ur dig, ty jag är viss om, att du vet, hvar Tormod gömmer sig.»

»Nu går det, som ordspråket säger», återtog Grima, »att ofta tager den miste, som måste gissa sig fram, äfvén om, att den alltid af något hägnas, hvars dödsstund ännu icke är inne. Men du kan behöfva, att goda andar vaka öfver dig, så att djäfvulen ej får den makt med dig, som du gärna unnar honom; ty det kan ursäktas, att man stundom gissar miste, men icke det, att man tviflar på sanningen, då man får den i händerna.»

Därmed skildes de. Tordis och höfdingen Torkel vände åter hem, och Tormod Kolbrunarskald var räddad. —

En annan af sagorna har att berätta om en enlevering, som man söker företaga med tillhjälp af en trollkvinna, men hvars fullbordande hindras af en annan trollkunnig person.

Den rike bonden Vemund på Island kom en dag till sin frände Narve och talade om för honom, att han hade ett giftermål i tankarne, och han bad Narve vara sin böneman.

Hallstens dotter Tora på gården Höfde var kvinnan, han ville äga.

Men Narve svarade, att den planen säkerligen icke kunde få någon framgång, ty mön var redan en annans fästekvinna, nämligen bonden Helges i Årskog.

»Det giftermålet likar mig ändock», förklarade Vemund; »ifall du förmår skaffa mig henne.»

Sedan foro de, tio man i följet, bort till en kvinna vid namn Isgärd och togo natthärbärge hos henne. Hon var en ansedd kvinna, synnerligen trollkunnig, och det är berättadt, att hon var giljaren Vemunds väninna.

Hon gaf det rådet, att de redan nästa dag skulle rida bort till några båtskjul, som voro resta i närheten af den åtrådade möns fädernegård Höfde, där hennes bröllop komme att firas.

»Kanhända I i morgon», sade hon, »kunnen få eder något byte, ty då kommer brudföljet att draga där förbi.»

Nästa dag redo de bort till båtskjulen, såsom hon tillrådt, och höllo sig dolda där, medan gästerna samlade sig uppe i bröllopgården.

Bland dem var en vettig och trollkunnig man vid namn Stenfinn, hvilken var bjuden för att roa de andra.

Det är berättadt, att bruden själf satt i sin frustuga omgifven af många andra mör, till dess tiden var inne, då kvinnorna skulle infinna sig i bröllophallen. Då kom en af huskarlarne för att hämta dem. Han tog bruden Tora i hand och ledde henne öfver tröskeln, medan de andra följde.

Men så snart de kommit ut på gården, sänkte sig öfver dem ett sådant mörker, att de icke kunde se en hand för sig, och huskarlen fick sig i detsamma ett hårdt slag mellan skuldrorna och ett annat i hufvudet. En väldig stormby tog fatt i bruden, så att hon i ett enda tag for ned till det ena båtskjulet.

Då hördes i dess dörr ett högt rop:

»Tagen nu Tora, om det är eder angeläget att få henne, såsom I hafven sagt!»

Giljaren Vemund och hans män rusade fram. De grepo Tora, och Vemund satte henne framför sig upp på hästen. Sedan sprungo de andra i sadeln, och de redo bort med bruden. 139

Men när de nådde fram till en gård, där en bonde vid namn Gunnsten bodde, häjdades deras ridt.

Det kom sig af den sluge Stenfinns trolldom inne i bröllopgården; hvarom följande förtäljes.

Brudens fader Hallsten fann alltsamman mycket betänkligt, när huskarlen kom in och berättade för honom, hur han själf erhållit två dryga slag och bruden blifvit bortfäjad under så svart mörker, att han alls icke såg, hvarthän hon for.

Hallsten kunde förstå, att mörkret manats fram af trolldom, och han hade sina skäl att antaga, att bonden Vemund hade sin hand med i detta. Och hit och dit talade man härom i bröllopgården.

Då fick man se den trollkunnige Stenfinn sätta sig kapprak upp och stirra framför sig ned på jorden utan att säga ett ord.

Till sist frågade man honom, om han kände något till, hvad det blifvit af bruden.

Han svarade, att därom ägde han godt besked, men ingenting ville han yppa, så vida de ej först förärade honom tre mark i silfver. Strax förklarade man, att detta vore alldeles icke för mycket begärddt, blott den vanära kunde aftvås, som träffat huset. Och brudgummen Helge försäkrade, att det silfver, som gafs åt Stenfinn, kom i goda händer.

Sedan han tagit emot silfret, yttrade han, att mången toge skada af sin enfald, och vore de samt och synnerligen något klena i förståndet, när de ej kunde begripa, hvad det blifvit af bruden. 140

Och nu berättade han, att den trollkunniga Isgärd kommit och svept sitt fotskinn kring huskarlens hufvud.

»Och däraf kom mörkret och stormvinden, som föste henne ned till båtskjulet.»

Vidare omtalade han, att kvinnoröfvaren Vemund och hans följe hållit sig gömda där.

»Och de togo Tora», slöt han, »och redo sin väg med henne. Men nu skall jag försinka den ridten.»

Därefter steg brudgummen Helge med nitton man till häst, och vid bonden Gunnstens gård upphunno de Vemund.

Strax blef det strid där i backen, och tre män stupade af Vemunds följe, två af Helges.

En af gårdens huskarlar, som befann sig ej långt från kamplplatsen, sprang skyndsamt hem och förtalde sin husbonde striden.

Denne begaf sig genast ut för att skilja de kämpande åt. Och sedan han förklarar, att han skulle bringa rivalen Vemund hjälp, om ej Helge ögonblickligen förfogade sig dädan med sin fästekvinna, tog denne henne till sig, red hem och höll sitt bröllop med henne, hvarefter förlikning åvägabragtes mellan honom och Vemund.

Åtskilliga andra berättelser gifva oss tillfälle att iakttaga, hurusom de trolldomsöfvande ansågos kunna främja sina konster genom att »gå motsols» eller genom att intaga de mäst besynnerliga kroppsställningar.

Rörelsen emot solen grundar sig utan allt tvifvel på tillbedjan af denna himlakropp. Nästan alla folk, som bevarat sina vidskepliga föreställningar, anse en rörelse »motsols» som olycklig eller olycksbådande. På Orkenöarna t. ex. skulle mången sjöman än i dag tro, att det varslade om stora faror, ifall han, i det att han stack ut med sin båt, händelsevis kom att vrida den i ifrågavarande riktning. 141

Det berättas, att medan höfdingen Ingemunds båda söner voro som bäst sysselsatta med ett öfverfall på trollkarlen Rolleif, som fällt deras fader, fingo de se hans äfven i trolldom välförfarna moder Ljot närma sig för att gifva sonen hjälp. Hon kom i en underlig skepnad. »Med ena foten kastad öfver hufvudet och med detta stucket fram mellan benen», gick hon »motsols»; och afskyvärda voro hennes ögonkast, ty hon »förvred ögonen på trolldomsvis».

Då dräpte bröderna skyndsamt Rolleif, innan modern hunnit fram.

»Ja, ja», sade hon; »det var dock nära, att jag fått hämnas min son — I hafven lyckan med eder, Ingemunds söner!»

Då de frågade, huru hämden skulle ha tillgått, svarade hon, att, om de blott icke först fått sikte på henne, skulle hon hafva vridit hela ängden om för dem båda, så att de blifvit galna och lupit ikring som förvildade djur.

Därefter fällde de äfven henne.

Särskildt oemotståndlig ansågs galdersångernas makt helt naturligt vara, när säjdmän sjöngo dem.

Sålunda kommo en mörk natt den från Söderöarna stammande säjdmannen Katkel, hans hustru Grima och deras söner Hallbjörn Slipstensöga och Stigande fram till den mäktige höfdingen Rut Härjulfssons gård, och som de menade sig hafva åtskilligt att här taga hämd för, anställde de invid husen en stor säjd och läto sedan sina trollsånger ljuda.

De innevarande lyssnade och undrade, hvad detta sjungande betydde. Det var fagert att höra.

Då befallte husbonden Rut, som ensam kände melodierna, att ingen finge gå ut den natten, och alla skulle de hålla sig så vakna de kunde; då skulle ingen skada ske.

Men icke desto mindre föll den ene efter den andre i sömn, allt medan sjungandet därute fortfor.

Rut själf var längst vaken, men till sist somnade också han.

Emellertid fanns det en, som ej alls kunde få någon ro i sömnen. Det var den tolfårige Kåre, husbondens vackraste son, som han därtill höll mycket af; honom var det, trolldomen isynnerhet gällde. Till sist sprang han upp ur sängen, blickade ut i mörkret och gick hän emot säjden.

I detsamma föll han död till jorden.

Om morgonen saknade Rut sin unge son. Han fanns liggande död ej långt från husdörren.

Liksom den trollkunnige förmådde döfva den ena eller den andra stridande partens vapen, så att dessa ej beto, och därigenom bestämma stridens utgång, så kunde han söka nå samma syfte genom att hålla sig dold i närheten af valplatsen och från sitt gömställe invärka på dem, han unnade nederlag.

Kort innan en strid mellan de nyss nämde Ingemundssönerna Torsten och Jökul samt storbonden Mår Jörundsson skulle taga sin början, drog sig dennes gode vän, trollkarlen Torgrim Skinnhufva, tillbaka med orden:

»Nu vill jag gömma mig undan; måhända gör jag eder därmed en bättre tjänst än om jag strider vid eder sida.»

När striden varat en stund, sade Ingemundssonen Jökul:

»I dag rosar jag ej mitt svärd Ättartungas bett.»

»Ja, det se vi allt prof på», svarade brodern Torsten, »däremot äro många af våra egna män redan sårade.»

Jökul fortsatte emellertid att strida främst i flocken, och han högg med kraft åt bägge sidor. Han var en öfvermåttan stark och modig man; men alla hans hugg krossade blott — de beto ej.

»Hafver då lyckan alldeles vikit ifrån dig, Ättartunga?» utropade Jökul; »eller hur är det, broder Torsten?»

»För mig ser det ut», svarade denne, »som om de män, jag faller, strax stode upp igen. Men något faller mig in: sen I någonstädes till Mårs hjärtevän, Torgrim Skinnhufva?»

Hans folk sade sig ej kunna se honom. Då bad han brodern Jökul draga sig ur striden för att jämte honom leta efter Torgrim, som måhända gömde sig för dem. Under tiden finge de andra hålla uppe kampen.

Därpå började bröderna söka efter Torgrim.

»Nu ser jag honom», ropade Jökul med ens — »där skymtar den djäfvulen fram!»

»Ja, där ligger räfven», inföll Torsten; och i detsamma sneglade han till dem, där han låg ej långt från den förbibrinnande ån.

Då bröderna foro mot honom, lopp han ned till ån. Men Jökul kom honom så nära, att han nådde honom med sitt svärd, och han högg hela baken af honom i det ögonblick, han störtade sig ut i vattnet.

Det ställe, där Torgrim Skinnhufva sprang i, kallades sedan Hufvohölen.

»Nu skall du bita, Ättartunga!» utbrast Jökul, och brodern menade också, att slöheten nu var försvunnen.

Sedan återvände de till striden, och bådas klingor hade fått igen sitt forna bett; hvarför äfven segern blef deras.

I en af de mystiska sagorna omtalas en trollkvinna, som, till egen ofärd, följde sin skyddsling i drabbningarne.

Under en strid, som hölls på Vänerns is mellan de båda svenska konungarne Halding och den danske konungen Olof, uppträdde hon jämte sin skyddsling, den trollkunnige kämpen Helge den tappre, på svenskarnes sida.

Hennes namn var Lara, och hon var klädd i svanhamn.

Med sådan trolldomsröst sjöng hon, att danskarne knappast förmådde värja sig.

Men när Helge kom att under striden skifta hugg med den förut nämde isländingen Romund Greipsson, hvars åtta bröder han fällt i flock, medan hon sjungit, var han nog olycklig att lyfta sitt svärd så högt, att det »sönderskar svanens ben och därpå gick ned i jorden ända till fästet».

»Nu är all min lycka faren», sade Helge den tappre; »illa är det, att jag mister dig, Lara!»

»Ja», inföll Romund, »den största skada hafver du nu själf tillfogat dig, då du drap din egen frilla Lara. Förvisso hafver lyckan öfvergifvit dig.»

Och i detsamma föll kvinnan död ned, och Helge fälldes af sin motståndare.

De mera ondsinta bland de trollkunniga männen och kvinnorna voro ej att leka med, om de en gång blifvit retade. Deras hämd drabbade säkert, vare sig den togs ut handgripligen eller med trolldomsfinter. 145

Två små gossar, Alf och Gunnbjörn, söner af Finnbåge den starke, roade sig ofta med att besöka en trollkarl, som bodde i närheten af fadrens gård. De funno stort nöje i att retas med honom.

Han hette Modskägg och var en gammal gubbe, hatad af alla för sin ondska. Därtill troddes han kunna skifta hamn, och ofta hade Finnbåge tänkt drifva bort honom, men det blef aldrig af.

Gossarne gjorde honom vid sina besök många elaka spratt, och alltjämt blef han förgrymmad på dem. Till sist hotade han att pryglä dem. Men ju mera rasande han blef, desto större blef deras nöje. Och fastän deras moder förbjöd dem denna lek, fortsatte de den dock.

När de så en dag åter sprungo till trollkarlens hus, funno de dörren stängd.

Modskägg var emellertid hemma och höll på med att snida en stor bygel af horn.

»Är Modskägg därinne?» ropade Alf högt; »öppna dörren!»

»Aldrig skolen I mer komma hit in», svarade han.

»Nu ärnar du ställa till något ondt», återtog Alf; »och är du den ledaste människa på jorden, har man sagt — du kan ju skifta hamn! Du är ett troll, fastän du synes vara en man.»

Detta blef Modskägg för drygt; han störtade ut, grep med hvar sin hand båda svennerna och slog dem mot en stor sten, så att deras hjärnor runno ut.

Detta fick fadern Finnbåge se, och han skyndade till stället. Visserligen satte Modskägg sig till motvärn, och kampen blef både, het och långvarig, men till sist fick dock Finnbåge bukt med mannen. 146

Han sade sedan, att han aldrig fällt en värre fiende, ty denne var både ond och »hård under armarna». —

Två andra ynglingar fingo likaledes erfara vådan af att väcka dens vrede, som kunde hämnas med trolldom.

Den unge Ejolf och hans fosterbroder och frände Torger hade mycket stöj för sig hemma i stugan i Olofsdalen på Island, och de störde därvid ej sällan en gammal, trollkunnig gumma, som satt vid sitt arbete och för öfrigt hade sitt uppehåll där på gården. I synnerhet blef hon förtretad, när de hade sina brottningslekar. Men ju mer uppbragt hon blef, dess mer väsnades de.

En dag, då de brottades under högt larm och ständigt tumlade bort, där hon satt, kommo de att riva ned hennes arbete på golfvet; då utbrast hon:

»I hafven endast ringa heder af att förstöra, hvad jag här arbetar, och därmed förtörna mig, men nu skall jag spå eder något: I skolen få röna, att hur god er vänskap i denna stund än är, skall det dock blifva en bedröflig ända därpå.»

»Du är en dålig spåkäring, du», sade de.

»Och likväl», svarade hon, »skall det gå, såsom jag säger, I mån hafva därom hvad mening som hälst.»

Så gingo åren, tills de båda fosterbröderna en gång under en färd från Norge råkade för en småsaks skull i så hård tvist, att de drogo vapen emot hvarandra; och de blefvo af sina män med möda skilda åt.

När den åldriga gumman, som de fordom bäge under sina lekar retat, kort därefter aflidit, förde Ejolf tillsammans med sina huskarlar liket öfver fjorden till närmaste kyrka. 147

Så snart den trollkunniga blifvit begrafven, började vädret blifva dåligt. Det kom frost och snöyra, och fjorden lade sig så långt ut mot hafvet, att de ej kunde med skepp återvända hem.

Detta gjorde, att Ejolf kom att ensam rida hem landvägen och förbi den gård, Garpsdal, där hans förbittrade fosterbroder Torger för tillfället uppehöll sig.

När han endast var ett kort stycke väg från denna gård, hände sig, att de båda husbönderna där, bröderna Stenulf och Kalf, stodo utanför och samtalade. Då fingo de se några män komma gående hän öfver slätten; och de tyckte sig se en af dem känd kämpe jämte hans nio män, hvilka de alla visste nyss hafva stupat i strid.

De voro ganska blodiga, och de drogo sig fram förbi gården. När de kommit till Garpsdalsån, som rinner därinvid, försvunno de.

De båda bröderna blefvo ohyggliga till mods.

I samma stund kom boskapsvaktaren på Garpsdal ut ur fähuset och fick då se en man närma sig på en fager häst. Han var klädd i hjälm och hade svärd vid sidan och spjut i handen. Han såg, att det var Ejolf, och gick in i stugan, där fosterbrodern Torger och några kvinnor befunno sig.

»Nu rider Ejolf förbi gården», sade han; »han tager sig ståtlig ut.»

Då sprang Torger upp, grep sitt spjut och lämnade rummet. Ejolf hade då kommit in på

hemmamarken; och Torger skyndade efter honom, men han fortsatte sin ridt, ty han märkte ej, att han hade någon efter sig.

Då han kom fram till Garpdalsån, hade denna flutit öfver sina bräddar, så att han måste söka efter ett vadställe.

Nu ropade Torger an honom och bad honom stanna, ifall han tordes.

Ejolf hörde ropet och såg sig om — det var fosterbrodern, som kom löpande. Han sprang af hästen och for honom till mötes, och då de möttes, jagade de spjuten genom hvarandra, så att de föllo båda på en gång.

Då den vanmakt vikit, som kommit öfver Stenulf och Kalf efter den syn, de haft, gingo de in i stugan.

»Hvar är Torger?» sporde de; och de fingo veta, att han tagit sitt spjut och gått, när boskapsvaktaren bragt honom underrättelsen om Ejolf.

De skyndade ut, och när de kommo ned till ån, funno de de båda fosterbröderna fallna, men ännu vid lif. De stannade hos dem, till dess de dragit den sista sucken, och förde sedan deras lik till kyrkan.

Sålunda gick det i uppfyllelse, som den förtörnade, trollkunniga gumman hade spått. —

En mycket snabb hämd tog det ofvan nämnda paret Katkel och Grima jämte deras söner på en storbonde vid namn Tord Ingunsson.

Som dennes moder hade af dem blifvit hemsökt med trolldom och plundring, åtog han sig hennes sak och drog på sin skuta till deras gård Urd på Skalmarnäs. Där stämde han dem alla för tjuveri och trolldom samt kräfde skoggångsstraff öfver dem. Han stämde saken till Altinget och gick sedan åter ombord.

Då kommo sönerna Hallbjörn Slipstensöga och Stigande hem, medan Tord ännu ej kommit synnerligen långt ut från land.

De blefvo rasande, när de hörde, hvad som förefallit, och sade, att ännu hade ingen vågat sig i sådan öppen fäjd med dem.

Strax reste de ett stort trolldomsaltare, hvarpå de allesamman stego upp och sjöngo sina galdersånger.

Då utbröt ett svårt oväder, och Tord Ingunsson och hans följeslagare kommo snart underfund med, att det var uppväckt emot dem. Skeppet drefs väster om Skalmarnäs.

Tord visade mycken raskhet, och från land kunde man se, att han kastade allt tungt, utom människorna, öfver bord, och man väntade, att han snart skulle nå land, enär han redan klarat de farligaste skären.

Men då reste sig med ens ej långt från land en så väldig bölja, att ingen kunde minnas sig ha sett dess like, och den vrok sig emot skutan, så att denna strax vände kölen i vädret.

Tord drunknade med allt sitt folk, och skutan splittrades.

När man till sist fann, att sådant trolldomsfolk stiftade för mycket ondt i bygden, begagnade man sig, märkligt nog, af samma utväg, som påbjudes i Mose lag: man stenade dem till döds.

Sådant slut fingo omsider både Katkel, hustru Grima och sonen Stigande, medan Hallbjörn Slipstensöga fördes långt ut i hafvet och dränktes.

Om Stigande berättas följande.

Till en början lyckades han undkomma, och han blef en af traktens farligaste stigmän.

Så hände det sig om sommaren i Hundadalen, att boskapen vantrifdes och gaf mindre mjölk än äljes; men man märkte, att kvinnan, som vaktade den, i stället blef rik på dyrbarheter, och att hon ofta försvann, utan att man visste, hvar hon uppehöll sig.

Till sist tvang husbonden henne att bekänna. Esomoftast kom en man till henne, sade hon, en storman, skön att se. Och när sedan traktens höfding lofvat henne pänningar, om hon kunde bringa den okände i deras händer, förklarade hon sig villig härtill.

En dag, då hon satt bland sin boskap, kom mannen åter till henne. Hon mottog honom väl och erbjöd sig att kamma hans hår. Så lade han sitt hufvud i hennes sköte och insomnade snart.

Hon lät hufvudet sakta sjunka ned till marken och sprang därefter hem och berättade, hvar han låg. Genast begaf man sig till stället och såg, att det var Stigande.

För att hindra all värkan af hans onda ögon, tog man en säck och drog den öfver hans hufvud. Då han i detsamma vaknade, satte han sig dock icke till motvärn, ty här voro för många om en.

Emellertid fanns i säcken ett håll, hvarigenom Stigande kom att se ut emot bärgsliden. Där var fagert land med frodigt gräs; men nu var det, som om en hvirfvelvind farit hän däröfver — där grodde aldrig gräs sedan. Och stället, säger sagan, kallas numera Bränna, det förbrända stället.

Sådan ond makt kunde trollmäns ögon besitta.

Därefter stenades Stigande. —

I åtskilliga berättelser, som särskildt visa oss, huru den fornnordiska fantasien opererade under

brytningstiden mellan hedendom och kristendom, förtäljes om dessa trollkarlars vanmakt gent emot den senare, på samma gång däri äfven skildras, huru säkra de dock voro i sin hedendom. Med döden för ögonen vägrade de trotsigt att antaga dopet.

151

Dessa berättelser äro hufvudsakligen att finna i sagor om Olof Tryggvason.

En påskafton kom, säges det, gud Oden själf förklädd till konung Olof, som då vistades på Ögvaldsnäs, och sökte uppehålla hans sömn med »nöjsamma skrocksagor», på det att han, konungen, måtte kunna försofva sig nästa morgon, då trollkarlen Övind Källda ärnade öfverfalla och dräpa honom. Men Odens skämtsamma försök misslyckades; ty konungen insomnade dock till sist efter trägen anhållan därom af sin biskop.

Om påsknatten anlände emellertid till Ögvaldsnäs den ättstore och rike säjdmannen Övind Källda, hvars stammoder var den trollska finnkvinna Snöfrid, Harald Hårfagers gemål.

Han kom med ett stort långskepp, fullbesatt af säjdmän och annat trollkunnigt folk.

Så snart de stigit i land, började de att öfva sin trolldom. Övind frammanade en tät dimma, på det att konung Olof och hans män ej måtte kunna se dem.

Sedan ställde de sitt tåg mot den gård, där konungen uppehöll sig, men när de kommo i närheten af denna, gestaltade sig allt helt annorlunda än hvad Övind Källda tänkt sig. Ty dimman, som han framtrullat, sänkte sig med ens tjock kring deras egna hufvud, så att de alla blefvo liksom blinda och ej förmådde se med ögonen bättre än med nacken.

Och de gingo allesamman rundt i ring.

Då konungens vakt fick se denna okända skara röra sig på detta sätt, inberättade de synen för konungen, så snart ottesången var slutad.

152

Han gick strax ut och tog flocken i betraktande; hvarpå han befallte sina män att väpna sig och gå hän att se, hvad det var för folk, som for så där underligt fram.

Männen kände strax igen Övind Källda, grepo honom och allt hans följe och ledde dem till gården, där de öfverlämnades till konungen, sedan han hemkommit ifrån mässan.

Övind berättade allt om sin färd samt att han ärnat oförvarandes öfverfalla konungen, medan denne låg inslumrad. Han hade velat antingen dräpa honom eller också bränna honom inne med hela hans svit. Då utbrast konungen:

»Sålunda hafven I själfva råkat i det giller, som I utlagt för andra. Blindheten föll skadande öfver dig och ditt följe, och kunde man äfven vänta, att den allsmäktige Gudens misskund och skyddet af de änglar, hvilka han låter utgå till värn för de sina, skulle vara mäktigare än din trolldom och det där djäfvulens förbannade sändebud Oden. Men alldenstund du, Övind Källda, nu tillfullo fått röna, att ditt häxeri ej förskaffar dig själf och andra annat än ondt, så ären I, du och dina följeslagare, helt visst hågade att för alltid öfvergifva eder långvariga villa och omsider tro på sannan Gud».

Men Övind och alla hans kamrater sade härtill sitt bestämde nej, hvarpå de fördes ut till ett skär, som vid flodtiden stod under vatten. Här omkommo de alla, och skäret kallades sedan Trollkarlsskäret.

Det finnes en annan sagoepisod, som berättar, huru konung Olof får med sin biskops hjälp ett mot honom uppväckt trolldomsväder näpst.

Förgäfvdes hade han med sina skepp försökt att komma in i Salftefjorden uppe i Hållågaland. Alltjämt stod storm med drifvande sjö ut därifrån.

153

Denna var frammanad af fjordens störste höfding, den trollkunnige blotmannen Röd den starke på Godöarna, hvilken konungen ärnade påtvinga dopet och den nya tron.

Då vände kungen sig till sin biskop Sigurd med förfrågan, om han kunde finna något råd för detta oväder.

Biskopen svarade, att han gärna skulle pröfva på, huruvida Gud ville hjälpa honom att besegra denna djäfvulska kraft.

Därefter iklädde bispen sig sin mässkrud, trädde bort i framstammen å konungens skepp och lät där tända vaxljus. Han bar ock rökelse dit och läste där evangelium och många böner; hvarefter han stänkte vigvatten kring hela skeppet och befallte, att tälten å däck skulle tagas ned och att man sedan skulle ro in i fjorden.

Först roddes konungens eget stora skepp Tranan fram. Och de, som voro där ombord, förnummo alls ingen vind. Det låg lugn öfver den fåra, som skeppet plöjde i vattnet, men på bägge sidor därom rök sjön så högt upp, att man ej kunde se fjällen å stränderna.

Biskopen lät tillropa de andra skeppen, att de skulle ro efter Tranan, och det ena strök därpå efter det andra in i den blanka fåran.

Sådan gick färden hela den dagen och natten med, så att de kort före dagningen kommo fram till Röd den starkes gård på Godöarna.

Den mäktige trollkarlen besegrades, och högt skriade han fram sin vägran att tro på Krist; därtill smådade han på mångahanda sätt Gud och gick sedan lugn till mötes sitt öde, liknande den föregåendes. —

En annan hedendomen orubbligt tillgifven säjdmän var den förut omnämde Övind Kindrifva, som dessutom gifver skäl för sin vägran att mottaga dopet.

154

Sedan han tagits till fånga af konung Olofs män och blifvit förd till denne, som då uppehöll sig i

Nidaros, befallte konungen honom att anamma dopet. Men han vägrade.

Därpå bad Olof honom med blida ord taga mot den rätta tron, och utförligt redogjorde han för denna. Likaledes talade biskopen om den allsvåldige Gudens härlighet och järtecken.

Men Övind Kindrifva förblef oberörd af alltsamman.

Då bjöd konungen honom ansenliga gåfvor och stora förläningar och lofvade honom därtill sin fullkomliga vänskap, om han ville öfvergifva hedendomen och mottaga det heliga dopet.

Men Övind svarade oafslåtligen nej.

Då hotade kungen honom med tortyr eller död. Men han vägrade igen.

Sedan inburos handfat, fyllda med glöder, och dessa sattes på trollkarlens mage, så att den brast sönder. Då sade Övind:

»Tag af mig handfaten; jag vill säga eder några ord, innan jag dör».

Man uppfyllde hans begäran.

»Vill du nu, Övind, tro på Krist?» frågade konungen.

»Nej», svarade han, »något dop kan jag ej anamma, äfven om jag det ville. Fader och moder min förmådde icke få barn tillsammans, förrän de farit till trollkunniga finnar och erbjudit dem pänningar, på det att de med sin kraft måtte gifva dem alstringsförmåga.

»Finnarne förklarade sig blott på det vilkor kunna uppfylla deras åstundan, att de med ed lofvade, att den son, som föddes, komme att ända till sin sista dag tjäna Tor och Oden, 'förutsatt', tillade de, 'att vi förskaffa eder ett barn, som erhåller någon högre lefnadsålder'. Mina föräldrar gifvo detta löfte. Sedan födde de mig och vigde mig åt Oden. Jag uppfostrades, och så snart jag det kunde, förnyade jag deras löfte. Allt sedan dess hafver jag med all kärlek tjänat gud Oden, och jag har blifvit en mäktig höfding. Alltså är jag på flerfaldigt sätt gifven åt honom, och det står ingalunda i min makt att ändra detta. Dessutom vill jag det icke håller».

Därefter dog Övind Kindrifva, som varit en ovanligt trollkunnig man, säger sagan.

III.

SPÅDOMSKONSTEN.

Framsynta män och kvinnor.

Nordboarnas spådomskonst framvisar äfven en mängd former. Ett par af dessa stodo uppenbarligen i förbindelse med gudarnes dyrkan, medan de andra synas hafva varit jämförelsevis oberoende af religionen.

Sålunda omtalas det ej sällan i sagorna, att man vid offring gick att utfråga den eller den guden om ting, man ville veta.

Om den framstående höfdingen Torolf Mostrarskægg berättas det, att han anställde ett stort blot, sedan han blifvit osams med norske konungen Harald Hårfager och af denne fått befallning att antingen lämna landet eller gifva sig i hans våld.

Vid offringen vände sig Torolf »till sin innerligt gode vän» gud Tor med förfrågan om, hvilket beslut han skulle fatta. Och gudens utslag, förmodligen sedt i offerdjurens inälvor, blef, att han skulle öfvergifva riket och draga upp till Island.

När han sedan på sitt skepp närmade sig detta lands kust, företog han en ny handling, hvarigenom han ytterligare ville utforska gudens vilja.

Han kastade öfverbord de båda högsätospelare, som prydt hans gudahus i Norge och hvarå Tors bild var utskuren. Och därvid gaf han det löftet, att han skulle på Island bygga sitt bo där, hvarrest dessa pelare flöto i land.

Så snart de lämnat skeppet, drefvo de hän emot en fjord, och de »tycktes då gunga hastigare fram än man väntat».

Guden lade med sina pelare till vid ett näs, där man sedan fann dem, och i dess närhet reste Torolf sin gård.

Detta af nästan alla »landnamsmän» iakttagna tillvägagångssätt vid bestämmandet af deras blifvande boningsplatser i det nya landet var alltså af religiös natur.

Men man kunde också lämna gudarne åsido och låta död man gifva sig en vink om, hvar det blifvande hemmet borde byggas.

När den gamle höfdingen Kväll-Ulf aflidit under färd till Island, lades han i en kista och sköts öfver bord för att visa sonen Skalle-Grim vägen till nytt hem; och detta restes sedermera i närheten af det ställe, där liket landat.

Men mer än af gudarne och de döde kunde man af människorna själfva få framtidsspörsmålen lösta, af dem nämligen, som man kallade framsynta och om hvilka man trodde, att de af naturen ägde förmågan att se in i det kommande.

Sålunda är största delen af den stora, berömda Nialssagan byggd på den framsynte vise Nials tid efter annan meddelade spådomar och framtidsvinkar; ja, sagan är i ej ringa grad en säkert och sakta framskridande utläggning blott af dessa.

På samma sätt äro i de andra, *bäst* utarbetade sagorna nästan alla händelserna förutspådda af framsynta män och kvinnor eller också på annat sätt förebådade.

Bland den otaliga mängd af framsynta personers spådomar, som sagorna innehålla, men som endast sällan äga ett mera allmänt intresse, när de lösryckas från den berättelse, hvori de utgöra ett viktigt led, välja vi ett par exempel, hämtade från Olof Tryggvasons saga.

En gång seglade konung Olof söderut längs Sunnhördaland med sextio långskepp, bemannade med mycket och vackert folk. Han lade med hela hären till vid ön Moster.

Därå bodde en gammal man, numera blind. Han sades vara »mycket framsynt och spåkunnig».

Konungen utvalde några män och gick med dem upp på ön. De trädde in i den blinde gubbens hus, och på dennes fråga, hvilka de voro och hvart de ämnade sig, svarade en af konungsmännen:

»Vi äro köpmän nerifrån landet, och äro ute på färd med våra varor.»

»Hvad hafven I att berätta mig», frågade gubben vidare, »om konung Olofs eller hans mäns färder?»

De svarade, att han låg med hela sin flotta inne under ön.

Då suckade den gamle mannen högt, och han talade med ansträngning:

»Hå, hå — stor skada skall drabba oss, när vår konung drager härifrån, ty det blifver Norges män en stor olycka att på en och samma färd mista de fyra klenoder, som hvar i sitt slag äro de dyrbaraste i Norges rike — så att deras likar icke förut här funnits.»

Då sporde samme man i konungens följe:

»Hvad är det för fyra klenoder, du säger vara så dyrbara?»

Och den blinde mannen återtog:

»Först nämner jag den, hvars värde faller alla lättast i ögonen och hvarom alla klarsynte män mena ett och detsamma, när de säga, att ingen konung i Norge varit sådan som Olof Tryggvason; och är det stor skada att förlora en dylik höfding. Med så stor och gagnrik heder som han har ingen tillförene här styrt allt folket. En annan klenod säger jag hans drottning Tyre vara; om henne hör jag alla bära ett och samma vittnesbörd: aldrig har förr i Norge lefvat en sådan kvinna, både hvad vett och godhet beträffar. Den tredje klenoden är konung Olofs skepp, Ormen långe, hvarom alla

äfvén hafva samma mening: ett sådant skepp har ej förut blifvit i Norge byggt. Som den fjärde klenoden räknar jag konungens hund Vige, hvilken är till sin natur klokare och mera värdefull än någon annan hund i riket. Nu är det att befara, att detsamma sker, som så ofta skett: blott en kort tid njuter man och i en fart mister man sedan just de dyrbarheter, som i sitt slag öfvergå alla andra.»

Då vände sig konungen till sina män och sade, att man strax skulle vända om till skeppen.

När de kommit utom dörren, yttrade den blinde:

»Sant är det dock att säga, att det är tungt att lida af ålderdom, ty samma lott öfvergår de fleste åldringar: icke blott förslöas deras syn, utan med blindheten förödes ock allt vettet. Jag skulle ej hafva ordat så mycket, om jag blott vetat, hvad jag nu vet: att jag talat med konung Olof Tryggvason själf. Och dock kan jag ej taga tillbaka, hvad jag en gång sagt, fastän det nog är troligast, att I icke sätten lit till mitt lösa prat — hvad likväl vore det bästa!»

Konung Olof vandrade sedan till skeppen med sina män; färden styrdes söderut; och inom kort föll han i slaget vid Svoldern.

Drottning Tyre, som efter striden hittades, där hon låg dold under Ormen låniges däck, dog af sorg nio dagar därefter.

Skeppet själf togs i besittning af jarlen Erik Håkansson. Det gick sedan alltjämt lutande och lydte ej styret.

Enligt somliga lät jarlen hugga ned Ormen; enligt andra lät han bränna den.

Efter sin herres fall lade sig hunden Vige på en hög; han ville ej taga emot någon mat utan lät den ätas af andra hundar, djur och fåglar. »Tårarne strömmade från ögonen ned om nosen. Så begrät han sin gode herre, till dess han dog.»

»Så sorgesamt», heter det, »förlorade norrmen dessa fyra klenoder, de yppersta i landet» — såsom den blinde gubben på Moster förutspått. —

Liksom konung Olofs fall förödsades i slutet af hans saga, så börjar denna med en förutsägelse om hela hans lysande men korta bana.

Det är en framsynt kvinna, som där uttalar spådomen.

Gardakonungen Valdemars moder, heter det, var aldrig och så kraftlös, att hon ständigt låg till sängs.

»Och dock var hon», såsom den kristne sagoförfattaren uttrycker sig, »framsynt, ty hon var besatt af en trolldomsande såsom många andra hedningar, om hvilka det berättas, att de kunnat förutsäga kommande, okända ting.»

Den första julkvällen var det sed, att när konungens män tagit plats i hallen, blef käringen, hans moder, inburen och nedsatt framför hans högsäte.

Då förutsade hon, huruvida konungen och hans män hade någon farlig ofrid att vänta, och äfvenså gaf hon besked om annat, hvarom hon tillspordes.

En julafton, då den gamla modern enligt vanan burits in i salen, frågade konungen henne, om hon såge några utländske höfdingar eller härmän, som traktade efter hans rike.

»Nej, min son», svarade hon, »hvarken ser jag någon skadlig härnad eller annan olycka närma sig ditt rike. Men jag ser en stor och märklig syn.

»Borta i Norge föddes för icke länge sedan en konungs son, hvilken skall fostras här i Gardariket, till dess han varder en fräjdad höfding. Ej skall han göra ditt rike skada; förr skall han det freda och frälsa, och på mångfaldigt vis skall han öka din ära.

»Omsider skall han återvända till sin fosterjord. Då är han i sin ålders blomma, och han skall taga i besittning det rike, hvartill han är boren.

»Lysa skall han i stor glans och ära och varda en hjälpare för mångt folk i världens nordliga näjder. Och dock skall han blott en kort tid vara herre öfver Norges rike.

»Bären nu bort mig», slöt hon, »alltför mycket sant hafver jag talat om denne man.»

Denna siande ryska konungamoder visar sig vara andligen i släkt med det slags kvinnor, som nordboarne benämde valor och som hade till särskildt yrke att förutsäga »människorna deras öden, årens art och andra ting».

Det var ödet, som framför allt talade ur deras mun; det var dess vilja, de förkunnade.

Hvad den skandinaviska Norden angår, synas valorna mycket talrikt hafva uppträdt i Norge och på Grönland, hvartill de troligtvis kommit direkt från Norge. På Island hafva de jämförelsevis varit mera sällsynta.

Dessa egendomliga, höga forntidsskepnader skola vi så taga i närmare betraktande. —

I Torfinn Karlsämnes saga, hvars skådeplats är Grönland, finnes en af de fullständigaste skildringarna af valornas operationer. Vi få här se en vala, lifslevvande, i hennes egendomliga dräkt, med allt hennes tillbehör.

På Grönland, berättar sagan, var svår tid. Blott ringa byte hade man bragt hem från jakt- och fiskefärder; och somliga hade icke ens återkommit till bygderna.

Då fanns där en kvinna, som hette Torborg. Hon var spåkvinna och vardt kallad den lilla valan. Nio systrar hade hon ägt, alla spåkvinnor, men nu var hon ensam vid lif.

Om vintrarne hade hon, liksom alla andra valor, för sed att draga omkring på gästabud, och »i synnerhet bjödo de henne till sig, som ville veta sitt öde eller hurudant året skulle bli».

Eftersom bonden Torkel på Härjulfsnäs var den ansenligaste mannen där i trakten, ansåg man det tillkomma honom att skaffa besked om, när den onda tid, som kommit på, skulle bättras. Och Torkel bjöd därför valan Torborg till sig.

En afton infann hon sig, följd af den man, som var sänd henne till mötes. Hon bar en blå kappa med snörband framtill, smyckad med ädla stenar helt ned i skötet, glaspärlor om halsen och en svart lamskinnshätta på hufvudet, fodrad med hvitt kattskinn.

I handen hade hon en staf, hvars knapp var inlagd med mässing och prydd med stenar.

Om lifvet bar hon ett bälte, vid hvilket hängde en påse, full af fnöske och annat elddon, och därtill en stor skinnpung, hvori de trolldomsmedel förvarades, som hon brukade, när hon utöfvade sin konst.

På fötterna hade hon ludna kalfskinnsskor med långa remmar, å hvilkas ändar lyste stora tennknappar. Händerna voro klädda i handskar af kattskinn, hvita och invändigt ludna.

Då hon trädde in i salen, blef hon mottagen väl, såsom sed var att mottaga sådana kvinnor; alla kände sig skyldiga att hälsa henne vördsamt, och hon tog emot enhvars hälsning, allt eftersom denne behagade henne.

Torkel bonde tog henne vid handen och förde henne hän till det altare, man rest åt henne, och hvarå var bredt ett hyende, fylldt med hönsfjäder.

Häriifrån lät han henne blicka ut öfver allt hans hus och folk; men ännu sade hon intet.

Sedan måltidsborden blifvit framsatta, bjöds valan getmjölksgrot, och hon fick hjärtat af alla de tillredda djuren.

Hon åt med mässingssked och knif af koppar med tvär udd och skaft af hvalrosstand.

När aftonvarden var äten och borden tagits bort, gick Torkel bonde fram till valan och frågade henne, hur hon tyckt det vara att se sig om där, hur husets skick och folkets later tett sig för henne och när hon trodde sig kunna gifva klart besked om det, som alla hälst önskade att få veta.

Hon förklarade, att hon kunde intet säga förr än nästa dag, då hon sofvit där om natten.

När det lidit långt fram på dagen, blefvo alla de förberedelser gjorda i salen, som hon sade vara nödvändiga för den säjds främjande, som hon öfvat om natten.

Hon bad, att man äfven måtte skaffa henne några kvinnor, som kunde det kväde, som hörde till säjden och som hette Vardloka.

Man sporde alla där i gården men fann ingen, som kunde det kvädet, förr än man kom till den isländska kvinnan Gudrid, som nyligen anländt till Grönland och blifvit upptagen i Torkels hus.

»Hvarken är jag trollkunnig», sade hon, »eller är jag spåkvinna, men min moder Haldis på Island lärde mig ett kväde, som hon kallade Vardloka».

»Du är lycklig, som är så vis», sade bonden Torkel.

»Här företagen i något», återtog Gudrid, »som jag ej tror vara till båtnad, ty jag är kristen.»

»Måhända», sade valan, »skulle du dock kunna vara folk till någon hjälp här och likväl ej vara sämre för det; men jag håller mig till husbonden Torkel för att få, hvad jag behöfver.»

Denne bad nu Gudrid ifrigt om bistånd, och till sist lofvade hon att sjunga.

Kvinnorna slogo därpå krets om trolldomsaltaret, hvarå valan satt, och Gudrid sjöng kvädet så fagert och väl, att ingen af dem, som stodo där omkring henne, tyckte sig hafva hört något kväde sjunget med vackrare röst.

Valan tackade henne för sången och sade, att nu hade många af de andar, som velat skilja sig ifrån henne och ej längre vara henne lydiga, kommit dit, och de hade funnit kvädet skönt att höra — så väl hade det blifvit sjunget.

»Och nu», sade hon, »ser jag nogsamt mycket, som tillföre varit doldt för mig och många andra. Jag kan säga dig, Torkel bonde, att denna svåra tid ej skall räcka längre än öfver vintern; när det våras, varder året bättre.»

Därpå vände hon sig särskildt till sin hjälparinna: »Men dig, Gudrid, skall jag strax löna för den hjälp, du gifvit oss, ty jag ser granneligen ditt öde. Du skall göra det ansenligaste gifte här på Grönland, men endast en kort tid skall du njuta godt däraf, ty dina vägar ligga ut till Island. Därute skall från dig komma en ätt, både stor och god, och öfver din afkomma skiner så klart ljus, att jag ej mäktar se ditåt. Hell dig, min dotter; farväl!»

Sedan gick husets folk fram till valan, den ene efter den andre, och sporde henne om allt, som de hälst ville veta.

Svar gaf hon dem alla, och det var blott föga af hvad hon sade, som icke slog in.

Sedan kom folk från en annan gård för att hämta henne. —

I denna skildring finnes åtskilligt af intresse. Valan brukar säjd, hvarom förut blifvit taladt, för att främja spådomen, och denna säjd kräfver ett särskildt mystiskt värkande kväde. Äfvenså få vi veta, att valan för med sig en skinnpung med trollmedel, alltså ett slags »medicinsäck»; och natten tyckes hon använda till sina operationer. Slutligen omtalas det, att hon får sitt vetande från andarne.

Dessa andar äro tvifvelsutana af finskt ursprung. De allra flesta valor voro finskor; och de, som ej voro det, hade säkerligen alltid gått i lära hos finnarna, hvilkas magi till stor del, såsom förut är nämndt, bestod i andebesvärjelser.

Sådan som denna vala här framstår, klart tecknad i de yttre dragen, torde man hafva rätt att tänka sig enhvar af valorna i följande sagoskildringar.

Vi anföra först den lilla fina

Berättelsen om Norna-gäst,

169

hvilken visar, att dessa kvinnor äfven plägade tillkallas vid ett barns födelse för att förutsäga dess ålder och framtid.

Den gamle Norna-gäst kom till konung Olof Tryggvason. »Öfvar du idrotter?» frågade denne, och Gäst svarade, att han spelade harpa och berättade sagor, hvaraf man kunde hafva sin gamman.

Sedan han förtalt åtskilliga sagor, sade konung Olof:

»Många tidender kan du förkunna oss, om vi blott vilja tillfråga dig.»

Och därefter sporde han honom om mycket, och Gäst berättade allt, såsom det skett. Omsider tog han så till orda:

»Hos min fader uppfostrades jag på en gård i Danmark, som heter Gröning. Min fader ägde pänningar i mängd och bodde präktigt.

»Rundt om i landet foro då de spåkvinnor, som kallades valor och som spådde människorna deras ålder. Man bjöd dem hem till sig och gåfvo dem skänker vid afskedet. Så gjorde äfven min fader, och de kommo till honom med stort följande för att spå mig mitt öde.

»När detta skulle ske, låg jag i min vagg, och öfver mig brunno tvänne vaxljus.

»Valorna talade till mig och sade, att jag skulle varda en stor lyckans gunstling, större än hvad mina föräldrar, fränder och andra höfdingsöner där i landet varit; de försäkrade, att så skulle mitt lif gestalta sig.

»De voro tre till antalet, men den yngsta menade sig blifva åsidosatt af de bägge andra, eftersom de icke alls sporde henne till råds, när det gällde en så viktig spådom.

»Därtill kom, att några öfverdådiga sällar stötte henne ned från hennes säte, så att hon föll till jorden. Häröfver vardt hon äfven mycket förgrymmad.

170

»Högt skriade hon i vredesmod, och hon befallte de båda andra valorna att upphöra med så goda spådomar om mig.

'Ty', sade hon, 'den svennens öde skall jag forma så, att han icke lefver längre än detta vaxljus brinner, som är tändt öfver honom.'

»Då tog den äldsta valan ljuset, släckte det och bad min moder städse bevara det samt ej tända det, förrän min sista lefnadsdag var inne.

»Sedan lade de två valorna den yngsta i fjättrar och förde henne bort med sig.

»Och min fader gaf dem goda gåfvor vid afskedet.

»När jag vuxit upp till man, gaf min moder mig detta ljus att gömma och jag bär det ännu hos mig.»

»Hvi drog du hit till oss?» frågade konungen.

»Det föll mig så in», svarade han; »jag väntade mig lycka hos eder, enär jag hört eder rosad af goda och visa människor.»

»Vill du taga emot det heliga dopet?»

»Det vill jag, om ni det befaller!»

Därefter blef han döpt, och konungen upptog honom i sin kärlek och gjorde honom till sin hirdman.

Norna-gäst vardt mycket gudfruktig och tog hofsederna väl i akt. Också blef han en vänsäll man.

En dag frågade konung Olof honom:

»Huru länge skulle du vilja lefva, om du själf finge råda?»

»Blott en kort stund härefter, om Gud så vill», svarade han.

»Hvad sker måne», sporde kungen åter, »ifall du tager fram ditt vaxljus?»

Tyst tog han fram ljuset ur sin harpa, och konungen befallte, att det skulle tändas.

171

När så skett, brann det hastigt.

»Hur gammal man är du?» frågade konungen.

»Nu har jag lefvat i tre hundra vintrar», svarade han.

»Mycket gammal är du», återtog konungen.

Gäst lade sig ned och bad om den sista smörjelsen. När han erhållit denna, var ej mycket kvar af ljuset.

Då märkte man, att det äfven led med Norna-gäst.

Och i samma ögonblick ljuset slocknade, dog han.

Alla funno hans död märklig. —

Af en annan sagoepisod framgår, att valan kunde, liksom de vanliga trollkarlarne, vara fal för guld. Hon kunde därmed lockas att häjda sitt tal, då det yppade sig som olycksbringande. Intressant nog, tecknas här äfven valans later, medan hon siar.

Det var gästabud hos den förr omtalade danske konungen Frode.

Dittills hade denne förgäfves sökt att få i sitt våld de bägge brorsönerna Roar och Helge för att taga dem af daga. Emellertid hade de lämnat sitt gömställe på Vifilsö och nu smugit sig förklädda in i gillesalen, där deras syster Signe och svågern Sävil jarl befunno sig bland gästerna.

Orädda sprungo de, under de antagna namnen Rane och Ham, fram och tillbaka i hallen, där de stannade inne, trots systemens varningar.

Under det gästabudet pågick, gaf kung Frode tillkänna, att han ville låta stor heder vederfaras enhvar, som kunde gifva honom någon underrättelse om hans broders söner.

Äfven en vala vid namn Heid var där tillstädes som gäst, och konungen befallte henne att försöka sin konst. Han ville veta, hvad hon kunde hafva att säga om svennerne.

172

Präktiga anrättningar ställdes fram till henne, och sedan sattes hon upp på ett högt trolldomsaltare.

Om en stund frågade konungen, hvad nytt hon blef varse.

»Ty jag kan förstå», sade han, »att nu uppenbarar sig mycket för dig; och jag ser, att god framgång gifves dig. Svara mig, så fort du kan, säjdkvinna!»

Hon spärrade upp munnen, gäspade, och denna sång kom henne på tungan:

»Två äro inne,
icke jag tror dem,
de, som vid elden
ytterst sitta!»

»Hvar finnas då piltarne», sporde konungen, »eller de, som dolt dem?»

Och hon återtog:

»De, som på Vifilsö
vistades länge
och hade där
hundars namn,
Hopp och Ho...»

Men i detsamma steg systemen Signe upp och kastade en guldring till henne. Glad öfver gåfvan, ville hon nu afbryta siandet.

»Hvi vardt det så?» ropade hon plötsligt; »det är ju en lögn, allt hvad jag säger, och all min spådom förvirras nu för mig».

»Sanningen skall jag dock pina ur dig», inföll konung Frode, »om du ej vill göra ditt bästa. Ännu begriper jag ej, hvad du säger här i denna stora församling — men hvarför är ej Signe kvar på sin plats? Törhända hålla vargar här rådplägning med ulfvar.»

173

Man sade konungen, att Signe blifvit sjuk af den rök, som steg upp från ugnen.

Sävil jarl bad strax sin gemål att åter sitta upp på bänken och skicka sig frimodigt.

»Ännu», sade han, »kan mycket finnas, som hjälper svennerne att behålla lifvet, om ödet så vill.»

Därefter ansatte kungen åter valan hårdt. Han befallte henne att säga fram sanningen, såvida hon icke ville pinas därtill.

Hon gapade stort; trolldomen föll henne mycket besvärlig, och till sist kvad hon en visa:

»Jag ser, hvar de sitta,
Halfdans söner,
Roar och Helge,
raska båda.
Snart ifrån Frode
fjärma de lifvet,
om de ej snabbt
sändas till Hel.»

»Men det skall icke ske», tillade hon och hoppade ned från altaret. Därpå kvad hon:

»På Rane och Ham
ögonen spela;
ädlingar ser jag
förunderligt djärfva.»

Hon for med hast ned till salens andra ända och hviskade till piltarne, att de skulle fly.

Dessa ilade genast till skogs och undkommo.

Andra berättelser skildra utförligt, huru framstående män visa sin motvilja emot valorna, sin stora misstro till deras förmåga men hurusom de dock till sist måste erkänna denna, i det de drabbas af eller nödgas underkasta sig just det, som blifvit dem af valorna förutsagdt såsom ödets vilja.

174

En sådan man var den ofta omtalade Orvar Odd, som i sin ungdom råkade ut för en mäktig vala med samma namn, som den sist nämnda.

Liksom andra, mera betydande valor var hon, Heid, ständigt omgifven af en särskild svit. Hon hade icke mindre än trettio personer i sitt följe: en kör på femton svenner och femton mör, hvilkas uppgift var att sjunga de trollsånger, som tarfvades vid säjden. Ty »ständigt skulle det sjungas, där hon var med».

En dag var hon tillkallad af Orvars fosterfader bonden Ingjald på gården Beruryd i Hålagaland.

Som vanligt, mottogs hon med stor högtidlighet. Ja, husbonden gick själf emot henne med ett talrikt följe, hälsade henne och ledde henne in i huset, där ett vackert gästbud var tillrustadt.

Sedan hon, enligt valornas ofvan omtalade sed, öfvat säjd om natten och nästa morgon i tur och ordning förutsagt gårdens innebyggare deras öden, »så att alla voro tillfreds», och husbonden Ingjald tackat henne för den möda, hon gjort sig, vände hon sig till denne med frågan:

»Hafva nu allesamman, som dväljas här i huset, rådspört mig?»

»Nog tror jag, att de mangrant infunnit sig», svarade han.

»Men hvad är det då», invände hon, »som ligger under fällen därborta i sofgemaket? Mig tyckes, som om det understundom rörde på sig.»

Det var Odd, som låg där, ty han ville ej visa sig för valan eller hafva något med henne att skaffa.

Nu kastade han af sig fällen, satte sig upp i sängen och sade:

175

»Det är, såsom det synes dig — detta är en man, och därtill en, som vill, att du genast håller din mun och ej alls pladdrar något om hans öde, ty han tror icke, hvad du säger. I annat fall dänger jag i din näsa den staf, jag här håller i min hand.»

»Icke bryr jag mig om ditt hot», svarade hon; »ty ditt lifs öde skall jag lika fullt förtälja dig, och till mina ord skall du lyssna. Hvad jag här säger dig, Odd, torde tyckas dig godt att veta. Dig är en högre ålder bestämd än andra människor. Från land till land skall du draga såsom den mäst fräjdade man. Ditt rykte skall flyga kring hvarje land, dit du vänder dig. Men hur vidt det än far, skall du själf dock dö här hemma på Beruryd. Här står hästen Faxe i stallet, grå till färgen, med yfvig man. Hans skalle varder din bane.»

»För den spådomen», ropade Odd, »drabbe dig, käring, all olycka!»

Upp sprang han ur sängen och dref sin staf i valans näsa, så att blod sprutade på golvet.

Hon skrek och bad, att man måtte hämta hennes kläder.

»Jag vill bort härifrån som fortast», sade hon; »aldrig förr har jag kommit till ett ställe, där man slagit mig».

Och harmsen bröt hon upp från gästabudet.

Kort tid därefter gick Odd tillsammans med sin fosterbroder Åsmund in i stallet, lade betsel på hästen Faxe och ledde honom bort till en dalkjusa, där de gräfde en så djup graf, att från dess botten var två mans höjd.

Sedan störtade de hästen ned i grafven, välte dit de största stenar, de tillsammans förmådde flytta, och bäddade kring hvarje sten sand och lera. På sådant sätt reste de till sist en hög öfver hästen, och Odd sade:

176

»Nu torde jag hafva tillintetgjort det öde, som valan spått mig — att hästen Faxe skall gifva mig döden!»

Efter ett lif, rikt på underbara äfventyr och bedrifter, besökte emellertid Orvar Odd på sin höga ålderdom åter Hålagaland. Då han kom seglande söderut mot Beruryd, sade han:

»Så stor är min längtan att se min fosterfaders hemort, att vi måste refva seglen och gå i land.»

Detta gjorde de, och Odd gick med sina män dit, där gården en gång funnits; han sade dem, hvar hvarje hus stått. Nu var där blott en helt liten gård. Han visade dem äfven, hvar han och fosterbrodern Åsmund haft sin skottbacke och på huru långt håll de förmått skjuta.

Han följde dem till simstället och berättade, huru han och fosterbrodern där haft sin fröjd. Å stranden, där förut fagra blommor vuxit, voro nu höga sandbankar, som den ständiga blåsten ditfört.

»Låtom oss vandra vidare», sade Odd, »här är intet mer att stirra på».

De vände om och kommo så att taga vägen genom ett busksnår, där sand blåst samman; och som de gingo raskt på, snafvade Odd och föll framstupa.

»Hvad var det för ondt, jag stötte min fot emot?» sporde Odd.

Han föste bort sanden med spjutskaftet, och alla sågo de, att där låg en hästskalle.

Plötsligt snodde sig en orm ut därifrån. Den kastade sig öfver Odd och högg honom i foten ofvan

ankeln. Genast gaf ettret värk, och hela foten och låret svullnade.

Detta onda angrep Odd så hårdt, att mannen måste leda honom ned till stranden; och dit kommen, sade han:

»Nu skola några af eder fara åstad och hugga mig en likkista af sten; men I andre skolen stanna kvar här hos mig och rista på kaffe det kväde, jag vill dikta om mitt lif och mina bedrifter.»

Så började han att kväda; och som det led med kvädet, led det med Odd. Då han diktat det till slut, dog han. Och valans spådom var uppfylld. Ödets vilja, som hon uttalat, hade segrat.

Ännu starkare framhålles i en af de isländska ättsagorna valan såsom ödets sannfärdiga tolk.

Med kraft betonas det, att hennes förutsägelser ej kunna annat än slå in: huru mycket människan än må söka undandraga sig deras mystiska makt, måste hon dock till sist gå den väg, som genom dem utstakats. Ingen kan motstå ödet, hvars bud en vala förkunnar.

Detta visas oss i berättelsen om en af Islands mera berömde nybyggare, höfdingen Ingemund Torstensson.

Medan han ännu var i Norge, åhörde han i en gillesal tillsammans med sina båda fosterbröder Grim och Romund en siande finsk vala. Då de ej gingo fram till henne för att göra framtidsfrågor utan förblefvo sittande på sina platser, vände hon sig till dem med orden:

»Hvarför spörja icke de unga männen där borta efter sina öden? De synas mig dock vara de märkligaste bland eder alla härinne.»

De förklarade, att de icke brydde sig om hennes spådomsprat. Och Ingemund tillade:

»Om mitt öde vill jag ej veta annat än att det varder kommande, och jag tror ej, att det gömmer sig under dina tungrötter.»

»Och dock vill jag säga dig det», sade hon, »fastän du icke frågar mig: du skall komma att bebo det land, som heter Island, hvilket ännu är obebyggt vida omkring. Där skall du varda en fräjdad man och gammal, och många af dina efterkommande skola likaledes bli i samma land berömda.»

»Allt det där går ju väl ihop», genmälte Ingemund gäckande, »ty jag har fast beslutit att aldrig komma till det stället, och ej vore jag någon god köpman, ifall jag sålde mina många och dråpliga släktjordar för att begifva mig hän till dessa öde bygder.»

»Det skall dock ske, såsom jag säger», återtog valan, »och beviset härpå är, att den talisman, som konung Harald Hårfager gaf dig för hjälpen i slaget i Hafversfjorden, nu är försvunnen ur din penningpung och finnes i den skogsbacke, hvarå du en gång skall bygga och bo. Å den talismanen är gud Frey afbildad i silfver; och när du reser din gård, skola mina ord sannas.»

»Vore det icke en förolämpning emot husets herre här», ropade han, »så skulle du få spådomslönen smälld i hufvudet, men som jag icke är någon våldsman, får du vara den förutan. I en ond timma har du hit kommit.»

»Min spådom», slöt hon, »kan du dock icke undkomma, vare sig den behagar dig eller icke. Och därtill säger jag dig detta: ut till Island skola äfven dina fosterbröder Grim och Romund komma, och båda skola de där bli dugande bönder.»

Då Ingemund åter kom hem till sitt härbärke, letade han förgäfvets efter sin talisman. Den fanns icke mer i hans panningpung: och detta tycktes honom ej båda godt. Men husets värd bad honom vara vid godt mod och ej taga sig det skedda så när, »ty», sade han, »det finnes många präktige män, hvilka ej anse det som en skam att draga upp till Island, och det har varit i ärlig mening, jag bjudit finnkvinna hit».

»Dock är jag dig alls ingen tack skyldig härför», svarade Ingemund.

Efter någon tid frågade denne sina bägge fosterbröder, hvad de tänkte om färden till Island.

»Till intet båtar det», sade Grim, »att brottas med sitt öde, och jag skall nu i sommar segla ut till Island. Min broder följer, och många mer ansenliga män än vi hafva fått lust att draga dit upp. Goda tidender har jag erhållit om landets art: boskapen kan där gå ute om vintern och nära sig själf; i hvarje sjö finnes fisk, och skogarne äro stora. Dessutom är man där befriad från kungars och illgärningsmäns våld.»

»Men jag vill icke dit», förklarade Ingemund, »och alltså måste vi skiljas, fosterbröder.»

»Det måste vi», sade Grim, »men ej skall det förekomma mig oväntadt, om vi dock träffas därute, ty ingen kan undgå sitt öde.»

Äfvenså menade Ingemunds gamle fader på sin dödsbädd, att det ej skulle förvåna honom, ifall sonen komme att lämna sin fädernegård.

Denne slog sig visserligen lika fullt till ro där, men, såsom han snart nog måste erkänna för sin höge gynnare, konung Harald Hårfager, lämnade valans spådom honom ingen ro; den rörde sig ständigt i hans sinne; och han ville ej längre dölja för konungen, att han ämnade hämta några trollkunniga finnar, som kunde säga honom landets beskaffenhet och det härads utseende, där han skulle bygga sitt bo.

»Jag tänker sända dem upp till Island», sade han.

Kung Harald rådde honom härtill; »ty jag är viss om», sade han, »att du ändock kommer att fara dit».

Han lät sedan norrifrån hämta tre finnar.

»Smör och tenn skolen I få», sade han, »om I viljen å mina vägnar företaga en färd till Island, där uppleta min talisman och sedan underrätta mig om landets beskaffenhet.»

De förklarade detta vara en farlig färd, men de skulle dock våga sig på den, enär han så ifrigt önskade det.

»Stäng oss inne i ett hus», sade de, »och låt ingen där störa oss».

Det skedde, och när Ingemund efter tre dagars förlopp kom till dem, reste de sig, svårt stönande, upp och sade:

»För oss finnar har detta varit mödosamt — ett tungt arbete hafva vi haft. Dock återkomma vi med sådana meddelanden, att du af dem kan känna igen landet, ifall du kommer dit. Det kostade oss stort besvär att finna talismanen. Ja, kraftiga hafva valans ord varit, ty mycket ondt hafva vi för deras skull måst utstå. Vi kommo i land på ett ställe, där tre fjordar skuro in från nordost, och innanför den ena af fjordarna blänkte stora sjöar. Därpå kommo vi ned i en djup dal, och inunder fjället i dalen voro några skogsbackar, och invid dem öppnade sig en mindre dal, lämplig att bebyggas — och där, i en ny skogsbacke, funno vi din talisman. Men när vi tänkte taga den, for den öfver i en annan backe, och allt som vi följde efter den, försvann den för oss. Alltjämt hvilade något dunkelt öfver den. Därför måste du hämta den själf.»

Nu insåg Ingemund klart, att det till intet tjänade att spjärna emot ödet. Också tillställde han strax därefter för sina vänner och andra höfdingar ett präktigt gästabud, där han högtidligt meddelade sitt beslut att ändra sin lefnadsställning och draga upp till Island — »mera för det ödet så ville än af egen böjelse».

När han omsider kommit till den fjärran ön och där hälsats välkommen af sina väntande fosterbröder, drog han tillsammans med dessa, med hustru, barn och allt sitt följe norrut, tills de nådde Vatnsdalen. Där kände han igen trakten efter finnarnes beskrifning.

Platsen för sin egen bostad valde han i en liten dal, och han lade där grunden till en gård. Han reste ett gudahus, hundra fot långt; och då han grof i jorden för att där resa sina högsätospelare, fann han sin talisman, såsom det blifvit honom förespådt.

»Så är det dock sant», sade han till sist, »att det till intet gagnar att strida emot sitt öde; och härmed skola vi vara nöjda.»

Inom kort blef Ingemund en mäktig höfding på den af honom en gång föraktade ön. —

Bilden af en sådan forntidsvala, för hvars ords kraft t. o. m. de trollkunnige finnarne måste enligt sägnen utstå vånda, utgör sålunda en storslagen illustration till nordboarnes föreställningar om ett förutbestämt öde.

Drömmarne i allmänhet.

En mycket framstående roll spelade drömtydningen.

Det finnes knappast en saga, hvare det ej upprepade gånger berättas om drömmar och deras tydning.

Hvad som föranledde nordmännen att tillägga drömmarne, på hvilka vi redan sett åtskilliga prof, en mycket djup betydelse, var å den ena sidan deras tro på ett öfver all världen härskande öde, hvars vilja uttalades äfven i människodrömmen, å den andra deras föreställning om det helt och hållet själfständiga lif, som själen på egen hand förmådde föra, när kroppen låg försänkt i sömn.

Det fanns personer, som ansågos hafva erhållit en särskild gåfva att drömma. Om en sådan kunde det heta: »att han på förhand kände ännu icke timade ting, berodde icke minst på hans skicklighet att drömma sådant, som kunde tydas».

»Det händer ideligen», säger en man om sin hustru, »att hon i sömnen får veta händelser, som tyckas henne viktiga.»

Att drömmandet ansågs såsom ett bevis på själens sanna hälsa, framgår däraf, att den, som sades vara »drömstulen» d. v. s. saknade förmågan att drömma, gick och gällde som andligen svag. På ett dylikt fall skola vi längre fram lämna exempel.

Denna uppfattning sammanhänger utan tvifvel med tron på själens förmåga att sväfva fullständigt fritt omkring, medan kroppen hvilade i sömn. Och drömmen blef sålunda betraktad som en själens vederkvickande utflykt, hvilken denna behöfde för att kunna bibehålla sin friskhet.

Hvarje man och kvinna tyckes ha kunnat tyda drömmar. Dock finnes det en och annan, om hvilken det säges, att han eller hon varit mera än vanligt kunnig i tydningskonsten.

»De tydde drömmar bättre än andra människor», heter det, »och därför sökte många råd hos dem.»

Drömtydningen synes så småningom ha utbildat sig till ett slags sport. Sålunda berättas följande om tvänne personer, Torhadd och Sten.

Torhadd var vid mycket godt lynne och sade, att nu skulle de spela schack.

»Ty man har sagt mig», fortsatte han, »att ingen spelar detta spel bättre än du, och jag har äfven mitt nöje däraf.»

Sten var genast med härom. Men snart låg Torhadd under i spelet, och han sade:

»För mycket har man ej sagt mig om din konstfärdighet; men nu sluta vi; jag hafver en annan begäran till dig».

Sten frågade, hvad han nu ville.

»Jo, man har äfven sagt mig, att ingen förstår att bättre utlägga drömmar än du.»

Därefter berättade Torhadd för Sten icke mindre än tolf mycket underliga drömmar, som han haft, och Sten måste tyda dem.

Det sätt, hvarpå schackspelet här sattes vid sidan af drömtydningen, gifver vid handen, att denna senare varit ansedd som ett slags idrott, och det har därvid kommit an på att lämna tydning af alla, äfven de mäst sällsamma drömmar, dem man fått sig förelagda.

Häraf kunna vi sluta oss till, att drömtydningen ej försiggått efter bestämda regler, såsom förhållandet t. ex. varit hos kaldeerna. Den har alltså ej haft den ringaste vetenskapliga karaktär utan endast varit ett värk af ögonblicklig inspiration eller fyndighet.

Detta bekräftas däraf, att den, som haft drömmen, endast sällan är tillfreds med dess tolkning utan säger rent ut, att en bättre nog kunnat finnas. Slika uttalanden skulle ej kunnat göras, om tydningen skett efter fastställda regler.

Hvad de i urkunderna bevarade drömmarnes *äkthet* angår, blifver det vid ett närmare skärskådande klart, att de allra flesta äro i sitt nuvarande skick konstprodukter.

Deras innehåll öfverensstämmer nämligen mästadels med de senare skildrade, förutsedda händelserna så in i de minsta detaljer, att man ej gärna kan tänka sig dem vara i värligheten drömda så, som de framställas.

Sålunda drömmes det mer än en gång om vargar, hvilkas uppgifna antal sedan visar sig på siffran motsvara det antal fiender, som företaga det i drömmen förutspådda angreppet. Ja, förloppet och utgången af en strid eller af andra tilldragelser finna oftast i en redan omtalad dröm sina nästan ängsligt noggranna förebilder.

Mången dröm har under bilden af ett stamträd en helt och hållet genealogisk karaktär och har därtill den tydliga uppgiften att förhärliga en viss släkt.

Andra drömmar äro endast att anse som omhöljen för afsiktliga varningar eller uppmaningar, gifna åt vederbörande af dem, som säga sig ha haft drömmarne.

Äfven visa sig drömmar byggda uteslutande på en ordlek.

Måste vi alltså antaga, att de i *den* gestalt, hvare de möta oss inom den fornnordiska literaturen, merändels äro sagoförfattarens värk, så är härmed dock ingalunda den möjligheten utesluten, att åtminstone de, hvilkas tillkomst synes mera naturlig, kunnat i sina enklaste grunddrag en gång värligheten ha varit drömda.

Själva stommen kan mycket väl ursprungligen hafva rört sig i en fornnordisk mans eller kvinnas själ, innan författaren för sin berättelses tarf omformat och utsmyckat den.

Olika slag af drömmar.

Vi dröja först vid fylgja-drömmarne, hvilka vi på tal om fylgjorna redan i all korthet omnämt.

I dessa drömmar uppenbara sig andra människors själar såsom djurgestalter.

Man antog, att människosjälens förmådde i egenskap af fylgja under sömnen lämna kroppen.

Men för att den sedan måtte kunna klart visa sig i dröm för en annan människa, behöfde den, menade man, en ny skepnad och den klädde sig då alltid i djurhamn.

Frågar man, hvarför fylgjan alltså syntes för den drömmande såsom ett djur, måste man erinra sig, hvilken oerhördt stor betydelse djurvärlden städse haft för den ännu på kulturens första stadier stående mänskligheten.

Jakt, fiske och boskapsskötsel bragte människor och djur i ett fiendtligt eller vänligt förhållande till hvarandra, hvilket emellertid alltid var sådant, att människan kom i tillfälle att på det noggrannaste iakttaga det förföljda eller det tämjda djurets natur.

Detta oförmåga att listigt dölja eller förnuftigt behärska sina drifter hade till följd, att dess karaktärsbild afslöjade sig för människans blickar vida tydligare än hennes medmänniskors.

Sålunda erhöles djurens kroppsliga och andliga egenskaper för henne ett typiskt värde. Och när man hos en vän eller fiende iakttog liknande egenskaper, trodde man sig ej kunna klarare beteckna dessa än genom att jämföra dem med just de djur, som syntes så oförtydligt vara deras lefvande inkarnationer.

Djurgestalten blef alltså den nya hamn, hvari människosjälens — fylgjan — troddes draga ut på sina färder genom drömmarnes land.

Den fornnordiska drömfauan är synnerligen rikhaltig och är i nästan hvarje saga företedd genom ett eller flere exempel.

Bland vilda däggdjur, i hvilkas skepnad fylgjan klädde sig, märka vi: vargen eller ulven, skogsbjörnen och isbjörnen, svinet och hjorten, räfhonan, läjonet och leoparden.

Uppträdde hon som tamt däggdjur, kunde hon vara ox, tjur, häst eller valp.

Kom hon flygande i fågelhamn, syntes hon som örn, korp, lom, svan, hök eller falk.

Hon kunde äfven visa sig som orm och drake. —

Se här några exempel på

fylgjadrommar.

Då det blef Orvar Odd en gång vägradt att göra en färd till Bjarmaland tillsammans med sin broder Gudmund och deras frände Sigurd, lämnade han dem i vredesmod, och de lågo sedan en hel månad med sina skepp under ön Rafnista utan att få vind.

En natt jämrade sig Gudmund i sömnen. Man talade om, att man borde väcka honom, men Sigurd menade, att han först borde drömma den dröm, han hade, till slut.

När han vaknat, sporde Sigurd: »Hvad drömde du, frände? Det lät, som om du hade det så svårt.» Och Gudmund svarade:

»Jag drömde, att vi lågo alldeles som nu här inne under ön med våra båda skepp; och jag såg en isbjörn ligga i ring rundt om ön, och ofvan skeppen möttes djurets hufvud och svans. Det syntes så ilsket, att jag aldrig sett dess like förr; all raggen reste sig utefter dess rygg. Och så tycktes det mig, som om det ville kasta sig öfver skeppen och trycka dem i djupet.»

»Lätt är att se», sade Sigurd, att detta djur är vår frände Odds fylgja — det är hans emot oss fiendtliga sinne. Och är det min mening, att vi ej komma bort härifrån, ifall icke han får följa med oss».

Man kom öfverens om att erbjuda Odd ett eget skepp med full utrustning.

Därefter gaf han sig åter i följe med dem; och vinden blef förlig, så snart seglen hissats. —

Storbonden Gisle Sursson på Island meddelar, hur han i en dröm sett den mans fylgjor, som hemligen dräpt hans svåger Vesten. Som äfven dråparen är hans frände, vill han emellertid ej röja honom, och han uttrycker sig därför så:

»Jag hade mig en dröm i går natt och en i natt. Bägge skvallra om, hvem dådet gjordes af, men ej skall jag därför säga det. I går drömde jag, att en huggorm slingrade sig ut från en gård och stack Vesten till döds. I natt såg jag, hur från samma gård en varg rände — äfven den bet Vesten ihjäl. Jag har ej sagt någon dessa drömmar förr än nu, ty jag ville ej, att de skulle tydas.»

En välbekant, vacker fylgjadrom är den, som Helga den fagras fader Torsten Egilsson kort före hennes födelse berättar för sin gäst, drömydaren Bärgfinn, och hvari hela hennes lefnadssaga förbedas.

»Jag drömde», talade han, »att jag stod utanför hufvuddörren hemma på Borg. Jag såg upp mot husen, och på takåsen satt en fin och fager svanhona. Jag tyckte henne vara min och kände, hur hon var mig kär.

»Då såg jag en stor örn komma flygande ned från fjällen. Den kretsade fram till gården och satte sig

ned bredvid svanen. Den kluckade till henne blidt, och hon syntes betagen däraf. Jag såg, att örnen var svartögd och hade järnklor. Den tycktes mig vara ett ståtligt djur.

»Sedan såg jag en annan fågel nalkas söderifrån. Äfven den flög fram mot min gård Borg, sänkte sig ned bredvid svanen och ville fjäsa för henne. Det var också en stor örn.

»Men så snart den kommit till, begynte den andra att resa fjädrar, och de foro ihop och spändes skarpt och länge, och jag såg dem bägge blöda.

»Deras strid lyktades så, att de segnade båda döda ned på hvar sin sida om takåsen.

»Men svanhonan satt kvar och hukade sig sorgset ned.

»Därpå såg jag en fågel susa fram mot väster. Det var en falk. Den flög hän till svanen och tedde sig vänligt emot henne. Sedan flögo de bägge tillsammans bort åt samma håll. Då vaknade jag. Och har denna dröm intet att betyda», tillade han i likhet med så många andra af forntidens »drömmare», hvilka helst ville betrakta en hotfull dröm såsom betydelselös; »den torde blott båda oväder; i luften skola stormar mötas, som komma ur de väderstreck, från hvilka jag såg fåglarne flyga.»

»Den meningen har jag icke om drömmen», sade drömtydaren Bärgfinn.

»Gör då af den, hvad du finner rimligast», svarade Torsten, »och låt mig höra».

Bärgfinn sade:

»Fåglarne, du sett, månne vara människors fylgjor.

»Din husfru går hafvande, och hon skall föda ett däjligt och fint möbarn, som du kommer att hålla mycket af.

»Från de väderstreck, ur hvilka du såg örnarne flyga, skola två ansenlige män komma och fria till din dotter.

»De skola fattas af mäktig kärlek till henne och kämpa om henne, och i den kampen skola de bägge dö.

»Därefter skall ur det väderstreck, ur hvilket falken flög, en tredje man träda fram och bedja om hennes hand. Med honom varder hon gift.

»Nu har jag tydt din dröm, och så skall den sannas.»

Sagan, som börjar med denna dröm, redogör sedan för dess uppfyllelse. Fylgjorna i örnhamn visa sig hafva varit de bägge skalderna Gunnlög Ormtungas och Ramn Anundssons fylgjor. Deras kärlek till Helga den fagra, Torstens dotter, bringar dem i kamp med hvarandra, och de falla till sist båda i holmgång.

Lik drömmens svan, som satt ensam kvar och hukade sig sorgset ned, sörjer Helga den fallne Gunnlög.

Då gifter hennes fader henne med den raske och rike bonden Torkel, hvars fylgja var falken.

Enär den uti djurhamn framträdande fylgjan ursprungligen hör tillsammans med den mänskliga kroppen, finnes det å andra sidan exempel på, att denna senare kommer att i drömmarne låna ett och annat från denna hamn, som själen sålunda tagit.

En man drömmer t. ex., att han hugger en annan »sönder i midjan», och »det tycktes mig då», säger han, »att ett varghufvud satt på hans hals.»

När biskop Fredrik, under sitt arbete för kristendomen på Island, en gång närmade sig Hägranäs ting, rusade hela hopen af hedna män upp emot honom och hans följeslagare under väldiga rop. Vapnen skakades emot sköldarne, och stenar kastades. Då sade biskop Fredrik, innan han vände om:

»Nu går den dröm i fullbordan, som min moder i forna dagar drömde. Hon tyckte sig se ett varghår sticka fram på mitt hufvud, och nu jagas vi med fruktansvärdt våld undan som farliga vargar.»

Naturmänniskan tänker sig icke blott djurvärlden besjälad; äfven den liflösa naturen, ja, t. o. m. konstprodukten äger för henne en själ.

»I drömlanden», heter det hos Tylor, »bygga de döde kareernas själar upp husen med sina yxors själar och med sina knifvars själar tälja de sitt ris. Algonkinjägarne skuggor jaga bäfrarnes och elefanternas själar, och på sina snöskors själar skrida de öfver snöns själ.»

Kvarlefvor af denna uppfattning af det liflösa finna vi ännu hos nordmännen.

Ja, t. o. m. i våra dagar döljer sig en räst däraf i namnen på skepp och lokomotiv. Enär dessa te sig för ögat, som om de rörde sig af sig själfva, älskar människan att i dem liksom se ett levande väsen.

Något liknande gjorde äfven nordboarne, men de gingo längre. Svärdet, som de buro, försvarade dem i striden; den kraft, med hvilken de förde det, tycktes det själf besitta. Det var deras bästa och trognaste vän — hvarför skulle de då ej tilldika det en själ?

Ofta drömmes det om svärd. När man drömmer, att ett sådant brister, betyder det stor olycka eller död.

En kämpe Torbjörn anar döden vid sitt uppvaknande efter en dröm, hvori han såg sig hålla sitt goda svärd i handen; »men det sprang itu, så snart jag därmed gaf ett hugg», sade han.

Enligt Eddan vaknar konung Atle i sömnen och säger till sin maka Gudrun:

»Nyss ur sömnen
mig normor väckte»;
— på sin dröm han ville
tydning veta —
»Jag tyckte, att du Gudrun,
Gjukes dotter,
mig med svekfullt
svärd stack.»

Äfven den klädedräkt, hvori någon uppenbarade sig i drömmen för en annan, kunde värka betydelsefull.

Bittra tårar gråter en af sagornas kvinnor, efter det hon i en drömsyn sett sin broder träda henne till mötes i röd kortrock och röda strumpor, ty hon anar hans snara, blodiga slut.

En man drömmer sig klädd i en blänkande linnerock — och inom kort flyter han död i Isafjorden.

Föremål, hörande till klädedräkten, såsom ringar och andra dyrbarheter kunde äfven ensamma visa sig i drömmarne och där båda framtid.

I de fyra drömmar, som Gudrun Osvifversdotter omtalar för den drömkunnige höfdingen Gäst Oddleifsson, ser hon dylika föremål, hvilka, enligt hans tolkning, beteckna hennes blifvande fyra män.

Redan på denna tid satte kvinnan det allra högsta pris på kostbara kläder och smycken; och det kan därför ej förvåna oss, om det dyrbaraste, som enligt nordmannauppfattning kunde bli hennes, nämligen mannen, liknades vid sådana.

Gudruns drömmar äro, liksom höfdingen Gästs tydning af dem, i hög grad karaktäristiska.

»Jag har drömt mycket i vinter», säger hon, »men i synnerhet är det fyra drömmar, som gifvit mig åtskilligt att tänka på. Ingen har hittills tydt dem så, som jag önskat; och de blifva väl håller aldrig tydda efter mitt sinne.»

»Säg mig dina drömmar», sade Gäst, »måhända jag kan få ut någon mening af dem.» Därpå berättade Gudrun:

»Mig tycktes, att jag stod vid en bäck, och jag bar min krokhuftva, men den klädde mig illa, och då kände jag lust att göra mig af med den, fastän många afrådde mig. Men jag brydde mig ej om deras råd utan ref hufvan af mig och slängde den ut i bäcken.

»Längre var ej den drömmen.»

Och hon fortsatte:

»Den andra drömmen begynte så, att jag tyckte mig stå vid en sjö, och på min hand hade kommit en silfverring, som klädde mig mycket väl och som jag höll för en stor kostbarhet. Den hoppades jag få länge behålla. Men bäst som det var, for den af min hand och ut i sjön, och jag såg den aldrig mera.

Detta gick mig så till sinnes, som om jag förlorat den dyraste klenod.»

»Den drömmen är ej mindre betydelsefull», förklarade Gäst.

»I min tredje dröm tyckte jag mig äga en guldring, så att min förra förlust nu var ersatt; det förekom mig, som skulle jag få glädja mig längre åt denna ring än åt den andra. Och dock syntes den icke kläda mig så mycket bättre, som guld är dyrbarare än silfver. Därpå snafvade jag och föll omkull, och som jag ville taga emot mig med handen, slog guldringen mot en sten och sprang i två bitar, ur hvilka blod sipprade.

»Och sorgen syntes mig större än skadan.

»Då föll det mig in, att en rämna funnits på ringen, och när jag besiktigade styckena, skönjde jag ännu flera rämnor. Men likväl förekom det mig, som om ringen skulle hafva förblifvit hel, ifall jag blott vårdat den bättre.»

»Dina drömmar minskas icke i växten», sade Gäst.

»Slutligen», fortsatte Gudrun Osvifversdotter, »såg jag mig i den fjärde drömmen bära en guldhjäl, besatt med ädelstenar.

»Jag tyckte mig äga dessa klenoder, men den olägenheten fanns dock, att hjälmen kändes väl tung, så att jag knappt förmådde bära den, och jag lutade med hufvudet.

»Detta lade jag emellertid ej hjälmen till last, och jag tänkte ej håller skilja mig vid den — men likväl föll den från mitt hufvud och rullade ut i Hvamsfjorden.

»Då vaknade jag. Nu har jag sagt dig alla mina fyra drömmar.»

»Klart ser jag», svarade Gäst, »hvad dessa drömmar förebåda. Men nog skall min tydning synas dig något enformig, ty de teckna sig för mig alla på samma sätt.

»Fyra män skall du äga, och med den förste skall du blifva gift utan ditt eget tycke.

»Du bar nämligen en hufvudbonad, som du tyckte kläda dig illa. Därför kommer du att föga älska honom, och enär du tog af dig hufvan och kastade den i vattnet, skall du komma att öfvergifva honom, ty om dem, som ödsla bort sina egodelar, säger man, att de kasta dem i vattnet.

»I den andra drömmen ägde du en silfverring.

»Det betyder, att du skall varda gift med en annan ansenlig man, som du skall hålla mycket af men blott besitta en kort tid. Ringen for i sjön — det skall ej förvåna mig, om du mister den mannen

genom druckning.

»Din tredje dröm, hvare du såg en guldring på din hand, bebådar, att du skall få dig en tredje man, som dock ej skall tyckas dig så mycket mera värd än den föregående, som guld är sällsyntare och dyrbarare än silfver.

»Att ringen sprang sönder genom din ovårdsamhet och att du såg blod komma ur bitarne, det betyder, att denne din husbonde skall varda dräpt, och klart skall du sedan se de brister, som vidlådt detta giftermål.

»Hvad slutligen den fjärde drömmen vidkommer, den, hvare du bar en guldhjälms, som var smyckad med ädelstenar och var dig för tung, så säger den, att din fjärde man är en stor höfding, som skall förstå att härska öfver dig. Du tyckte, att hjälmen försvann i Hvamsfjorden: i den skall denne din make se sin sista dag. Mera vill jag icke säga om den drömmen.»

Medan han sålunda utlade hennes lefnadssaga, satt hon blodröd i ansiktet; och hon talade icke ett ord, förrän han slutat. Då sade hon:

»Fagrare spådomar hade du kunnat gifva mig, om jag blott gifvit dig ämne därtill. Haf dock tack, ty du har tydt mina drömmar.» —

Äfven skägget, såsom det sannskyldiga tecknet på manlighet, kunde i drömmen utmärka mannen själf.

När sålunda en isländsk höfding drömmer sig ha ett så stort skägg, att han därmed kan täcka hela den vida Bredafjorden, menar han, att detta med visshet tyder på, att han skall utsträcka sitt inflytande öfver hela fjorden och de bygder, som dit höra.

Drömmar om öfversvämmande floder, slagregn och bärgras bebåda helt naturligt betydande katastrofer.

Till och med bestämda handlingar kunna i drömmarne finna sitt symboliska uttryck.

Innan Torkel Surt höll på Islands Alting sitt epokgörande tal, hvarigenom årsräkningen på ön fastställdes, drömde han, att han stod på Lagbärget, när folket flockade sig som talrikast därekring, men det föreföll honom, som om han ensam vore vaken, medan alla de andra där ikring honom sofvo.

Den drömmen tydde man så, att allt folket skulle tåga, medan han talade på Lagbärget, och när han tystnat, skulle de yttra sitt bifall.

Till hvilka underligheter denna drömsymbolik kunde utveckla sig, visar den dröm, Jomsvikingasagans Ingeborg berättar för sin make Palne och som tydligen innebär en uppmaning till denne att taga hämd på konung Harald Gormsson, hvilken låtit bringa hans egen broder om lifvet.

»Jag drömde», sade hon, »att jag var här i denna gård. Jag tyckte mig hafva uppe en lingrå väf; mycket var ej färdigt af den. Ränningen var behängd med sina vikter; i det jag nu väfde, föll ifrån dess midt baktill en vikt ned, och jag tog upp den. Då såg jag, att alla dessa vikter voro manshufvud: det, som lossnat och jag upplyft, betraktade jag. Och jag kände igen det.»

Palne sporde, hvem det hufvudet tillhört.

Hon utropade:

»Harald Gormsson!»

»Detta är bättre drömdt än odrömdt», sade han.

Mycket ofta framställde sig i drömmar de öfvermänskliga väsen, som ansågos stå i nära förhållande till människolifvet. Sådana voro framför allt spådiser och trollkvinor samt landets, släktens eller den enskildes skyddsandar.

I blodshämndens tid, då man ej gärna gick utom husknuten obeväpnad, enär man dagligen kunde vänta sig ett öfverfall, måste en sådan ständigt hotande fara helt naturligt kasta sin skugga äfven på den drömmande själen.

Och för denna visade sig då dessa beväpnade spådiser, som gåfvo sina löften om bistånd i förestående strider.

Ibland kallas de trollkvinor och bebåda då krigiska sammandrabbningar genom att i drömmen utföra hemska, mystiska handlingar. Det är mycket blodiga syner, de framkalla. Ty sådan tiden var, sådana voro ock drömmarne.

Innan Harald Hårdråde gjorde sitt krigståg till England, visade sig för honom i en dröm en dylik kvinna, som i ena handen höll ett kortsvärd, i den andra ett tråg för att däri uppsamla blod, medan en annan uppenbarade sig, sittande på en varg med ett manslik i de bloddrypande käftarne.

Eller såg man två blodiga kvinnor ro framåt i en blodström inne i ett stort hus, på vars fönster det rägnade blod.

En man vid namn Ån hade följande burleska dröm om en dylik ohygglig spådis omedelbart före den drabbning, hvare han så illa misshandlades, att hans inälfvor hängde ute.

»Bort till mig», berättade han, »kom en fasaväckande kvinna och ryckte mig fram öfver sängstolpen. I ena handen hade hon en stor knif, i den andra ett ris. Hon satte knifven för mitt bröst och ristade upp magen, tog ut inälfvorna och satte riset dit i stället. Därpå gick hon ut.»

Men natten efter striden visade hon sig från en vida bättre sida.

Då hände sig, att den fallne Ån reste sig, fastän man trott honom vara död. De, som vakade öfver liket, blefvo mycket förskräckta och ansågo, att här skedde ett under. Men Ån sade till dem:

»För Guds skull rädens icke för mig, ty jag lefde och hade min sans, till dess jag med ens föll i dvala. Då drömde jag om samma kvinna som förr — men nu tycktes hon mig taga riset af min mage och lägga inälfvorna dit i stället; och befann jag mig mycket väl af det bytet.»

Därpå blefvo hans sår förbundna, och allt sedan blef han kallad Ån Rismage. —

Mera tilltalande äro skyddsandarne.

Det är en dylik, en land- eller släkt-vätt, som kommer till Olof den helige i sömnen, då denne fortfarande håller fast vid sin kristliga föresats att draga till Jerusalem. Härifrån afråder vätten honom med följande ord:

»Drag hållre till dina ättjordar i Norge, ty där skall du blifva konung till evig tid.»

Inför en man vid namn Kodran, som nyligen öfvergått till kristendomen, stod plötsligen en natt hans hedne skyddsande med sorgmodig uppsyn. Skälfvande som af rädsla, beklagade denne sig öfver, att Kodran låtit tillkalla ärkebiskopen, ty han höll just då som bäst på med att fördrifva honom från hans ärfda grund.

Det vigvatten, bispnen stänkte kring, föll svidande på hans små barns hufvud, och det gjorde honom ondt att höra deras gråt. Därpå försvann han.

Men Kodran lät biskopen lika fullt fullborda den heliga handlingen.

Då framträdde ännu en gång den gamle skyddsanden för honom i sömnen, och han sade med snyftande röst:

»Nu måste vi skiljas; det är ute med vår sammanlefnad och med vår vänskap. Och härtill är allenast din feghet skulden. Nu må du se dig om efter den, som mäktar taga dina häfvor i så sorgfällig vård, som jag det gjort. Man kallar dig rättsskaffens och trohjertad; men mig har du nu lönat med ondt för hvad godt jag bevisat dig.»

Därpå svarade den kristnade Kodran:

»Jag hafver ärat dig såsom en nyttig och mäktig gud, så länge jag icke kände sanningen, men nu, då jag funnit dig skenfager och vanmäktig, är jag i min rätt, och jag gör ingen synd, när jag öfvergifver dig och ställer mig under den guds beskydd, som är vida mäktigare och bättre än du.»

En person kunde t. o. m. äga såväl en skyddsande som en ond spådis, hvilka båda bekämpade hvarandra i hans drömmar.

Den förut nämde, olycklige Gisle Sursson, som enligt sagan var en härlig kämpe, fastän lyckan var honom föga trogen, hade två »drömkvinnor», en god och en ond, hvilka under den långa tid, han var biltog, esomoftast besökte honom i sömnen.

Gisle var en klok man, heter det, och han plögade drömma mycket. Han hade alltid rediga drömmar.

En höstnatt, då den biltoge uppehöll sig dold hos sin trofasta hustru Öd, jämrade han sig högt i sömnen. Då han vaknat, frågade hon, hvad han drömt.

»Jag hafver», svarade han, »två drömkvinnor. Den ena vill mig väl och gifver mig jämt lyckosamma råd, men den andra säger mig alltid sådant, som gör mig illa till mods. Hon spår mig blott ondt.

»Men nu drömde jag, att jag kom till ett hus och att jag gick in om dörren. Därinne kände jag igen många af mina fränder och vänner. Där voro sju bål: somliga brunno matt, men andra lyste klara. Då trädde min goda huldra in i salen och sade till mig, att eldarne bådade min ålders längd, de år, som stodo mig åter. Och hon rådde mig att, så länge jag lefde, låta hednisk sed fara, ej syssla med galder eller annan trolldom men vara god mot döfva och halta, fattiga och hjälplösa. Längre var ej min dröm.»

När nästa höst var inne och nätterna åter blefvo längre, infunno sig drömmarne igen. Allt starkare kommo de då öfver honom. Det var hans onda spådis, som nu visade sig, och synerna voro ängslande. Tidt och ofta kom hon till honom; hon hade leda later, och alltid ville hon stänka blod öfver honom — tvätta honom i blod.

När blott två år stodo igen af dem, som han, enligt den välvilliga huldrans utsago, hade att lefva, visade sig denna i sin tur en senhöstnatt för honom.

Hon red en grå häst och bjöd honom att följa med till sin boning. Det ville han gärna. De kommo fram till ett hus, hvilket nästan var som en hall. Hon ledde honom inom dörren, och han såg hyenden på bänkarne samt fager bonad öfverallt. Hon bad honom stanna och göra sig glad.

»Hit skall du fara, när du är död», sade hon, »och här skall du lefva i rikedom och salighet.»

Så gingo de år tillända, om hvilka drömmen talat.

Då kom en sommarnatt den onda huldran åter till honom, där han låg sofvande, gömd i en jordkula.

»Nu skall jag», sade hon, »krossa allt, som hon, den goda, förespeglat dig; och jag skall råda för, att intet af hennes löften kommer att fägna dig.»

Sedan drömde han, att hon band på honom en blodig hufva, tvådde hans anlete i blod och öste så mycket blod öfver honom, att det rann i röda strömmar utefter lemmanne.

Därefter togo drömmarne till med sådan styrka, att Gisle blef så mörkrädd, att han icke vågade vara ensam utan nödgades alltid hålla sig, där hans hustru var.

Den sista dröm, han hade i lifvet, beskref han för henne i ett kväde så:

»Jag dig såg i sömnen
stå med pannans guldband,
våta ögon öfver
osäll, slagen make.
Handen ville hastigt
hindra sårens flöden.
Ljusa vif, du visa,
hvad männ synen bådar?»

Kort därefter blef han öfverfallen af sina fiender och dräpt i hustruns åsyn.

Tydligen hafva dessa bägge »drömkvinnor» erhållit sina drag både från den hedna föreställningen om valkyrjor och den kristna om änglar.

Som döds gudinna är den ena ond; som Odins mö, hvilken leder hjältar till Valhall, är den andra god; och när denna lofvar sin skyddsling kommande salighet, röjer hon släktskap med den kristna skyddsängeln, medan hon, som blott förkunnar blodig död, lätt låter förvandla sig till en ond ängel.

De kristna drömmarne, sådana de bevaras i sagorna, äro helt olika de rent hedna.

Så snart kristendomen utbildat sig till en lifsmakt i det fornnordiska medvetandet, antaga drömmarne en annan karaktär. Det gamla tydningssättet försvinner; djuret har ingen plats mera i den kristna drömmen. Korsets heliga tecken och himlastegen undantränga den forna symboliken.

Att uppenbara sig i andras drömmar är ej längre *hvarje* människas rätt; nej, sådant tillkommer blott dem, hvilka det förlänats nåd därtill såsom Guds utkorade.

202

Före sin primsigning har konung Olof Tryggvason en »stor och mäktig» drömsyn, hvori både himmel och helvete öppna sig för honom och hvori han manas att anamma kristendomen.

Han såg en väldig stenpelare resa sig så högt upp i luften, som hans öga kunde se. I stenen tycktes honom trappsteg vara inhuggna, och han gick uppåt så långt, att han kom ofvan skyarna.

Där förnam han en doft, så ljuflig, att han aldrig känt dess like. Han såg sig omkring, och rundt om såg han fagra näjder, däjligen blommande, i hvilka skinande gestalter rörde sig, skrudade med hvita kläder och all härlighet. Där var allsköns fägnad, mera än man kan förtälja.

Sedan hörde han öfver sig en stämman, som talade så:

»Hör mig, Olof, du ämne till en god man! Dina goda gärningar skola varda många; berömligt skola de tillväxa, Gud till ära och dig själf till heder både för stund och för framtid. Ty de förbannade afgudabelätna hafver du aldrig vördat eller gifvit dyrkan. Därför skall ditt namn vara vida fräjdadt i världen. Och dock fattas dig mycket, innan du är en fullkomlig Guds tjänare, ty ännu hafver du icke det rätta förståndet eller kunskapen om de gudomliga tingen. Och du är icke renad i det gudomliga dopet.»

Då förskräcktes Olof, och han sporde betänksamt:

»Hvem är du, herre, att jag må tro på dig?» Och rösten svarade:

»Drag till Grekland! Där skall Herran din Guds namn varda dig bekant. Och tror du rätt på honom, nogsamlydande hans bud, skall du leda både dig själf och många andra ifrån den hedna trons dunkla villostigar ut på den heliga trons klara vägar. Ty Herren hafver korat dig till sin man, att du måtte till honom föra mycket folk. För den skull skall en evig salighet blifva dig beskärd — en ännu större härlighet än den, du här skådar.»

203

Då han hört och sett allt detta, ärnade han stiga ned för pelaren, men i detsamma fick han se där långt nere i djupet många fasansvärda ställen, fulla af lågande kval, och han hörde förtviflan, skri och ömklig gråt ifrån de själar, som där kväljdes.

Och han tyckte sig ibland dem igenkänna många af de höfdingar och vänner, som satt sin lit till hedna gudar.

Vid hela denna syn vardt han slagen af skräck; och den grep honom så, att, när han vaknade, hans ögon voro fulla af tårar.

Så snabbt han förmådde, styrde han sedan sin flotta till Grekland, där »han träffade många fräjdade präster, som gjorde Herrans Jesu Kristi namn bekant för honom; och det är sagdt, att han där vardt primsignad». —

Det är framför allt konungarne Olof Tryggvason och Olof den helige, som efter sin död visa sig i de kristnade nordboarnes drömmar.

Då Olof Tryggvasons högt värderade skald, Hallfred Vandrådaskald, aflidit på färd mellan Island och Sverige, där han efter sin afhållne konungs fall ärnat bosätta sig, blef han lagd i en kista, och bredvid honom lades de dyrbara skänker, han fått af kungen: hans kappa, ring och hjälm. Kistan sköts öfver bord och kom i land vid ön Helga ibland Söderöarna. Där hittades den af abbotens svenner.

De bröto upp kistan, stulo dyrbarheterna och sänkte Hallfreds lik ned i ett moras.

Men nästa natt drömde abboten, att konung Olof Tryggvason kom till honom och talade vredgad:

204

»Du äger usla tjänstehjon. De hafva brutit sönder min skalds farkost, stulit hans gods, bundit en sten vid hans hals och sänkt honom ned i gyttna. Tag nu fram sanningen ur dem, eller också skall hvarjehanda järtecken och under drabba eder.»

Konungen försvann, och abboten lät gripa svennerna, som genast bekände; hvarför de äfven erhöilo tillgift för sitt brott. Skaldens lik uppletades och blef på hedersamt sätt begrafvet invid kyrkan. Af ringen blef gjord en kalk, af gudväfskappan ett altarkläde, och af hjälmen stöptes ljusstakar. —

Bland de många drömmar, i hvilka konung Olof den helige framträder, välja vi den, som norske konungen Sigurd Jorsalafarare drömde och som tyddes för honom af hans broder och samregent konung Östen.

Det är berättadt, heter det, att konung Sigurd med ens tedde sig mycket sorgbunden. Man fick ej många ord af honom, och han stannade ej länge vid dryckeslagen. Hans rådgifvare och vänner togo detta tungt och bådo konung Östen söka utröna, hvadan det kom sig, att alla, som numera vände sig till honom för att få ett mål afgjort, aldrig fingo det.

Konung Östen svarade, att det icke var lätt att utforska Sigurd, men han lofvade att för deras ifriga böners skull göra ett försök.

En gång, när de båda bröderna sutto tillsammans, väckte Östen den frågan, hvad det var, som vållade broderns sorgsenhet.

»Den gör, herre», sade han, »mången bedröfvad; och gärna ville vi veta, hvad den orsakas af. Hafven I hört några viktiga tidender?»

Konung Sigurd svarade nej.

»Eller är det måhända så, broder», fortsatte Östen, »att du vill fara ur landet för att vinna dig större välde, såsom du fordom gjort?»

Han sade, att det icke håller var så.

»Hafver någon här i landet råkat ut för din vrede?»

Han nekade.

»Så säg mig dock din sorg, broder», bad Östen.

»Det kan jag icke», genmälte han.

»Men då vill jag åtminstone veta, om du drömt något, som inger dig bekymmer?»

Detta medgaf han.

»Säg mig, hvad du drömt?»

»Det skall jag, men på det vilkor, att du tyder mig drömmen. Vål torde jag förstå, om du tyder den rätt.»

»På så sätt kan jag få det tvefaldt svårt», återtog kung Östen; »både är jag utsatt för det bekymrade folkets tillopp och för din vrede, ifall jag ej förmår gifva dig en rätt tydning. Dock vågar jag ett försök. Säg mig drömmen!»

Då yttrade konung Sigurd:

»Jag drömde, att vi tre bröder och samkonungar, jag, du och Olof, sutto tillsammans i ett högsäte utanför kristkyrkan norrut i köpingen. Då trädde vår frände, den helige konung Olof, ut ur tämplet, klädd i konungslig skrud. Han hade det skönaste ansikte och var mycket blid. Först gick han fram till vår broder, konung Olof, fattade hans hand och sade mildt: 'följ mig, frände!' Och jag tyckte, att broder Olof reste sig upp och gick med honom in i kyrkan.

»En stund därefter kom helge Olof åter ut. Han gick fram till dig, broder, och bad dig följa honom; men då syntes han ej så blid som nyss. Sedan gingen I tillsammans in i tämplet. Då väntade jag, att han åter skulle träda ut och komma fram till mig, men han kom icke. Och jag öfvervåldigades af stor rädsla och vanmakt. Så vaknade jag.»

Konung Östen svarade:

»Så tyder jag drömmen, herre. Högsätet, hvori vi sutto, betecknar vårt samfälda rike. Enär du såg konung Olof först komma med blidt anlete emot vår broder Olof, torde denne lefva en kortare tid än vi och hafva godt att vänta efter döden, ty han är ung och vänsäll; han hafver ej mycket försyndat sig, och den helige konungen torde bistå honom hos Gud.

»Enär han sedan, ehuru icke lika blid, trädde fram till mig, torde jag komma att lefva några vintrar längre utan att dock varda gammal. Vål väntar jag, att hans omsorg äfven skall hvila öfver mig; men ej skall den hvila där med samma blomstring som öfver vår broder Olof, ty jag hafver syndat mycket och brutit emot budorden.

»Att han ej kom ut till dig, betyder ingalunda din död. Ty det är min tro, att du varder äldst af oss bröder och skall längst härska öfver detta rike.

»Måhända kommer du att drabbas af något tungt lidande, eftersom du tyckte, att vanmakt föll öfver dig.»

Då sade konung Sigurd:

»Min dröm har du väl och visligt tydt, ty sådan skall utgången sannolikast blifva.»

Och den blef sådan äfven. —

Till och med gammaltestamentliga personligheter kunde visa sig i de fornnordiska, kristna drömmarne.

När Sverre under sitt uppehåll i Värmland åtagit sig att vara birkebeinarnes höfding, berättar han för dem följande dröm, med hvilken han säkerligen sökte gifva den krona, som väntade honom i

Norge, skenet af en högre invigning.

Han drömde sig vara österut i Borg, där Römälven faller ut i hafvet. Där befunno sig äfven hans fiender konung Magnus och Erling jarl med sina trupper. Det tycktes honom, som om man väsnades öfver, att en kungason dvaldes där i staden, och allt folket var ute och letade efter honom. Han förstod, att detta oväsen gällde honom själf.

Då smög han sig hemligen ur staden, och snart såg han framför sig Marie kyrka. Han trädde in för att åhöra gudstjänsten, och som han stod där och såg sig om, kom en man emot honom, tog honom i handen och sade: »gack med mig, broder; jag hafver något att i hemlighet säga dig». Mannen ledde honom till ett kapell, beläget norr om koret; och Sverre beskådade noga hans utseende. Han syntes vara en mycket gammal man med snöhvitt hår och yfvigt skägg. Han var röd i ansiktet, och håret var kortklippt rundt om hufvudet. Han bar sida kläder och såg ganska fruktansvärd ut.

Då började Sverre grubbla öfver, hvad denne underlige åldring egentligen ville honom. Detta märkte denne, och han sade: »räds icke, broder, ty Gud hafver sändt mig».

Då tyckte Sverre sig sjunka till jorden inför hans fötter och spörja: »hvad man är du, herre, att jag med visshet må veta, att Gud hafver sändt dig?» För andra gången bad gubben honom icke förfäras: Gud hade sändt honom.

208

Men Sverre kände sig blifva ännu mera rädd.

Då tog den gamle mannen honom i handen, reste honom upp och sade för tredje gången: »räds icke, broder!»

»Frid vare dig», tillade han, »ty jag är S a m u e l, Guds spåman; jag hafver ett Guds ärende till dig.»

Därefter tog den gamle upp ett horn ur den skräppa, han bar om halsen, och det syntes Sverre, som om helig salva vore i hornet. Och Samuel sade till honom: »låt mig se dina händer!»

Sverre räckte fram sina båda händer; gubben smorde dem och talade:

»Må dina händer helgas till hat mot dina ovänner och motståndare och till styrka åt mycket folk!»

Sedan kysste han Sverre, fattade hans högra hand och sade:

»Sök att befria dig från dina ovägners tryck, ty du skall varda en konung!»

Och ännu en gång kysste han honom, sägande:

»Var stark och modig — Gud skall hjälpa dig».

Därefter vaknade han, och strax berättade han denna dröm för de birkebeinare, som bodde i hans härbärke. Alla funno drömmen stor och märklig. Han hade blifvit smord till konung såsom fordom David själf; och allt hans följ gladdes mycket däråt.

När mänskliga eller öfvermänskliga väsen uppenbarat sig i dröm, ville man gärna med bevis ådagalägga värligheten af deras besök.

Mycket ofta hade man att berätta, att den drömda personligheten liksom dröjt kvar, så att man fått se en skynt af honom i det ögonblick, man vaknat.

209

Men äfven mera handgripliga bevis kunde lämnas. Dessa bestodo i de skänker, som de drömmande emellanåt sade sig hafva mottagit af drömbilderna.

Sådana skänker kunde vara svärd, hjälmar, handskar, guld och pänningpungar.

Eller också kunde drömbilden gifva den drömmande en kroppslig minnesbeta, som sedan ansågs allt för väl visa besökets sanning.

Sålunda tager en gammal hedning hämd på sin son, för det han öfvergått till kristendomen, genom att uppenbara sig för honom i sömnen, beröra hans ögon och blända dem.

En af Islands skalder, som varit otrogen mot sin käreasta, ser henne en natt förtörnad i drömmen. Sedan hon grundligt läst lagen för honom, hugnar hon honom med den upplysningen, att han skall vakna i den värsta ögonsjukdom; hvilket måtte väl tjäna såsom ett vittnesbörd om, att han värlighen sett henne! Och när han vaknar, värka hans ögon svårt.

Olof den helige trycker t. o. m. ett märke i en sofvande kvinnas kropp såsom tecken på, att han uppenbarat sig som en drömsyn.

Härom förtäljes i den lilla egendomliga berättelsen om Margret Tråndsdotter, hvilken vi meddela i dess helhet.

I slutet af en sommar hände det sig, att ett stort gästabud hölls hos den berömde ländermannen Trånd å Stockar österut i Viken.

En dag, medan detta gille varade, roade sig gästerna lekar och allsköns skämtan uppe på några kullar, hvarifrån det var en vidsträckt utsikt. Då det led mot aftonen, såg man ett långskepp styra mot stranden.

210

Det var ett skönt skepp, väl rustadt; smyckeplåtarna och flöjlarna voro förgyllda, och sköldar lyste längs dess däck.

När skeppet nalkades, såg man, att besättningen var utsökt pryddlig. Rodret var fagert skuret och måladt. Och man undrade, hvad folk det var.

Husbonden Trånd hade en dotter, som hette Margret, sällsynt klok och vacker, och vida kring gick

ryktet om hennes skönhet.

Nästan i allt sporde Trånd henne till råds; också nu gick han till henne och berättade nyheten om det komna långskeppet.

»Ej vänta vi konung Magnus hit just nu», sade han; »men enhvar kan se, att förnåme män äro där med ombord.»

»Det är dock alls icke otroligt», genmålte hon, »att det kan vara konung Magnus den gode; och skulle jag känna mig skyldig mycken tack, om hans gång hit häjdades.»

»Hvarför talar du så?» fortsatte fadern; »alla andra hafva kärlek till honom, och här skall han väl mottagas.»

»Härför råder du själf», sade hon, »men jag behåller min tanke, att det vore bäst, om han icke hit komme.»

Skeppet lade till vid landningsplatsen, och det hade konung Magnus den gode ombord.

Trånd gick emot honom och hälsade honom. Han bjöd honom välkommen upp till gården och undfånade honom med uppriktig välvilja.

Konungen var mycket glad, och när det led ut på kvällen, trädde kvinnor in i salen, och främst ibland dem kom Margret.

Hon gick hän till sin plats utan att gifva konung Magnus någon hälsning.

Denne sporde då Trånd, hvem hon var, den frida kvinnan. Han svarade, att det var hans dotter.

»Och på oss vill hon icke hälsa», fortsatte konungen; »hon visar sig storslagen, och därtill är hon en vacker kvinna — hos henne vill jag hvila i natt!»

»Slikt höfves eder icke, herre», svarade Trånd.

Men konungen förklarade, att han önskade få sin vilja fram, och Trånd meddelade sin dotter detta.

»Att han hafver sådant i sinne, som är mig emot, kommer mig alldeles icke oväntadt», sade hon; »och det kännes mig tungt, att jag först måste fatta kärlek till honom och sedan mista honom så snart.»

Dessa hennes ord framförde Trånd till konungen.

»Icke är jag känd», utbrast han, »af de fleste som en usling — hända kan, att i detta döljer sig dock lycka för henne».

Då Trånd fann, att konungen var obeveklig, lät han ställa en kammare väl i ordning, och där vardt konungens säng bäddad.

Sedan ledsagades Margret dit, och när hon gått till sängs, drogo sig alla tillbaka, så att hon vardt ensam kvar, mycket sorgsen.

Kammaren hade två dörrar. Om en stund somnade hon och tyckte sig utanför den ena dörren höra en stämman bedja två gånger, att den måtte upplåtas. När stämman bedt ännu en gång, sprang dörren upp, och hon såg en förnämt klädd man träda in. En sid hatt bar han på sitt hufvud, och han sporde, om det fanns någon människa därinne. Men hon svarade intet.

Då gick han fram till bädden, tog i henne och frågade:

»Bedröfvar dig konungens tilltag?»

»Ja, sådant sker för visso icke med min vilja», sade hon.

»Då har du måhända ingenting emot», återtog han, »att jag ställer så till, att konungen ej fullbordar detta uppsåt, som icke likar dig; men till gengäld vill jag hafva ditt öde i mina händer.

»Detta vill jag mycket hellre», sade hon.

»Då är allt godt», förklarade han.

Han tryckte sitt finger mot hennes bröst. Så märkte han henne åt sig, sade han, och hon kände, huru något kallt rörde vid henne.

»Så snart konung Magnus», slöt han, »kommit hit i bädden, säg honom då, att du förut hafver här skådat hans frände, den unge, fagre Sigurd, idrottsmannen, som ej bor långt härifrån. Låtom oss se, hvad värkan detta gör på hans lynne, och sedan skall jag sörja för, att inga andra åtgärder tarivas.»

Mannen försvann. Och kort derefter trädde konung Magnus in. Då han lagt sig i bädden, vände han sig blidt emot henne, bedyrande, att han skulle visa henne alla hedersbetygelser, om hon blott ville vara honom bevågen.

»Att häfda mig», svarade hon, »är icke lyckosamt för dig, en så fräjdad och förträfflig höfding, ty du skall veta, att här hafva din frände Sigurd och jag förut varit tillsammans».

Då sprang konungen upp och ropade vred:

»Då höfves det icke oss att hvila i denna bädd».

Han gick ut ur kammaren och hän till det loftrum, där Trånd låg. Han slog på dörren, och Trånd for upp ur sängen, kom ut och såg, att konung Magnus stod där, högligen förbittrad.

Han befalle Trånd att strax sända några män efter Sigurd, hans frände; och han bjöd männen hälsa Sigurd, att denne skulle samma natt infinna sig hos honom, vare sig han ville det själf eller icke.

Sändemännen kommo till Sigurd och framförde konungens hälsning lika kärft, som den uttalats. De

bådo honom göra sig i största hast resfärdig.

»Med stor hetsighet framfören I detta ärende», sade han, »och jag skall häller icke sinka, ty jag anar, att denna färd varder god, enär jag får träffa en så härlig frände.»

Han begaf sig åstad med männen, och när han stod inför konung Magnus, sporde denne honom vredgad, om han och Margret haft med hvarandra ett möte.

Gladt svarade Sigurd:

»Herre, jag hafver gästet Trånd och Margret, men många ord har jag ej talat med henne — aldrig hafver jag hvilat när Margret.»

Då lät konungen tillkalla henne, och han frågade henne nogsamt, huru allt tillgått. Och hon förtalde, huru hon i dröm sett den främmande mannen träda in i kammaren, hvad han sagt henne och hur han gifvit henne ett märke. Hon visade detta, och närmast såg det ut, som om en skinande silfverpänning låge på hennes bröst, just där mannen tryckt sitt finger.

»Har det så tillgått», utbrast konung Magnus, »då hafver främlingen varit min fader; ty detta är hans stämpel. Därför var det ock, jag blef så häftigt upprörd i mitt sinne, och lätt är det att se, att Gud och den helige konung Olof, min fader, ej velat, att jag skulle hvila vid denna kvinna. Nu skall du, Sigurd, få henne till maka, ty därför nämde min fader ditt namn, att han önskade detta. Dessutom skolen I båda, hon och du, erhålla min vänskap.»

Så blef det äfven. Sigurd fick Margret, och konung Magnus var gäst vid deras bröllopsgille. Hon blef en lycklig hustru, tack vare drömbilden.

214

De gåfvor, som stammade från drömbesöken, kunde äfven vara af rent andligt slag. Ofta är det diktkonstens eller sångens gåfva, som blifver förlänad i sömnen.

En fattig isländsk fårherde, som hette Hallbjörn Hale, brukade ofta drifva sin hjord till en stor gräsbevuxen hög, hvarå han om nätterna sof. I den var begrafven en berömd skald, Torlef Jarlaskald.

Tidt och ofta föll det Hallbjörn in, där han låg på högen med sin boskap rundt omkring sig, att det skulle vara en lust att kunna göra ett lofkvåde öfver högbon, skalden, som hvilade där under honom.

Jämt kom han att uttala den önskan högt för sig själf, men därför att han icke var skald och ej hade undfått den gåfvan, fick han alls intet kvåde fram. Han kom aldrig längre än till början, som lydde: »här ligger en skald»; mera var det honom icke möjligt att få diktadt.

Så låg han en natt på högen och brydde förgäfves sitt hufvud med diktförsök till högbons ära. Till sist somnade han in.

Då såg han i sömnen, huru högen öppnades, och ur den trädde en högrest man i praktfull dräkt.

Han kom upp på högens topp till slumraren och sade:

»Här ligger du Hallbjörn Hale och längtar efter att taga i tu med sådant, som du icke fått makt till, ty du vill sjunga mig en lofsång. Antingen skall det nu varda så, att du genom mig undfår skaldeidrottens gåfva — och troligast är, att detta kommer att ske — eller också, att du för all tid hör upp med att brottas med diktförsök. Nu skall jag kväda en visa för dig.

215

»Om du sedan förmår att fästa den i ditt minne och kan den, när du vaknar, då skall du varda en värklig skald, och du skall komma att sjunga många höfdingars lof. Och skall genom denna idrott mycket annat blifva dig förunnadt.»

Sedan kvad han en visa och fortsatte, hvad Hallbjörn börjat:

»Här ligger en skald, som bland skalder
lät sången väldigast ljuda....»

»Nu skall du börja din skaldebana», tillade han, »med att, när du vaknat, sjunga lofkvådet öfver mig, och du skall dikta det så omsorgsfullt, som konsten bjuder, både hvad värsslåg, godt ordval och omskrifningar beträffar.»

Därpå gick han åter in i högen och stängde den till efter sig. Hallbjörn, som vaknade, tyckte sig i detsamma se den sista skymten af hans skuldror.

Visan, som skalden för honom kvädit, mindes han.

Och strax for han hem till bygden med all sin boskap och berättade, hvad som händt. Sedan diktade han utan svårighet ett lofkvåde öfver den högslagde skalden.

Han begaf sig strax utomlands, kvad kväden om många höfdingar, hölls af dem högt i ära, fick många gåfvor, så att rikedom till sist flöt till honom i växande mängd; »och går om honom mången saga både här i landet och utrikes», heter det.

I detta skaldegåfvans förlänande i drömmen återfinna vi ett urgammalt indogermanskt motiv. Det tillstånd, hvari den inspirerade skalden är, då hans själ höjer sig öfver verkligheten, har tidigt blifvit liknadt vid människans i drömmen stegrade fantasivärksamhet; och däraf har tvifvelsutan den tron utbildat sig, att diktarförmågan kan födas i drömmen.

216

Begäret att få med drömmens tillhjälp se framtidens hemligheter afslöjade måste helt naturligt drifva nordboarne att söka efterspana de yttre omständigheter, hvarunder viktiga drömmar bäst kunde af sig själfva uppstå eller också framkallas.

Heligheten hos det nya, det första, det oberörda och kyska ansågs härvidlag hafva mycket att betyda.

Ofta omtalas det, att drömmen kommit till i den första morgonstunden. Den dröm, man hade i de första vinternätterna eller under bröllopsnatten, gällde såsom särskildt betydelsefull.

På tal om sina drömmar yttrar en person t. ex. detta:

»Vill jag veta sanningen med hänsyn till viktiga ting, så tager jag på mig nya kläder, lägger mig i en ny bädd, som står på ett för mig nytt ställe; men ingen bör förut där hafva sofvit, hvarken i kläderna eller i bädden eller i huset».

I fornkällorna berättas äfven, hurusom botandet af en drömlös gosse åstadkoms genom inflytandet från den rene och ädle konung Magnus den gode. Sägngen härom har följande lydelse.

Det hände en rik och ansedd kvinnas son, att han miste sitt minne och förekom nästan som vettlös.

Då infann sig modern hos konung Harald Hårdråde och bad honom om råd, hur hon skulle förfara med det onda, hvaraf sonen led.

»Du skall uppsöka min broder konung Magnus», svarade han; »ingen man i landet är bättre än han; därför blifver det ett huldt och hälsosamt råd, det han kommer att lämna.»

Hon for till konung Magnus och bad om frälsande råd.

»Har du råkat kung Harald?» frågade han.

»Ja visst», svarade hon, »men han visade mig till eder.» Och hon berättade, hvad konung Harald yttrat.

»Sök du upp honom ännu en gång», fortfor Magnus; »ingen man är klokare i detta land än han; och han förmår, blott han det vill, säga dig, hvad du bör göra.»

Sedan for hon för andra gången till konung Harald och nämde för honom broderns ord.

»Nåväl», sade denne, »så skall jag gifva dig ett råd. Jag tycker mig se, hvad det är, som vållar din son skada. Han är beröfvad all drömförmåga, och slikt är icke hälsosamt för någon, ty det är onaturligt för människan att aldrig drömma. Tag honom därför med dig till den kammare, där den gode konung Magnus nyss tagit sitt bad. Låt din son där dricka af hans handvatten och låt honom sedan åhöra mässan. Fastän sömning och gäspning då ansätta honom, låt honom dock ej få somna in. Utan led honom efter mässan dit hän, där konung Magnus hafver hvilat, och låt honom där taga emot sömnen. Det kan väntas, att en dröm där uppenbarar sig för honom.»

Hon följde i allo konung Haralds anvisningar, och svennen somnade till sist. När han åter slog upp sina ögon, log han och sade:

»Nu drömde jag, moder, att de båda konungarne Magnus och Harald kommo och talade till mig i hvar sitt öra. Konung Magnus sade: 'blif som bäst och blidast', och konung Harald sade: 'blif som störst och minnesgodast!'»

Och denne sven blef sedan en mäktig man, välvillig och klok. Alltså hulpo honom de läkareråd, som konung Harald gifvit. —

En högst egendomlig föreställning var den, att om man lade sig att sofva i en svinstia, skulle man med säkerhet få betydelsefulla drömmar.

Det var en märklig sak med konung Halfdan den svarte, Harald Hårfagers fader, heter det: han drömde aldrig.

Denna sin egenhet anförtrodde han åt en man vid namn Torlef den vise, och han bad denne om råd för sin drömlöshet. Då berättade Torlef, hvad han själf plögade göra, när han sökte skaffa sig kunskap om något, som han ville veta. Han lade sig i en svinstia och somnade in; och då fattades det honom aldrig drömmar.

Konung Halfdan lydte rådet. Han lade sig i en svinstia, och när han somnat, njöt han den sedan så berömda drömmen om Norges blifvande konungar.

Han tyckte sig vara den hårfagraste människa i världen. Allt hans hår låg i lockar. Somliga voro så sida, att de nådde till jorden; dock öfverträffade en alla de andra i ljuslek och fägring.

Andra lockar nådde endast till midten af benet eller till knäet eller till höften, medan andra ej nådde längre än till halsen, och andra åter ringlade sig blott ur hufvudet som små horn.

Denna dröm berättade han för Torlef, som tydde den sålunda:

Från konung Halfdan skulle utgå en stor afkomma, hvilken skulle råda öfver världen med mycken ära; dock skulle icke alla ättlingarne härska med lika stor ära. Men en skulle komma af hans ätt, härligare och större än alla de andra. Och »har man hållit för sant, att den locken betecknade konung Olof Haraldsson, hvilken är, enligt allas mening, genom sin helighet större än alla andra Norges konungar — mera lysande än de i himmel och på jord».

Så högstämnda kunde drömmarne vara.

	Sid.
Förord	1.

I.

Skyddsandar och onda väsen.

Skyddsandar	7.
--------------------	--------------------

Fylgjur och vättar. — Skyddsandar för den enskilde, en hel släkt, en landsända eller ett helt land. — Tidrande Sido-Hallssons död. — Höfdingen Torsten Ingemundssons frändefylgja. — Förbud mot skyddsandarnes bortskrämmande. — Uppresandet af nidstång.

Troll och jättar	15.
-------------------------	---------------------

Olika slag af onda väsen; fullkomligt materiella; ej uppfattade såsom dämoner eller onda andar. — Trollen eller jättarne och resarne i egna riken »österut»; i de nordiska ländernas klippor och bärg. — Dvärgarne.

Berättelser om färder till trollens riken »österut». — Jotunhem. — Konung Gudmund på Gläsesvallarne. — Sagan om Torsten den hushöge. — Sagan om Helge Toresson. — Orvar Odds färder till Finnmarken och Resaland. — Konung Olof den helige och vidundren i England.

Trollen hemma i de nordiska länderna. — Dofrejätten i Norge. — Sägner om tjuren Brandkrosse. — Strider med de inhemska trollen. — Trollen i Hedarskog. — Trollen vid tiden för kristendomens införande. — Konung Olof Tryggvason och de norska trollen.

Gengångare	75.
-------------------	---------------------

— Olikartade motiv. — Gudrun Osvifversdotter och valan. — Gudrun och hennes make Torkel. — Spökena på gården Lysefjord. — Frodå-undren. — Spökena inför domstol. — Hela skaror af gengångare.

De verkligt onda gengångarne. — Grette den starkes brottning med spöket Glåm. — En förhäxad gengångare. — Högboarne. — Romunds envig med högbon Tråen.

Troll, jättar och gengångare — blott genom sin större styrka och sin trolldomskunskap skilda ifrån människorna.

II.

Den fornnordiska magien.

Runor och galdrar	105.
--------------------------	----------------------

Egil Skalle-Grimsson och den värmländska bondedottern. — Runorna. — Valkyrian Segerdrifvas undervisning i deras bruk. — Galdrarne. — Egils galdersång på gästabudet hos Bård. — Galdrarnes invärkan på de liflösa tingen. — Ketil Hängs upprop till sitt svärd. — Svan i Björnfyorden.

Galdrar, sjungna till de döde. — Hervars sång på Samsö. — Groas galder. — Buslas bön.

Magiska operationer och säjd	124.
-------------------------------------	----------------------

Trollmat och trolldryck. — Kormak och spåkvinnan Tordis. — Säjden. — Dess

värkningar. — Ingen söndring mellan svart och hvit magi. — Trolldomen ej utförd med dämoners eller onda andars tillhjälp.

Trollkarlar och trollkvinor

129.

Trollkunnigheten i det godas tjänst. — Vifil och Halfdanssönerna. — Tormod Kolbrunarskald på Grönland. — En enlevering. — Trolldomsfinter. — Galdersånger, sjungna af säjdmän. — Kåres död. — Trollkarlen Torgrim Skinnhufva. — Lara på Väneris is. — Gubben Modskägg. — Fosterbröderna Ejolf och Torger. — Tord Ingunssons drunkning. — Trolldomsfolkets stenande. — Dess trohet mot hedendomen och vanmakt mot kristendomen. — Övind Källda. — Blotmannen Röd den starke på Godöarna. — Övind Kindrifva.

III.

Spådomskonsten.

Framsynta män och kvinnor

159.

Spådomskonsten i förbindelse med gudarnes dyrkan. — Torolf Mostrarskägg. — Kväll-Ulf. — De framsynta. — Nials saga. — Olof Tryggvason och den blinde gubben på ön Moster. — Gardakonungen Valdemars moder.

Valorna. — Valan Torborg. — Berättelsen om Norna-Gäst. — Valans falhet för guld. — Gästabudet hos kung Frode. — Misstro emot valorna; deras öfvermakt. — Orvar Odd och valan Heid. — Höfdingen Ingemund Torstensson.

222

Drömmarne^[10].

Drömmarne i allmänhet

182.

Personer med särskild drömförmåga. — Drömtydningen. — Drömmarnes äkthet.

Olika slag af drömmar

186.

Fylgjadrommarne. — Den fornnordiska drömfaunan. — Gudmunds dröm. — Torsten Egilssons dröm om Helga den fagra. — Biskop Fredrik på Hägranäs ting. — Drömmar om liflösa ting; om svärd; om klädedräkten; om föremål, tillhörande denna. — Gudrun Osvifversdotters fyra drömmar. — Drömmar om skägget såsom det sannskyldiga tecknet på manlighet; om öfversvämmande floder, slagregn och bärgas; om bestämda handlingar. — Drömsymbolikens underligheter.

Drömmar om spådiser och trollkvinor; om landets, släktens eller den enskildes skyddsandar. — Blodiga syner. — Ån Rismages dröm. — Olof den helige och landvätten. — Kodran och hans hedne skyddsande. — Gisle Sursson och de två »drömkvinnorna».

De kristna drömmarne. — Olof Tryggvasons drömsyn. — Olof Tryggvason och Olof den helige i nordboarnes drömmar. — Abbotens dröm. — Konung Sigurd Jorsalafarares dröm. — Konung Sverre och Samuel.

Skänker eller kroppsliga märken, gifna af drömbilderna. — Berättelsen om Margret Trändsdotter. — Skaldegåfvan, skänkt i drömmen. — Fårherden Hallbjörn Hale. — De yttre omständigheter, hvarunder viktiga drömmar bäst kunde uppstå eller framkallas.

10. Vid utarbetandet af denna afdelning har förf. tillgodogjort sig de resultat, hvartill W. Henzen kommit i sitt arbete: Die Träume in der altnord. Sagalitteratur (Leipzig 1890).

TRANSCRIBER'S NOTES

1. Replaced utsfyrrel with utstyrsel on p. [41](#).
2. Replaced älsta with äldsta on p. [75](#).
3. Replaced förförlopp with förlopp on p. [180](#).
4. Replaced annamma with anamma on p. [202](#).
5. Silently corrected typographical errors.
6. Retained anachronistic and non-standard spellings as printed.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NORDMANNA-MYSTIK: BILDER FRÅN
NORDENS FORNTID ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside

the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive

Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.